

**COĞRAFYA EĞİTİMİNDE DEĞER KAZANDIRMADA MASALIN
KULLANILMASI**

Duygu Bozkır

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ BÖLÜMÜ COĞRAFYA
EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

NİSAN,2018

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Duygu

Soyadı : BOZKIR

Bölümü : Coğrafya Öğretmenliği

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Coğrafya Eğitiminde Değer Kazandırmada Masalın Kullanılması

İngilizce Adı: Using The Tale For Gaining Value In Geography Education

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı :.....

İmza :.....

JÜRİ ONAY SAYFASI

Duygu BOZKIR tarafından hazırlanan “Coğrafya Eğitiminde Değer Kazandırmada Masalın Kullanılması” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/ oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Ülkü ESER ÜNALDI

(Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

.....

Başkan: Prof. Dr. Necla TÜRKOĞLU

(Coğrafya Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi)

.....

Üye: Doç. Dr. Salih ŞAHİN

(Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

.....

Tez Savunma Tarihi: 27/04/2018

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

COĞRAFYA EĞİTİMİNDE DEĞER KAZANDIRMADA MASALIN KULLANILMASI

(Yüksek Lisans Tezi)

Duygu Bozkır

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Şubat 2018

ÖZ

Bu araştırma, içinde coğrafi motifler olan masalların coğrafya eğitiminde değer kazandırmak için kullanılmasının öğrencilerin değerlere sahip olma düzeyinde değişiklik meydana getirip getirmediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Masal anlatımının coğrafya eğitiminde değer kazandırmada kullanılabilir olup olmadığını ortaya çıkarma amacını taşımaktadır. Bu amaçla çalışmada masallara ve mekân kavramına ilişkin kuramsal bilgiler sunulmaktadır. Çalışmamızda coğrafya programlarında yer alan değer kavramına ait unsurlardan değer kavramının anlamı ve tanımı, değerlerin özellikleri, değerlerin eğitimdeki önemi, değerler aktarımı, masallarla değer aktarımı, coğrafya eğitiminde değer aktarımı ve değerlerin geçmişten günümüze kadar hazırlanmış coğrafya programlarındaki yeri ve 2005 coğrafya müfredatında hangi değerlerin yer aldığı tespit edilmiştir. Çalışmada, ön test- son test deney ve kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Veriler nicel araştırma teknikleri kullanılarak toplanmış ve incelenmiştir. Araştırma, 2014-2015 eğitim- öğretim yılı ikinci döneminde Bolu ili Gerede Anadolu Öğretmen Lisesinde öğrenim gören, 10. Sınıftaki toplam iki şubede yürütülmüştür. Öğrencilerin özellikleri açısından her iki grubunda denk olduğunun istatistiksel olarak test edildiği çalışmaya, deney ve kontrol gruplarından toplam 60 öğrenci katılmıştır. Araştırma verilerinin toplanması için her iki gruba da sürecin başında ve sonunda “İnsanî Değerler Ölçeği Ergen Formu” uygulanmıştır. Çalışmada deney grubunda; sorumluluk,

dostluk/arkadaşlık, barışçı olma, saygı, hoşgörü ve dürüstlük gibi insanî değerler üzerinde yoğunlaştığı düşünülen ve içerisinde anlatılan konunun özelliğine uygun coğrafi motifler barındıran bazı masallar seçilerek değerler eğitimi yöntemlerine uygun bir şekilde işlenirken kontrol grubunda normal ders anlatım süreci devam etmiştir. Araştırma ön test ve son testlerin uygulanma süreleri ile birlikte toplam on hafta sürmüştür. Veriler, SPSS istatistik programında yer alan analizler kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda; masal anlatımı yapılan deney grubu öğrencilerinin sorumluluk, dostluk/arkadaşlık, saygı, dürüstlük değerlerinde deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. Barışçı olma ve hoşgörü değerlerindeki farkın ise anlamlı olmadığı belirlenmiştir. “İnsanî Değerler Ölçeği Ergen Formu” geneline ilişkin deney grubunda bulunan öğrencilerin son test algı düzeyleri ile kontrol grubunda bulunan öğrencilerin son test algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bununla birlikte toplumun yaşam anlayışını, kültürünü, sosyal ve psikolojik özelliklerini yansıtan ve coğrafi motifler barındıran masalların eğitsel amaçlı kullanılması eğitim- öğretim ortamını öğrenciler açısından daha keyifli bir hale getirdiği ve değer kazandırmada fayda sağladığı gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değer, Masal, Değer Eğitimi

Sayfa Adeti :

Danışman : Prof. Dr. Ülkü ESER ÜNALDI

USING THE TALE FOR GAINING VALUE IN GEOGRAPHY EDUCATION

(M.S. Thesis)

Duygu Bozkır

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

February, 2018

ABSTRACT

This research was carried out to determine whether the fairy tale motifs in which have geographic motifs change the level of students' possess of the value. Fairy tale narrative is intended to reveal whether it can also be used at geography education. For this purpose, the study found that fairy tales and provides information on the theoretical concept of the venue. In our study, the value contained in geography program concept, the concept of the value of the questions belonging to the meaning and definition of values, the importance of values in education, the tranfer of value in geography education with fairy tales and the position of values from the past to present in geography programs and the values which has been found in 2005 geography curriculum. In this study, pre- test, last test, experimental and control grup have been used. The data is gathered and examined using quantitive research techniques. Reserach on the second semester academic year 2014-2015 province of Bolu, Gerede Anatolian High School studying in the tenth grade was conducted in two branches total. Totally 60 students from control and experimental groups which of them statistically equivalent to work in terms of features attended. Both groups fort he collection of research data of the process at the beginning and has been applied "Adolescent Form Of The Scale Of Human Values". In the study, in the experimental group, the responsibility, respect, to be peaceful, the tolerance, friendship and honesty are thought to focus on humanitarrien values, as described in the subject property to the appropriate geographical motifs were elected by some hasting toles values education methods in on appropriate

manner when requesting the continued regular lectures in the control group. Application of pre- test and last test research periods lasted for ten weeks at total. The datas have been assessed using the analysis located in the program SPSS. As a result of the research, it is observed that there is a significant difference in favour of fairy tale narrative experiment group research students in the experiment of honesty, respect, responsibility and friendship. It is seen that there is a significant difference between the scale of the general human values in the experimental group students for adolescent form students last tests and control groups final tests. However, society's understanding of the social and psychological features of the culture of life reflects the educational use of tales that hasts geographical motifs academic environment, students become more enjoyable and in terms of value was observed as it benefits gaining.

Key Words : Value, Fairy Tale, The Value Of Training

Page Number :

Supervisor : Prof. Dr. Ülkü ESER ÜNALDI

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU.....	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1.Problem Durumu.....	1
1.1.1.Alt Problemler.....	9
1.2.Araştırmanın Amacı.....	9
1.3.Araştırmanın Önemi.....	11
1.4. Sınırlılıklar.....	13
1.5. Varsayımlar.....	13
1.6. Tanımlar.....	14
BÖLÜM II.....	15

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	15
BÖLÜM III.....	20
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	20
3.1.Masal.....	20
3.1.1. Masalın Tanımı	20
3.1.2. Masalın Kaynağı	21
3.1.3. Masal Çeşitleri.....	24
3.1.3.1. Hayvan Masalları.....	24
3.1.3.2. Asıl Masallar, Olağanüstü Masallar, Gerçekçi Masallar.....	25
3.1.3.3. Güldürücü Hikayeler, Nükteli Fıkralar, Yalanlamalar.....	26
3.1.3.4.Zincirleme Masallar.....	26
3.1.4.Masal Kültür ilişkisi.....	26
3.1.5. Masal Mekân İlişkisi	27
3.1.6. Masal- Coğrafya İlişkisi	29
3.1.7. Masalın Eğitimde Kullanılması	31
3.1.8. Coğrafyada Değer Kazandırmada Masalın Kullanımı.....	33
3.2.1. Değer Kavramı	35
3.2.2. Eğitim –Değer İlişkisi.....	39
3.2.3. Coğrafya Eğitimi’nde Değer Kazandırma	40
BÖLÜM IV	48
YÖNTEM	48
4.1. Araştırma Modeli.....	48
4.2. Evren ve Örneklem.....	50
4.3. Veri Toplama Aracı.....	53
4.3.1.İnsanı Değerler Ölçeği.....	53
4.3.1.1.Ölçeğin Doğrulayıcı Faktör Analizi ve Geçerlik Çalışması.....	54

4.3.1.1.1. Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA)	54
4.3.1.1.2. Ölçeğin Geçerliliği	55
4.3.1.2. Ölçeğin Güvenilirlik Çalışması	58
4.4. Verilerin Toplanması	59
4.5. Verilerin Analizi	60
4.6. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	60
4.6.1. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön-Test Puanlarının Karşılaştırılması ..	60
BÖLÜM V	64
BULGULAR VE YORUM	64
5.1. Araştırma Alt Problemlerine Ait Bulgu Ve Yorumlar	64
5.1.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgu Ve Yorumlar	64
5.1.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgu ve Yorumlar	67
5.1.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgu ve Yorumlar	70
5.1.4. DeneySEL Süreç Boyunca Anlatılan Masallarda aktarılan Değerlere İlişkin Bulgular	72
BÖLÜM VI	77
SONUÇ VE ÖNERİLER	77
6.1. Sonuçlar	77
6.2. Öneriler	79
KAYNAKLAR	81
EKLER	86
EK.1. Şehriye Çorbası Masalı	87
EK.2. Usta Ve Eleştirmen Masalı	89
EK.3. Endişeli Kral Ve Hayata Güvenen Tamirci Masalı	90
EK.4. Ressamın Aynası Masalı	94
EK.5. Veba Masalı	95

EK.6. Doğru Zamanı Bekle Masalı.....	97
EK.7. Sucu Ve Çatlak Testi Masalı.....	99
EK.8. Göl Gibi Ol Masalı.....	100
EK.9. Kaşıklar Masalı.....	101
EK.10. Hayat Veren Ağacın İki Dalı Masalı.....	103
EK.11. Ziyaretçi Masalı.....	105
EK.12. Karı-Koca Dağa Karşı Masalı.....	106
EK.13. Domuz Masalı.....	108
EK.14. Hayat Üniversitesi Masalı.....	110
EK.15. Okulda Ne Öğrendin? Masalı.....	112
EK.16. Yine Sen Masalı.....	114
EK.17. Çiftçi Ve Mısır Masalı.....	118
EK.18. İnsani Değerler Ölçeği Ergen Formu.....	119
EK.19. Araştırma izni.....	120
EK.20. Valilik Oluru.....	121
EK.21. Doç. Dr. Bülent Dilmaç'tan İnsani Değerler Ölçeği Ergen Formu'nun Kullanımı İçin Alınan İzinle İlgili E-Posta Görüntüsü.....	122

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Ön Test-Son Test Kontrol Gruplu Deneyisel Desen Modeli.....	49
Tablo 2. Çalışma Grubu İçerisinde Yer Alan Sınıf ve Öğrenci Sayıları.....	51
Tablo 3. Sürekli Değişkenler İçin Çok Değişkenli Normallik Testi.....	54
Tablo 4. DFA 'ya ait Regresyon ve T Değerleri.....	57
Tablo 5. Faktörlere Ait Alfa Güvenirlik Katsayıları.....	58
Tablo 6. Öğrencilerin Grup Değişkenlerine Göre Ön Teste İlişkin “İnsani Değerler Ölçeği Ergen Formu” Geneline Ait Algı Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Independent-Sample T-Testi Sonuçları.....	61
Tablo 7. Öğrencilerin Grup Değişkenlerine Göre Ön Test İlişkin “İnsani Değerler Ölçeği Ergen Formu” Alt Faktörler ve Geneline İlişkin Algı Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Independent-Sample T-Testi Sonuçları.....	62
Tablo 8. Öğrencilerin Grup Değişkenlerine Göre Son Teste İlişkin “İnsani Değerler Ölçeği Ergen Formu” Alt Faktörler ve Geneline İlişkin Algı Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Independent-Sample T-Testi Sonuçları.....	65
Tablo 9. Öğrencilerin Grup Değişkenlerine Göre Son Test-Ön Test Fark Puanlarına İlişkin “İnsani Değerler Ölçeği Ergen Formu” Alt Faktörler ve Geneline Ait Algı Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Independent-Sample T-Testi Sonuçları.....	68
Tablo 10. Lise Öğrencilerinin Grup Değişkenine Göre Ön Test Algıları Sabit Tutulduğunda Son Test Algılarına Ait Farklılığa İlişkin ANCOVA Sonuçları.....	71
Tablo 11. Çalışma Kapsamında Kullanılan Masalların İnsani Değerler Ölçeği'ndeki Değerler İçeriği.....	73

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1.</i> Coğrafya Dersi Öğretim Programının Çatısı.....	4
<i>Şekil 2.</i> Coğrafya Dersi Öğretim Programının Çatısı.....	42
<i>Şekil 3.</i> 1. Düzey 6 Faktörlü Robust ML Yöntemine Dayalı Ölçeğe ait Path Diagramı.....	56

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

CDÖP Coğrafya Dersi Öğretim Programı

SBDÖP Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

MEB Milli Eğitim Bakanlığı

İDÖ İnsani Değerler Ölçeği

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Kültür sosyal bilimlerin temel kavramlarından biridir. Her disiplin kültür kavramını kendi bakış açısıyla tanımlamış ve yorumlamıştır. Coğrafyacılar ise bir yandan doğal ve beşeri çevre (mekân) faktörlerinin toplumların kültürel özelliklerini nasıl etkilediğini anlamaya çalışırken, diğer yandan da kültürel farklılıkların mekânın organizasyonunda ne gibi değişikliklere yol açtığını anlamaya ve açıklamaya çalışmışlardır. Bu çalışma ve çabaların sonucu olarak XX. yüzyılın başlarında Kültürel Coğrafya adı altında yeni bir disiplin ortaya çıkmıştır. Kültürel coğrafya başlangıçta determinist bakış açısının etkisiyle doğal çevre faktörlerinin kültür üzerindeki etkilerini ön plana çıkarıp, peyzaj kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır. Ancak 1950’li yıllardan sonra bu durum değişmiş, kültürel unsurların bizatihi kendileri coğrafi araştırmalara konu olmuştur. İnsan, yeryüzünün şekillenmesinde temel unsur olarak kabul edilmiş, dolayısıyla insan ve onun ürettiği kültürün etkisi üzerinde durulmuştur (Arı ve Köse, 2005, s.54). Kültürel coğrafyanın gelişimiyle birlikte zaman içerisinde kimlik, temsil, sembolleştirme, anlamsallaştırma ve tasavvur etme gibi kavramlar yeni Kültürel Coğrafya’nın temel konularını oluşturmuştur (Anderson’dan aktaran Arı, 2005).

Kültür ve medeniyet konusunda yapılan bütün çalışmalarda mekânı yani kültürün ve medeniyetin oluştuğu çevreyi (alanı) esas almak ve çeşitli yönleriyle araştırmak bir gerekliliktir. İnsanın çevreyle etkileşimi ve zamanla ürettiği kültür, edebiyat ile coğrafyayı birleştiren ortak unsurlardır. İnsan gönlündeki duyguyu, kafasındaki düşüncüyü, ürettiği bilgiyi başkalarıyla paylaşmak ve gelecek nesillere aktarmak için adına edebiyat denilen

sanat dalını oluşturmıştır. İnsanoğlu, ruhsal dünya ile bedensel olarak yaşadığı dünyayı(coğrafi ortamı) birleştirerek edebiyata konu olan eserleri bu ortamda ortaya koymuştur. Bu itibarla coğrafi ortamla ilgili doğal ve beşeri unsurlar, doğrudan veya dolaylı olarak, edebi eserlerde yer almıştır. Edebi eserlerde yer alan doğal coğrafya unsurları;

-Yer şekilleri: Dağlar, ovalar, platolar, vadiler vb.

-İklim: Hava olayları, hava durumu,

-Sular: Okyanus, deniz, göl, akarsular (ırmak, çay, dere), kaynaklar.

-Toprak örtüsü: İşlenen ve işlenmeyen topraklar

-Bitki örtüsü: Ormanlar, bozkırlar, çayırlar vb.

-Hayvanlar: Doğal ortamdaki hayvanlar, evcil hayvanlar

-Doğal afetler: Deprem, sel, heyelan, çığ vb.

Edebi eserlerde yer alan beşeri coğrafya unsurları;

-İnsan: Bireysel ve toplumsal olarak

-Yerleşim alanları: şehirler, kasabalar, köyler ve diğer kırsal yerleşmeler

-Sosyokültürel unsurlar: Eğitim, sağlık, siyaset, yönetim, etnik yapı, dil, inançlar, gelenekler, folklor, toplumsal hareketler vb.

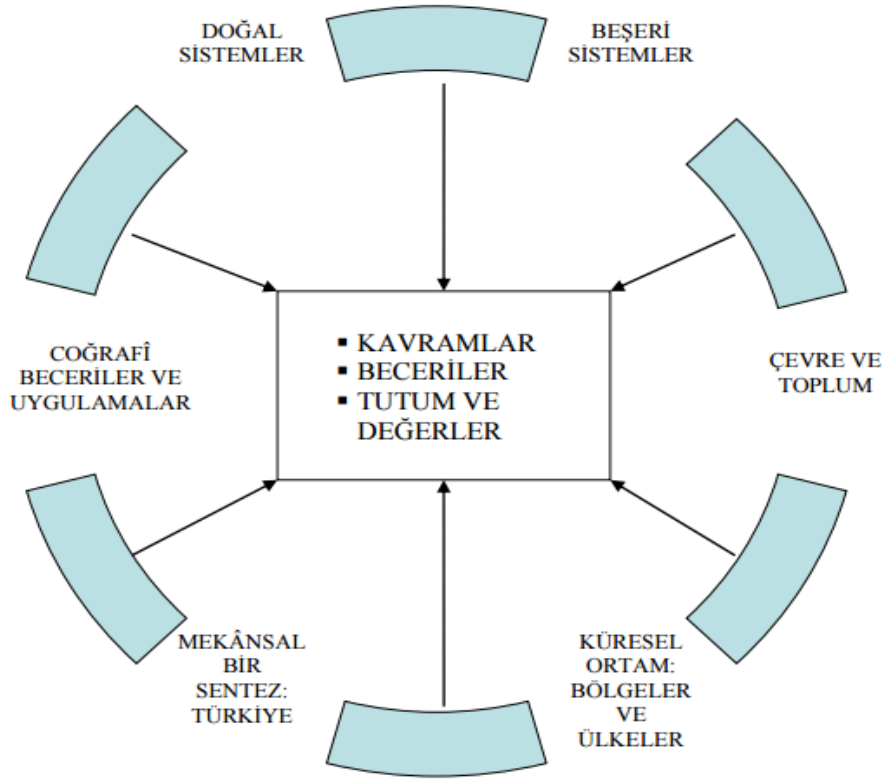
-Ekonomik etkinlikler: Tarım, hayvancılık, ormancılık, madencilik, avcılık, toplayıcılık-sanayi - hizmetler – turizm (Özçağlar, 2011, s.101-102). Dolayısıyla edebi eserlerin coğrafya eğitiminde kullanılması çok önemlidir. Edebi eserde tema olarak mekânın işlenmesi, coğrafya merkezli okuma olarak tanımlanmaktadır. Coğrafya merkezli okuma, bir başka ifadeyle metni değerlendirme ve okuma türlerinden birisidir. Toprak ve iklim şartlarıyla sosyal ortamı şekillendiren coğrafi ortam (mekan-çevre), insanların duyuş tarzı, dünya görüşü ve yaşama biçimi üzerinde etkilidir (Kefeli, 2009, s.424).

İdeal coğrafya eğitimi için mekân kavramını iyi anlamak, çeşitli yönleriyle değerlendirmek ve mekanın kültüre etkisini iyi analiz etmek gereklidir. Bu analiz sonucunda; mekân ve kültür ilişkisi çeşitli boyutlarıyla ortaya konacaktır. Hızla değişen dünya şartları ve bilgi-iletişim teknolojileri sayesinde artan etkileşim ülkelerin eğitim sistemlerinde değişimler yapmasını gerektirmektedir. Gençler bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde dünyanın bir ucundan bir ucuna saniye farkıyla ulaşabilmekte ve hızlı yaşam koşulları ortaya çıkmaktadır. Bu koşullar, gençlerin değerlere olan eğilimlerinin değişmesine neden

olabilmektedir. Bu sebeple; Çağın koşullarına uygun ve geleceğe yönelik tasarımlar yapan vatandaş yetiştirmek için eğitim programları yenilenmelidir (Karabağ ve Şahin, 2007, s.55).

Bilgi ve iletişim teknolojilerin de katkısıyla bilgiye ulaşmanın kolaylığı bir değişim ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Bu değişim ihtiyacı nedeniyle Türkiye’de 2005 yılında yeni bir Coğrafya Dersi Öğretim Programı (CDÖP) hazırlanmıştır. MEB Talim Terbiye Kurulu 2005 yılında ilköğretim ve ortaöğretim programlarında yapılandırmacı yaklaşıma göre yeni öğretim programları hazırlamıştır. Bu kapsamda hazırlanan öğretim programlarından biri de CDÖP’dir. CDÖP’nin amacı; Öğrencilerin, coğrafya eğitimi ile dünyayı algılama, anlama ve değerlendirme açısından yaşadığı alandan küresel ölçeğe doğa ve insana ait sistemler, süreçler ve dokulara yönelik coğrafi bilinç kazanmalarınıdır (CDÖP, 2005, s.14).

Bu program coğrafya öğretimi konusunda; program yaklaşımlarına uygun olarak hazırlanan ilk Coğrafya Dersi Öğretim Programıdır. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı (CDÖP) yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına göre hazırlanmıştır. Yeni hazırlanan program felsefesi ve kurgusu ile kendinden önceki Coğrafya Dersi Öğretim Programlarına göre yeni bir bakış açısı getirmiştir. 2005 CDÖP ‘nda yer alan yeniliklerden biri de kazanımlar yoluyla öğrencilere bilgi, beceri, değer ve tutum verilmesini esas almasıdır. Bu şekilde CDÖP’nda ilk defa değer ve değer öğretimine özel ve geniş bir yer verilmiştir. 2005 yılına kadar Coğrafya Dersi Öğretim Programlarında değer ve değer öğretimine yer verilmediği görülmektedir. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı “öğrenme alanı” adı altında organize edilmiş yapılardan oluşmaktadır. Öğrenme alanları, coğrafya öğretiminde öngörülen bilgi, beceri, kavram, değerler ve tutumların sistematik bir şekilde ilişkilendirildiği tema ve konu alanlarından oluşur. Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nın çatısını coğrafi kavramlar, beceriler, tutum ve değerler oluşturur (CDÖP, 2005, s.35-36).

Şekil 1. Coğrafya Dersi Öğretim Programının Çatısı. CDÖP (2006). 2005 Coğrafya dersi öğretim programı (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar). Ankara: Gazi

CDÖP’ deki kazanımlara bakıldığında yapılacak etkinlikler, verilecek bilgiler ve kazandırılacak beceriler konusunda örnekler verilmiş, açıklamalar yapılmıştır. Buna rağmen kazanımlar yoluyla kazandırılması öngörülen değer ve tutumlar açıkça belirtilmemiştir. Öğretmenin kazanım analizi yaparak bu değer ve tutumları belirlemesi ve değer kazandırmaya yönelik etkinlikler geliştirmesi beklenmektedir.

Programdaki değerler, bir örnek olaydan ya da öyküden hareketle, değerleri açıklama, ahlaki muhakeme ve değer analizi şeklinde verilmelidir. Değerlere kazanımlar içinde zaman zaman yer verilmiştir. Öğretmen tıpkı becerilerde olduğu gibi uygun gördüğünde etkinlikler içinde değerleri vurgulayan bölümler oluşturarak programda belirtilen değerleri uygulamaya dönük çalışma yapmalıdır (CDÖP, 2005, s.8). Bu çalışma kazanım analizi ile başlamalıdır. Kazanım analizinde o konunun temel kavramları, kazanımla verilmesi beklenen coğrafi beceriler, değerler ve tutumlar net olarak ortaya konulabilir. Örneğin anlatılacak konunun temel kavramlarını ve o kazanımla verilmesi beklenen değerleri içeren bir masal seçebilir. Masalda o kazanıma ait temel kavramların yani coğrafi unsurların

bulunması öğrencilerin konudan kopmasını engelleyecektir. Seçilen bu masal derse giriş etkinliği olarak kullanılabilir. Böylece masal anlatımıyla hem öğrencilerin konuya yoğunlaşmaları sağlanabilir hem de masallar değer kazandırmada öğretmen için etkili bir araç olabilir.

Bu kapsamda öncelikle küçük veri kırıntıları ve olgu koleksiyonları yerine, öğrencilerin büyük fikirler, temalar ile karşılaşmalarına yönelik, becerileri ve değerleri geliştirici etkinliklerin uygulama çalışmaları yapılabilir. Bu şekilde öğrenciler demokratik beceri ve değerlere sahip, bilimsel düşünmeye açık, insan haklarına saygılı, işbirliği içinde çalışabilen, Cumhuriyet sevgisi ve demokrasi bilinci gelişmiş, haklarını bilen ve sorumluluk sahibi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olarak yetişebilir (CDÖP, 2005, s.9).

Coğrafya Dersi Öğretim Programında yer alan değerler:

- Dayanışma
- Hoşgörü
- Bilimsellik
- Sevgi
- Saygı
- Duyarlılık
- Vatanseverlik
- Barış
- Estetik
- Sorumluluk

Bu değerler öncelikle coğrafyanın konusunu oluşturan mekan ve mekana ait özelliklerin korunması, yaşatılması ve geliştirilmesine hizmet edecek; vatanını sevmek, koruma gibi vatan bilincini oluşturan duyguları destekleyecektir. Öğrencilerin toplumsal gelişimleri ve vatandaşlık sorumlulukları Coğrafya Dersi Öğretim Programında desteklenmiş, programın tüm öğeleri ile birlikte değer öğretimi de pekiştirilmiştir (CDÖP, 2005, s.33).

Program, yapılandırmacı yaklaşım temelinde öğrenci merkezli ve sarmal bir yapıya sahip olması yanında; dayanışma, hoşgörü, bilimsellik, sevgi, saygı, duyarlılık, vatanseverlik, barış, estetik ve sorumluluk gibi değerlere de yer vermekte ve bu değerlerin coğrafya

eğitimi yoluyla aktarımını önemsemektedir. Programda değer ve tutumların açıkça verilmemesinin sebebi ise kazanım analizi yapan öğretmenin gerekli görmesi halinde CDÖP’ de yer almayan ancak kazanım içeriğine uygun olan değerleri vermesine de imkan tanınması ve programın esnek bir yapıya sahip olmasıdır. Dolayısıyla coğrafya eğitim ve öğretimi sürecinde değer eğitimi çok önemlidir.

Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır. Başka bir ifadeyle değer, bir insanda bulunmasını beklediğimiz olumlu niteliklerdir (SBDÖP, 2005, s. 12). Bu olumlu nitelikler; çalışkanlık, sevgi, saygı, dürüstlük, bilimsellik, sorumluluk, yardımseverlik vb. gibi değerlerdir. Eğitimin amacı da olumlu niteliklerle donanmış bireyler yetiştirmektir.

Kazanımı oluşturan öğelerden biri de tutumdur dolayısıyla coğrafya dersinde kazanımlar yoluyla sadece bilgi, beceri, değer değil tutum da kazandırılmalıdır.

Tutum, bireylerin belli bir kişiyi, grubu, kurumu veya düşünceyi kabul ya da reddetme şeklinde gözlenen duygusal bir hazır oluşluk hali veya eğilimidir şeklinde tanımlanmaktadır. Bir başka ifadeyle tutum; Bir konuya, bir duruma, insana yaklaşımdır (SBDÖP, 2005, s.12). Tutumlar; olumlu, olumsuz ve nötr olabilir. Eğitim- Öğretim sürecinde bireyde var olan olumsuz tutumlar önce nötr, sonra da olumluya dönüştürülmelidir.

Değerleri incelemek çoğu zaman tutum ve davranışları incelemekten daha işlevseldir. Çünkü tutumlardan yola çıkarak değerlere ulaşmak yerine değerlerden hareket ederek tutumlara ulaşmak daha güvenilir ve daha geçerli bir yol olarak görölmektedir (Güvenç’ten aktaran Yapıcı ve Zengin, 2003). Bu süreç de insanın tutum ve davranışlarının anlaşılabilmesi için değerlerin incelenmesinin gerekli olduğu anlamına gelmektedir. Değerler kalıtsal olmayıp öğrenme sonucu oluşmaktadırlar. Değer oluşumunun çocuklukta başladığı ve yaşa bağlı olarak arttığı (Akbaş, 2004, s.47) dikkate alındığında eğitim yoluyla değer aktarımının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla öğrenme-öğretme etkinlik ve materyalleri düzenlenirken değer aktarımına uygun materyallerin ve etkinliklerin seçimine özen gösterilmelidir. Burada dersin öğretmeni belirleyici bir rol üstlenmektedir. Öğretmen, öğrencileri milli, ahlaki, insani, manevi kültürel değerler bakımından besleyici; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici olmalıdır.

Ayrıca derse ilişkin konuları sevdirecek roman, hikaye, hatıra, gezi yazısı, şiir ve fıkra gibi edebi ürünleri okumaya teşvik etmelidir. Bu öğretim materyal ve etkinlikleri içerisinde edebi ürünlerin büyük bir önemi vardır. (CDÖP, 2005, s.8) Eğitim ve öğretim bakımından edebiyatın değeri, insana çok çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme örnekleri vermesidir. Edebi ürünler, insanı ve çevresini tanıtan, insanın kendisiyle, başka insanlarla, doğal ve sosyal çevreyle uyum ve çatışmalarını yansıtan öğelerdir. Edebiyat, insanların değişik durumlarını, serüvenlerini yansıtarak, insan doğasını tanıtmakta; bu yolla yaşantımızı zenginleştirerek güzelin tadına ve farkına varma gücünü geliştirmektedir. Edebiyat eserleri, insan, yurt, yaşama ve doğa sevgisiyle insanın iç dünyasını yumuşatarak; iyilik, dostluk, hoşgörü, bağışlama, dayanışma, çalışkanlık, bilimsellik, sorumluluk, dürüstlük... gibi insana özgü olumlu tutum ve değerleri geliştirip pekiştirmektedir. Edebi ürünler, hem bireysel hem de sosyal hayatla ilgili olarak, iyiye, güzele ve doğruya yönelme ve yeni değerler kazandırma yolunda telkinlerde bulunur ve insanları bunlar doğrultusunda eğitir” (Otluoğlu ve Öztürk, 2002, s.36). Değerler öğretiminde ve kazandırılma sürecinde telkin, öğüt, kıssadan hisse, atasözleri, hikaye, şiir, öykü vb. (Kulaksızoğlu ve Dilmaç, 2000, s.205) gibi doğrudan eğitime yönelik eğitsel materyaller söz konusudur.

Toplumların geçmiş ve günümüz yaşantısı ile ilgili temel bilgilerini, çok çeşitli kültürel kaynaklardan elde etmek mümkündür. Kıyafetler, meskenler ve gündelik hayatta kullandığımız araç gereçler başlıca maddi kültür öğeleridir. Folklor, halk şarkıları, masallar, inançlar, atasözleri, alışkanlıklar, gelenekler ve toplumsal normlar ise maddi olmayan kültür öğelerini meydana getirirler. Maddi olmayan kültür öğeleri genellikle halk kültürü kapsamında ele alınmakta olup yazılı ya da sözlü olarak gelenek şeklinde nesilden nesile aktarılırlar. Bunlar toplumun çeşitli özelliklerini yansıtmaları bakımından son derece önemlidirler. Bu kapsamda türküler, atasözleri, özdeyişler, maniler ve masallar Türk sözlü kültür mirasının temel unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2002, s.136). Mekânı meydana getiren doğal, beşeri, kültürel ekonomik vb. birçok etmen coğrafi araştırmalarda mihenk taşıdır. Bu kapsamda bir halk kültürü örneği olan masallar da coğrafya ile doğrudan ilişkili bir içeriğe sahiptir. Coğrafya eğitiminde coğrafi unsurlar yanında değerleri de bünyesinde barındıran masallar eğitimde kullanılan materyallerdendir.

Türkçe sözlükte masal, “Fevkalade olay, macera ve kahramanlara yer verilen, hayali, sözle nakledilen ve daha çok çocuklara anlatılan ibret verici hikaye” (s.882) olarak tanımlanmaktadır. Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü’nde “Hadiseleri muhayyel bir dünyada cereyan eden, kahramanları insan ve kimi zaman da hayvan ve olağanüstü

varlıklar olan, dinleyenleri eğlendiren ve bu arada eğiten” geleneksel anlatı örnekleri olarak açıklanmaktadır. Boratav “masal her çeşit insanın ‘örnek edilmeye değeri’ ile ‘kaçınılması şerrinden korunulması gerekeni’ni dinleyicinin karşısına çıkaracaktır. Boy ölçüşen iki zıt güçten olumlunun, sonunda üstünlüğü alması masalın kanunundandır; çünkü masal iyimserdir. Kusurları büyütmemek, cezalar üzerinde fazla durmamak, ürpertici ayrıntılardan kaçınmak, kötülerini korkunç olmaktan çok gülünç göstermek... gibi yollarla bizim masallarımızda bu iyimserlik ve hoşgörülük daha da çok belirtilmiştir” (s.24) şeklinde masala açıklık getirmiştir.

Masallar en acı dersi bile tatlandırarak verdiği için, örnek davranışların insan bilincine aktarılıp yerleştirilmesinde yardımcı olacak eğitim aracı olarak görülmektedir. Dürüstlük, sabır, adalet, eşitlik, bağlılık gibi evrensel değerler en güzel kendilerini masallarda dile getirirler. Bu yönleriyle masallar yüzlerce yıllık deneyimlerden süzülüp gelen eşsiz eğiticiler (Çıblak, 2008, s.40) olarak görülmektedir. Masalların her zaman mutlu sonla bitmesi aslında bir tür hayat dersidir. İyi olanın eninde sonunda kazanmasıyla kötülük yaparak başarılı olmanın mümkün olmadığı altı çizilmektedir. Cesaretin önemi sürekli vurgulanmaktadır. Masallarda zor koşullar ve değerlerini kaybetmiş kötü kalpli insanlarla karşılaşan iyi yürekli ve karakterli kahramanlar her zorluğun ve çıkmazın üstesinden gelmektedir. Çocuklarımız da bu sayede cesaret ve özgüven başta olmak üzere birçok değer kazanmaktadırlar. Masal daha çok kültürün aktarılması, olumlunun kazandırılması ve bireylere farkındalık bilincinin verilmesi için kullanılır. Bütün bunlara paralel olarak masalların coğrafya eğitiminde kullanılması, dersleri daha eğitici ve dikkat çekici bir hale getirecektir. Dolayısıyla coğrafya öğretiminde değer öğretiminde masalın kullanılmasının etkililiğinin tespitini akademik bir çalışma ile ortaya koymak oldukça önemlidir. Öğrencilere değer kazandırmada masalın kullanımı gerek ülkemizdeki araştırmacılar gerekse yurt dışındaki araştırmacılar tarafından birkaç alanda kullanılmış ve değerlendirilmiştir. Ancak bu çalışma ile masal anlatımının değer kazandırmada coğrafya eğitimine uygulanması ve bu materyalin kullanımının coğrafya eğitimindeki etkililiği ilk kez ele alınmış olacaktır.

Araştırmacının zihninde oluşan her türlü sis, bulanıklık, çözüm bekleyen sorunlar problemi oluşturmaktadır (Karasar, 2008, s.45). Coğrafya derslerinde masal anlatımı, masal-mekân ilişkisi, coğrafya eğitiminde masalın işlevi, masalların değer aktarımı açısından niteliği ve coğrafya eğitiminde masal anlatımı yoluyla değer kazandırma bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Aşağıda problem cümlesinde ayrıntılı biçimde bahsedilmektedir.

Bu araştırmada coğrafya eğitiminde değer kazandırmada masalın kullanılması etkili midir? sorusuna cevap aranmaktadır.

1.1.1. Alt Problemler

- a) Masal anlatılarak ders işlenen deney grubu ile masal anlatılmadan ders işlenen kontrol grubunda bulunan lise oğrencilerinin insani değerler ołçeęinin alt boyutları ve geneline ilişkin son test algı düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
- b) Masal anlatılarak ders işlenen deney grubu ile masal anlatılmadan ders işlenen kontrol grubunda bulunan lise oğrencilerinin insani değerler ołçeęinin alt boyutları ve geneline ilişkin son test-ön test fark puanlarına ilişkin algı düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
- c) Lise oğrencilerinin ön teste ilişkin İnsani Deęerler Ołçeęine Ait algı düzeylerinin kontrol altına alınması, grup değişkenine göre son test İnsani Deęerleri Ołçeęine ait algı düzeyleri arasında farklılık yaratmakta mıdır?
- d) Masallarda 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda verilen değerlerden hangileri işlenmektedir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Çocuğun yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekânsal değerlere (doğa ve insanın ürettikleri ve biriktirdikleri) sahip çıkma bilinci geliştirmek, ülkelerin oluşturdukları bölgesel ve küresel düzeyde etkin olan, çevresel, kültürel, siyasi ve ekonomik örgütlerin coğrafî açıdan uluslararası ilişkilerdeki rolünü kavramak, coğrafî değerlerin “vatan bilincinin” kazanılmasındaki önemini özümsetmek coğrafyanın en temel amaçlarındandır (CDÖP, 2005). Coğrafya dersinin hedeflenen bu amaçlara ulaşabilmesi için iyi hazırlanmış bir program kadar mesleki ve alan bilgisiyle donanımlı öğretmenlere ihtiyaç vardır. Çünkü eğitimin vazgeçilmez temel unsurları program, öğrenci ve öğretmendir (Demirel, 1999, s.675). Coğrafya öğretimi ile bireye sınıf dışındaki coğrafî realiteyi kavrama, insanla ortam arasındaki ilişkileri değerlendirme alışkanlıklarının kazandırılması gerekmektedir (Güngördü, 1994, s.105). Bu durumda Öğretmenler dersin içeriği ve konusuna göre en uygun öğretim stratejilerini geliştirmekle yükümlüdürler ve bunu yaparken zaman zaman günlük olaylara da değinmelidirler. Benzer şekilde edebî

ürünler ve yazılı materyallerden de (efsaneler, destanlar, masallar, atasözleri, halk hikâyeleri, türküler ve şiirler vb.) yararlanmalıdırlar (CDÖP, 2005). Bu durum öğrencinin sadece ilgisini çekmekle kalmaz, aynı zamanda dünyayı anlamalarına yardımcı olurken, geçmiş olaylar ile günümüzdeki olaylar arasında bağ kurabilmelerini de sağlar. Bu sebeple coğrafya öğretimi yanında eğitime de önem verilmesi gerekmektedir. Öğrencilerin her şeyden önce insani özellikler açısından donanımı bünyesinde barındırarak yetişmelerinin gerekliliği ve kültürlerine sahip çıkmalarının önemi açıkça ortadadır. Bu çalışma yapılandırıcı yaklaşımı temel alarak, masal anlatımının ortaöğretim öğrencilerinde mekân- kültür etkileşimi bağlamında değer kazandırma konusunda etkili olacağı temeline dayandırılmaktadır.

Bu nedenle araştırmanın amacı; içinde coğrafi unsurların geçtiği masalların coğrafya öğretimiyle ilgisini ve coğrafya eğitiminde değer kazandırmada kullanılabilir olup olmadığını tespit etmektir. Coğrafya eğitiminde değer kazandırmada bir araç olarak masallar ve masal anlatımını teoride ve pratikte kullanmaktır. Masal anlatımının uygulandığı deney grubundaki öğrencilerin değerleri algılama düzeyleri ile geleneksel öğretim yapılan kontrol grubundaki öğrencilerin değerleri algılama düzeylerinin karşılaştırılmasıdır. Araştırma ile masal anlatımının coğrafya öğretiminde değer kazandırma konusunda etkili olup olmadığını tespit etmek amaçlanmıştır. Öğrencilere uygulanan insani değerler ölçeğindeki alt boyutlara (sorumluluk, dostluk/arkadaşlık, barışçı olma, saygı, hoşgörü, dürüstlük) dair sorular öğrencileri değerlendirmek için bir veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Bu boyutlar sayesinde değerlendirmeler amaca uygun ve daha etkili bir şekilde yapılabilmektedir. Genel anlamda amaç; masal anlatımının eğitim sistemimize ve coğrafya eğitimine katkı yapıp yapmayacağını belirlemektir. Özel anlamda da amaç; masal anlatımının değer kazandırmada etkili olarak kullanılabilir olup olmadığını ortaya koymaktır. Tezde sunulan yöntemle ilişkin teorik bilgilerin, coğrafyanın tüm konularına nasıl uygulanabileceği konusunda öncelikle öğretmenlere ve daha sonra bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara yol göstermesi amaçlanmaktadır. Öğretmenlerin sınıf ortamında zorlanmadan uygulayabilecekleri bu yöntemi tanımaları ve derslerine uyarlamalarının faydalı olacağı umulmaktadır. Masallar içinde barındırdığı coğrafi unsurlar sayesinde bize bu imkânı tanımaktadır. Yukarıda belirtilen gerekçeler doğrultusunda bu çalışmanın amacı; coğrafya eğitiminde masal anlatımının değer kazandırmada etkili olup olmadığının araştırılmasıdır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmanın yapılması başlıca iki açıdan önemlidir. Birincisi; tezin esas konusunu oluşturan masal anlatımının coğrafya eğitiminde değer kazandırma konusunda uygun, kullanılabilir veya etkili olup olmadığını belirlemektir. İkincisi ise; genel anlamda coğrafya eğitiminde değerler ile bu değerlerin nasıl kazandırılacağını saptamak ve bunların coğrafya eğitimine yapabileceği katkıyı ortaya koymaktır.

Görsel kültürün egemen olduğu günümüz toplumunda bireylerin ahlaki değerler açısından bazı sorunlar yaşadığı bilinmektedir. Geçmişte değerler eğitimine fazla ihtiyaç duyulmamışken günümüzde küreselleşen dünyada istisnasız her birey medya olgusunun etkisi altındadır. Medyada sunulan şiddet, ahlaki olumsuz içerikli örnekler toplumun yaşayışını, değerlerini hızla değiştirmekte ve zaman zaman olumsuz etkilemektedir. Değer erozyonuna uğrayan toplum, değerlerini başka kültürün değerleri ile değiştirip birleştirmekte ve çelişkiye düşmektedir. Gerçek ve sanal âlemde başka toplumların deneyimlerini kazanan insanlar yaşamlarında bir mana ve amaç bulmakta zorlanmaktadırlar. Bu değişikliklerle yeni nesil fiziksel imkânlar açısından geçmişe kıyasla daha iyi durumda olmasına rağmen, ahlaki değerler açısından hem birey hem de toplum ölçeğinde birçok çelişki ve sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bunların başında da kaynakların aşırı tüketilmesi, sanayileşme, ormanların yok edilmesi, aşırı avlanma, hızlı nüfus artışı gibi olgular yer almaktadır. Doğal çevrenin bu anlamda tahrip edilmesi başta insan olmak üzere ekosistemin bütün canlılarını olumsuz etkilemektedir. İnsanın doğal kaynakları kullanarak ekonomik ve teknolojik gelişimle oluşturduğu ‘yeni çevre’ geleneksel ilişkide olduğu doğal çevreye ‘yabancılaşmayı’ belirginleştirmektedir. Geleneksel toplumdan modern ve post modern topluma geçişle birlikte kimlik bunalımı, yabancılaşma, değersizleşme türünden olgular, insan-çevre ilişkisinin bu açıdan incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Ahlaki değerlerdeki bu aşınmadan gençler olumsuz yönde etkilenmekte ve hayat pusulasını kaybetmektedir(Arslan ve Yaşar, 2007, s.9; Köylü, 2007, s.295). Böyle bir yapı karşısında eğitim yoluyla değerlerin aktarımı önem kazanmaktadır. Değerlerin aktarımı doğrudan sunuş yoluyla gerçekleştirilebileceği gibi ahlaki ikilem içerikli öykülerle de gerçekleştirilebilir. Örneğin, daha çok Afrika’ya özgü “ikilem masalları” ahlaki bir belirsizlikle biter ve masalın sonunda dinleyici anlatılan sorunun doğru çözümünü düşünmeye çağrılır. Kötü kalpli ve zalim bir adam olan babasıyla onu büyüten iyi kalpli üvey babası arasında kalan bir delikanlının öyküsü bu türe örnek verilebilir. Bir başka örnekse, aynı kızla evli üç kardeşle ilgilidir. Kardeşler hep

birlikte garip bir ülkeye giderler. Bir gece kız bir hırsız tarafından öldürülür. O gece kızla uyuyan büyük kardeş olduğundan, herkes ondan kuşkulandır ve ölüme mahkûm edilir. Ama büyük kardeş ölmeden önce gidip babasını görmek için izin ister. Dönmesi gereken zamanda dönmeyince ortanca kardeş ağabeyi yerine ölmeyi kabul eder. Tam öldürüleceği an, küçük kardeş katilin kendisi olduğunu itiraf eder. O sırada cezasını çekmek için büyük kardeş geri döner. Masalın sonunda dinleyicilere hangi kardeşin daha soylu davrandığı sorulur (Ana Britannica, C.15, s.102).

Örnekler incelendiğinde masallar, dinleyicilere toplumun değerlerini kurgu yoluyla aktarmak adına önemli bir araç da olabilir. Bu araştırmada masallarda öne çıkarılan değerler belirlenerek, coğrafya dersi öğretim programındaki değerlerle örtüşenler ve bunlara uygun olanlar seçilmiş ve bu seçilen masallar öğrencilere anlatılmıştır. Ortaöğretim onuncu sınıf öğrencilerine, bu masalların anlatılmasıyla öğrencilerin değerlere verdiği önemin değişip değişmediği ortaya konmaya çalışılmıştır. Coğrafya öğretiminde değer kazandırmada masalın kullanımının daha sonra yapılacak çalışmalara ışık tutacağı umulmaktadır.

Öğrenciler, masallardaki kurgu yoluyla kendi yaşam biçimi ve çevresi dışındaki yaşamları görerek eleştirel düşünme becerisi ve farklı yaşamları anlama becerisi geliştirir. Gerçek yaşamdan öyküler öğrencilerin engelleri aşmasında, farklı bakış açıları edinmelerinde ve kişisel hedefler belirlemelerinde onlara yardımcı olacaktır. Ayrıca yaşanan dünyadan farklı âlemlere, kurgu âlemine girme öğrencilerin hayal dünyalarının gelişimine katkı sağlaması beklenmektedir.

Coğrafya insan- mekan ilişkisini araştıran bir disiplin olduğundan kapsamı çok geniştir. Dolayısıyla coğrafyanın ve coğrafya eğitiminin mekândan ve bu mekânda ortaya çıkan kültürden kopuk olması düşünülemez. Kaplan'ın (2017) belirttiği gibi “Bir milletin ekonomik, sosyal, hatta bedensel ve ruhsal hayatı, her şeyden önce, içinde yaşadığı coğrafi şartlara bağlıdır” (s.56). Ortaöğretimde pek çok coğrafi bilgi kazanımlara bağlı olarak öğrencilerimize verilmektedir. Bu bilgilerin yanında öğrencilerimize verdiğimiz değer eğitiminin de önemi çok büyüktür. Bu da ancak onların kültürlerini tanımlarına fırsat vererek, bu kültürün ürünlerinin derslerde kullanımıyla mümkündür.

Öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirerek yorum kabiliyetlerini artıran, insani, kültürel ve evrensel değerlerin aktarımında büyük bir rolü olan edebi ürünler, öğretim etkinlikleri düzenlenirken dikkate alınması gereken önemli unsurlardan biri olarak

karşımıza çıkmaktadır. Edebi ürünler içerisinde özel bir yeri olan masalların Coğrafya öğretiminde kullanımı dersin amaçlarını gerçekleştirmesine katkı sağlayacağı düşünüldüğü gibi coğrafya dersi öğretim programında belirtilen amaçlarının gerçekleşmesine de hizmet etmesi beklenmektedir. Masalların öğrencilere etkili bir öğretim materyali olarak verilmesi; düşünme becerilerini geliştirme, demokratik bir vatandaşın sahip olması gereken nitelikleri gerçekleştirme, yaşadığı çevreyi, toplumu yani kültürü tanıyabilmeleri için öğrenciler açısından önemli bir kazanımdır.

Bu nedenle coğrafya eğitiminde masalların kullanımı; öğrencilere değer aktarımını, kültürel özelliklerini tanımalarını, yaşadıkları mekânın kültürlerini nasıl etkilediğini anlamalarını ve örnek davranışları bilinçlerine aktarmalarını sağlayacaktır. Bu bağlamda masalarda sık işlenen değerlerin belirlenmesi ve coğrafya eğitiminde masal anlatımının değer aktarımında bir araç olarak kullanılabileceği umulmaktadır. Dolayısıyla coğrafya ve coğrafya eğitimi çevrelerinde gençlik edebiyatı, masal, masal anlatımı kavramlarına ilişkin bir ilgi oluşturularak bu çevreler tarafından masalların ortaöğretim öğrencilerinin değerleri edinmelerinde eğitimsel bir materyal olarak kullanılması beklenmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

1. Her masalın Coğrafya eğitiminde kullanılamaması
2. Her masalda coğrafi unsurun bulunmaması
3. Her motifin eğitimde kullanılamaması

1.5. Varsayımlar

1. Çalışma grubundaki öğrencilerin temsil niteliğine sahip olduğu varsayılmıştır.
2. Araştırma için geliştirilen veri toplama araçlarının, araştırmanın amacını gerçekleştirmeyi sağlayacak yeterli ve geçerli bilgileri yansıtacak nitelikte olduğu varsayılmıştır.
3. Deney ve kontrol gruplarına ders veren araştırmacının konuları her iki grup için yapılan planlar çerçevesinde anlattığı kabul edilmiştir.
4. Bu araştırmanın uygulandığı deney ve kontrol gruplarındaki ortaöğretim onuncu sınıf öğrencilerinin kendi içlerinde duyuşsal açıdan eşit olduğu kabul edilmiştir.

1.6. Tanımlar

a. Masal: Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür.(Sakaoğlu, 2010, s.2). Terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı olan hikâye.(Devellioğlu,1962,s.747)

b. Değer: “Belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler, ayrıca bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterir.”(Erdem,2003,s.56). Topluma ait olan ve bireylerin kazanması istenen normlar.(Öncül,2000, s.281). Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır (SBDÖP, 2005). Değer, bir insanda bulunmasını beklediğimiz olumlu niteliklerdir (CDÖP, 2005).

c. Değer Eğitimi: İnsana özgü olanakları, insanı insan yapan ve diğer canlılardan ayıran olanakları başka bir deyişle insana özgü bütün etkinlikleri insansal etkinlikler olarak amaçlarına uygun tarzda gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktır (Ulusoy;Dilmaç, 2015, s.7).

d. Tutum: Bireylerin belli bir kişiyi, grubu, kurumu veya bir düşünceyi kabul ya da reddetme şeklinde gözlenen, duygusal bir hazır oluşluk hali veya eğilimdir. Tutum bir bireye atfedilen bir eğilimdir. Gözlenebilen, ortaya konan davranış değil, davranışa hazırlayıcı bir eğilimdir (SBDÖP, 2005). Tutum, bireylerin belli bir kişiyi, grubu, kurumu veya düşünceyi kabul ya da reddetme şeklinde gözlenen duygusal bir hazır oluşluk hali veya eğilimidir (CDÖP, 2005).

BÖLÜM II

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırma konusuyla ilgili geçmiş yıllarda yapılan çalışmalar incelenmiştir. Literatür taraması sonucunda ulaşılan eserler dikkatle incelenmiş ve araştırmanın meydana gelmesinde bu kaynaklardan yararlanılmıştır. Konuyla ilgili yazın incelendiğinde masalların coğrafya eğitiminde kullanılmasına yönelik araştırmanın bulunmadığı görülmektedir.

Bu bölümde; coğrafya öğretiminde masal dışındaki diğer sözlü kültür öğeleriyle yapılan araştırmalara ve bunlarla ilgili bulgu ve sonuçlara yer verilmiştir.

Gülüm(2010), “Coğrafya Öğretiminde Kullanılabilecek Doğa İçin Söylenmiş Türk ve Türkmen Atasözleri Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmasında, içinde coğrafi unsurların geçtiği atasözlerinin Türkiye ve Türkmenistan’daki Türkmenler tarafından ortak kullanıldığını ve bu atasözlerinin gerek Türkmenistan’daki Türk devlet okullarında gerekse Türkiye’deki okullarda coğrafya eğitimi sırasında kullanıldığını ileri sürmüştür. Coğrafya eğitiminde kullanılabilecek doğa için söylenmiş Türk ve Türkmen atasözlerinin belirlenebilmesi için literatür taraması ve görüşme yönteminden birlikte yararlanılmıştır. Bunun için çalışmada başta Dünya Atasözleri ile Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü olmak üzere bu konuda yazılmış makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri, bilimsel bildiriler ile Türkmenistan’da yaşayan yerel halktan görüşme yöntemiyle elde edilen veriler derlenmiştir. Gülüm (2010), yapmış olduğu çalışmada sözlü kültür öğelerinde geçen doğal olayların ve kavramların her birinin insan yaşamını bir şekilde etkileyen bir olaya işaret ettiğini ve toplumun yaşam biçimini yansıttığını belirtmiştir. Çalışmasında derlenen doğa için söylenmiş sözlü kültür öğesi olan atasözlerinin bazılarının insanlar için uyarı,

bazılarının günlük hayatın işleyişine ilişkin bilgilendirici, bazılarının öğretici olması sebebiyle coğrafya öğretiminde kullanılabilir özellikte olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin atasözlerini derslerinde bir araç olarak kullanması halinde hem derse etkin katılım sağlaması hem de kültürün tanınması ve coğrafi gözle algılanmasını sağlayacağını dile getirmiştir. Gülüm'ün (2010) çalışması sonucunda Türk ve Türkmenlere ait doğa için söylenmiş ortak atasözlerini incelediğinde yağmur, kar, rüzgar, su, akarsu, dağ vb. kavramların çok sık kullanıldığını görmüştür. Bu kavramların geçtiği atasözlerinin de doğrudan ya da dolaylı olarak onları etkileyen coğrafi koşullarla ilgili olduğu kanısına varmış ve bu atasözlerinin coğrafya öğretimi sırasında kullanılabilir nitelikte olduğu sonucuna varılmıştır. Bu atasözlerinden coğrafya dersi konularına uygun olup derste kullanılabilecek olanları seçerek hangi konunun işlenişi sırasında hangi atasözlerinin kullanılabileceğini araştırmasında belirtmiştir.

Karatay(2011), “Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı” adlı çalışmasında okullarda yapılan karakter eğitiminde edebi eserlerden yararlanarak okuma çalışmalarında olumlu karakter özelliklerinin irdelenmesini sağlamayı amaçlamıştır. Aynı zamanda öğrencilerin hem ahlaki hayal güçlerini harekete geçirmeyi hem de olumlu davranış ve tutumları değer olarak algılayıp benimsemelerini sağlamayı amaçlamıştır. Karatay (2011) çalışmasında; edebi eserlere dayalı yapılan karakter eğitiminde kullanılan ahlaki muhakeme yöntemi ve örnek uygulamaya yer vermiş ve insanın davranışlarına yön veren insani ve ahlaki değerlerin aktarımı üzerinde durmuştur. Karatay (2011) yapmış olduğu araştırmada Dünyada yaşanan siyasi, ekonomik ve teknolojik gelişmelerin, insanın hayat şartlarını derinden etkilediğini, değişen veya gelişen hayat şartlarının, insanın inandığı, yaşatmaya çalıştığı insani ve ahlaki değerlerde kaymalara, yozlaşmalara neden olduğunu, bunun sonucu olarak özellikle son yıllarda gençler arasında şiddet eğilimi, ebeveynlere ve öğretmenlere karşı asi olma, sorumsuzluk, sahtekârlık, toplumsal kuralları ihlal etme, madde bağımlılığı, intihar gibi kendine ve başkalarına zarar verici davranışlarda artışlar gözlemlendiğini belirtmiştir. Bireylerin sergilediği olumsuz davranışları engellemek; onların kendilerine ve yaşadıkları topluma yararlı olmalarını sağlamak için insani ve ahlaki değerleri benimsemeleri gerektiğini dile getirmiştir. Sağlam karakterli, erdemli bireyler yetiştirmede aileler kadar artık okulların da sorumlu olduğunu belirtmiştir. İnsanın davranışlarına yön veren insani ve ahlaki değerlerin çocuklara kazandırılması için uygulanan çeşitli yöntemlerin olduğunu, okullarda yapılan karakter eğitiminde edebi eserlerden yararlanmanın, etkili bir yöntem olarak kabul edildiğini dile getirmiştir. Edebi

eserlerin karakter eğitiminde bir araç olarak kullanılmasının; okuma çalışmalarında olumlu karakter özelliklerinin edebî eserler aracılığıyla irdelenmesini, öğrencilerin hem ahlaki hayal güçlerini harekete geçireceğini hem de olumlu davranış ve tutumları değer olarak algılamalarını ve benimsemelerini sağlayacağını vurgulamıştır. Karatay (2011) araştırması sonucunda öğretmenlerin edebi eserleri karakter eğitiminde kullanabileceğini tespit etmiştir. Program geliştiren uzmanların öğrencilerde karakter gelişimini sağlayacak eserlere, branşlara göre yer vermesi gerektiğini, öğretmenlerin okuma saatlerinde öğrencilerin okuduğu eserlerdeki değerlere dikkat çekmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu çalışmaların olumlu bir tartışma ortamı oluşturabileceğini, bu konuda ailelerle de işbirliği yapılması gerektiğini ve de karakter eğitimi dersi verilmesini önermiştir.

Mindivanlı, Küçük, Aktaş (2012), “Sosyal Bilgiler Dersinde Değerlerin Aktarımında Atasözleri ve Deyimlerin Kullanımı” adlı çalışmada yedinci sınıf Sosyal Bilgiler konularının öğretiminde yedinci sınıf değerlerinin aktarımında etkin ve kalıcı bir öğrenmeyi sağlamak için atasözleri ve deyimlerin kullanılabilir olduğunu ve değer aktarımının bu yolla sağlanabileceğini göstermeyi amaçlamıştır. Araştırma yöntemi olarak belli bir amaca dönük kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsayan doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırmanın temel konusunu teşkil eden Sosyal Bilgiler dersinde değer aktarımında kullanılan atasözleri ve deyimleri belirlemek için çeşitli sözlükler ve konuyla ilgili kitap, makale vb. kaynakların taraması yapılmıştır. Mindivanlı, Küçük, Aktaş (2012), yapmış oldukları çalışmada Sosyal Bilgiler dersinin, Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık Bilgisi gibi birçok alanı kapsayan ve ilköğretim çağındaki bireylerin bilişsel, duyuşsal ve devinışsel yönde gelişimlerini sağlamayı hedefleyen derslerden biri olduğunu, bu hedeflere ulaşmak için birçok materyal kullanıldığını, bu derste atasözleri ve deyimler gibi yazılı materyallerin kullanımının öğrenciye ulaşmak istenen hedeflerin kazandırılması yanında çok yönlü düşünme becerisi, analitik düşünebilme, inanç ve değerleri inceleyip, olumlu tutum ve değerler geliştirebilme ve uyumlu ve etkin bireyler olmalarına katkıda bulunmakta olduğunu belirtmişlerdir. Anlatım gücünü artırıcı, söylenene zevk veren ve hatırdan kalmayı sağlayan öğeleri bünyesinde bulunduran bu materyallerin işe koşulduğu öğretim durumlarında öğrencilerin somut öğrenme yaşantıları kazandığını, kendilerine verilmek istenenleri kısa yoldan ve çok daha etkili bir şekilde aldıklarını dile getirmişlerdir. Araştırma sonucunda bir öğretim materyali olarak edebi ürünler içerisinde yer alan, içinde yaşadığımız toplumun, milletimizin ortak değer ve anlayışını taşıyan ve daima yeni nesillere aktaran, hayatımızın her alanında

karşılaştığımız her alan için söylenebilecek atasözleri ve deyimler de Sosyal Bilgiler öğretiminde değer aktarımında kullanılabilecek yardımcı unsurlardan biridir diyerek yapmış oldukları araştırmayla değer kazandırma için kullanılabilecek birçok atasözü ve deyim tespit edilmiştir.

Yılmaz (2012), “Çocuk Eğitiminde Masalın Yeri (Binbir Gece Masalları Örneği)” adlı makalesinde meşhur bir doğu efsanesi olan Binbir Gece Masallarının dini ve ahlaki motifleri göz önünde bulundurularak çocuk gelişimini nasıl etkilediğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma yöntemi olarak literatür taraması yapılmış ve Binbir Gece Masalları okunarak içeriğindeki ahlaki değerler belirlenmiş ve eğitimsel işlevleri açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmacı yapmış olduğu çalışmada masalların, toplumların kültür birikimleri olup nesilden nesle aktararak varlıklarını sürdürdüğünü ve genellikle toplumun kültürel ve ahlâkî kurallarını hayal ürünü motiflerle ve gerçek üstü kahramanlarla dinleyiciye ulaştırdığını dile getirmiştir. Bu nedenle masalların eğitimsel işlevlerinin önemsendiğini ve eğitimin masalla beslenmesinin öğrencilerin ahlak gelişimi açısından yarar sağlayacağını vurgulamıştır. Araştırma sonucunda masalların ahlaki gelişimini ve kişilik gelişimini olumlu etkileyeceğini belirtmiş ve eğitimde kullanılması gerektiğinin üzerinde durmuştur.

Dilmaç (2007), “Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması” adlı doktora tezinde ortaöğretim(fen lisesi) 1. ve 2. Sınıf öğrencilerine uygulanan insani değerler eğitimi programının, öğrencilerin insani değerleri kazanımında etkili olup olmayacağını ortaya koymayı amaçlamıştır. Fen lisesi öğrencileri üzerinde insani değerler eğitimi programının öğrencilerin değerlere sahip olma düzeyinde değişiklikler meydana getirip getirmediğini araştırmış; öğrencilere uygulanan insani değerler eğitimi programının bu öğrencilerin değer düzeyini artırmada etkili olup olmadığını incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2006- 2007 eğitim öğretim yılı Konya ili Meram Fen Lisesi 1. ve 2. sınıfta öğrenim gören 30 öğrenci oluşturmaktadır. Dilmaç’ın insani değerler eğitimi programı ve ölçek hazırlandıktan sonra araştırma yapılacak öğrenci grubu İnsani Değerler Ölçeği ile sınanarak belirlenmiştir. öğretmen görüşleri de alınarak araştırma için değerler açısından en düşük puanı alan öğrenciler seçilmiştir. Uygulamada 15’i deney ve 15’i kontrol grubu olmak üzere 30 öğrenci yer almıştır. Deney ve kontrol grubu yansız olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak birbirine denk olduğu test edilmiştir. Deney grubunda yer alan 15 öğrenciye 14 oturum süren insani değerler eğitimi programı verilmiştir. Araştırma deseni olarak deneysel desen

kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Deney ve kontrol grubunun son test ölçüm sonuçlarına göre deney grubu lehine sorumluluk, dostluk/arkadaşlık, barışçı olma, saygı, dürüstlük, hoşgörü boyutlarında anlamlı bir farklılık söz konusudur. İnsani Değerler Eğitimi programının ortaöğretim öğrencilerinin değer edinim düzeylerinin gelişmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sezer (2005), “İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Değerlerin İncelenmesi” adlı yüksek lisans çalışmasında ilköğretim birinci kademe ders kitaplarında Millî Eğitimin genel amaçları doğrultusunda değerlerin ne ölçüde verildiğini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın evreni, İstanbul ilinde random olarak belirlenen 10 okuldan alınan devlet tarafından dağıtılan toplam 15 ders kitabı ve bu ders kitaplarında yer alan 611 metindir. Araştırma Yönteminde Ders kitapları, Millî Eğitimin genel amaçlarında ifade edilen tanımların değer hâline dönüştürülmesi ile elde edilen Değerler İnceleme Formu ile incelenmiştir. Bu çerçevede kırk farklı değer belirlenmiştir. Araştırmanın amacına göre, belirlenen değerlerin ders kitaplarında ne kadar yer alıp almadığını belirlemek amacıyla standart sapmaları ve frekans değerleri hesaplanmıştır. Bu değerlerin sınıf seviyeleri, basım yılları ve yayınevleri ile ilişkili olup olmadığını bulmak amacıyla da ki kare istatistik tekniği kullanılmıştır.

Yapılan araştırma sonucunda; ders kitaplarında yalnızca birkaç değere ağırlık verildiği, belirlenen değerlerin çoğuna ders kitaplarında 0 % 1-5 arasında değişen oranlarla rastlandığı tespit edilmiştir. İncelenen değerlerin 1., 2. ve 3. sınıflarda daha çok aile ve doğa kavramı ile ilgili; 4. ve 5. sınıflarda ise bilgi, sanat gibi soyut değerlerle ilgili olduğu belirlenmiştir. Bir başka sonuç ise; yurt sevgisi ve Türk Milletini yücelten Türk büyükleri ile ilgili değerler ise bütün sınıflarda yoğun olarak işlendiği yönündedir. Tarihî eserleri koruma, tutumluluk, sanatçılar ve bilginleri içine alan değerlerin ise bütün sınıflarda yok denecek kadar az işlendiği belirtilmiştir.

BÖLÜM III

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1.Masal

3.1.1. Masalın Tanımı

Masal, Arapça bir sözcük olan “mesel”in değişime uğrayarak dilimize geçmiş karşılığıdır. İngilizcesi “ fairy tale” , Fransızcası “conte de fees” dir.

Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü’nde masal; “ Hadiseleri muhayyel bir dünyada cereyan eden, kahramanları insan ve kimi zaman da hayvan ve olağanüstü varlıklar olan, dinleyenleri eğlendiren ve bu arada eğiten, gerçeği birtakım remz ve sembollerle gerçeküstü kalıplara sokarak yansıtmaya çalışan mensur anlatım türü” olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2007, s.488).

Devellioğlu (1962, s.747) masalı “ Terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı olan hikaye” olarak tanımlamıştır.

Kamus-ı Türki adlı eserde çocuklara anlatılan ve çoğu insanlarla ilgili olağan ve olağandışı hadiselerle dayanan, öğüt verici hikaye (C.2, s.830) olarak tanımlanan masal sadece çocukların eğlenmesi ve onların eğitilmesi amacıyla ortaya konulan bir halk edebiyatı ürünü değildir. Masal dünyasının kapısını aralayanlar bilirler; öyle masallarımız vardır ki iç içeliğinden dolayı çocukların onları anlamaları pek de kolay olmayacaktır (Sakaoğlu, 2010, s.2). Masal her yaşta, dahası her tarzdaki okuyucu için eşsiz hazlar, bilgelikler sunar (Sezer, 2012, s.13).

Tezel ise Türk Masalları adlı eserinin önsöz kısmında “Masal, çoğunlukla hayali birtakım olayları, her şeyi yapmaya gücü yeten kahramanları içine alan, belirli olmayan köşklere,

dağlarda, denizlerde, yedi kat yerin altında, on iki kat gökyüzünde geçen, dağları, taşları canlandıran, dile getiren hikâyelerdir” sözleriyle tanımlamıştır. (Tezel, 2009, s.8).

Masal derleyicilerinden Boratav masalı “ Nesirle söylenmiş, dini inanışlardan bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz, anlattıklarına inandırma iddiası olmayan kısa bir anlatı” şeklinde açıklamaktadır (Boratav, 1992, s.75).

Masal konusunda bilim dünyasına önemli katkıları olan Sakaoğlu’da masalı şu şekilde tanımlamaktadır. “ Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiat üstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür” (Sakaoğlu, 2010, s.2).

Karatay’a (2007) göre masallar insanın hayat ve tabiat karşısındaki tavrını, duygu, sezgi ve düşüncelerini konu alırlar. İnsanın tabiatla mücadeleye başladığı dönemin olağanüstü unsurları masallara vücut vermiştir. Buraya kadar yapılan çeşitli masal tanımlamalarına dayanarak masalın temel özellikleri şöyle ifade edilebilir;

- a) Bütünüyle düş ürünü olabildiği gibi gerçek hayattan unsurları da barındırabilir.
- b) Kahramanları cin, peri, dev gibi gerçek hayatta karşılaşılmayan olağanüstü varlıklar ve gerçek hayattan esinlenen padişah, çoban, keloğlan olabilir.
- c) Halkın ortak malı olan anonim ürünlerdir.
- d) Her masalda bir değer unsuru bulunur ve bu değer unsuruyla toplumun yanlış yönlerini düzeltmek amaçlanır.
- e) Masallarda her zaman iyiye, güzele yöneltme amaçlanır.
- f) Masallar içinde bulundukları kültürün özelliklerine göre şekillenir ve o kültürün özelliklerini yansıtır.

Masallarda eski kültürlere, dinlere ve törelere ait motiflere sıkça rastlanır. Bir ülkenin herhangi bir yöresinde anlatılan bir masal az çok farklılıklarla o ülkenin başka yörelerinde de anlatılır. Hatta bir ülkeye ait bir masalın bazı motif ve unsurlarla başka ülkelerde de anlatıldığı görülür. Bu durumdaki masallar, milli ve evrensel değerleri genç kuşaklara aktarmada kullanılabilir.

3.1.2. Masalın Kaynağı

Masalların kaynağı konusunda ileri sürülen görüşler, birbirinden oldukça farklıdır. Mitoloji uzmanlarına göre masallar, eski mithoslardan kalma parçalardır. Antropoloji uzmanları,

masalların ilkel insanlar arasında, edebiyat tarihçileriye Hindistan’da ortaya çıktığını ileri sürmektedirler. Bu anlayışların ortak yanı, masalların çok eski bir geçmişe dayanmalarındır (Grolier International Americana Encyclopedia, c.9, s. 346-347).

Masal, ilk insan topluluklarından doğmuştur. Önceleri ataların kahramanlıklarının küçük toplulukta anlatılması ile başlamış, kahramanlıklar ve bunlarla ilgili olaylar, ağızdan ağza geçerek, topluluğun genişlemesiyle birlikte yayılmış, aileden klana, klandan kabileye, kabilelerden de daha büyük birliklere ve sonunda milletler dediğimiz insan topluluğuna geçmiş, ona mal olmuştur (Tezel, 2009, s.9)

Doğuştaki bir kişinin malı olan masallar çevre değiştikçe, söyleyeni unutulmuş, sonunda topluluğun malı olmuştur. Halk masalları başlangıçta gerçek olayların bir hikayesi iken çeşitli sebeplerle asıl öğeler, yerini hayali öğelere bırakmıştır. Tek değişmeyen unsur; halk ruhundaki iyilik, hakseverlik, adalet duygularıdır (Güleç, 2012, s.178).

Kültürün ve medeniyetin gelişmesi sonucundaki temaslarla, savaş ve göçlerle, masal, hafızasına yerleştiği milletin özelliklerine bürünmüş, asıl yapısını çoğu zaman koruyarak, ikinci derecedeki unsurlarında değişikliğe uğramıştır (Tezel, 2009, s.9)

Masalların ortaya çıkışı ile ilgili olarak bir noktaya saplanıp kalınmamalıdır. Bazı motiflerin kaynaklarını belirli yöntemlerle tespit edebiliriz, ancak masalların değişmeye yatkın olan yapısı, her an değişebilme özelliği bu konuda bizi uyarmalıdır. Bir masalda görülen unsur veya unsurlar kolaylıkla onu terk edip başka bir masala geçebilmektedir. Bu sebeple masallarda Hindistan’ın olduğu kadar, Babil’den İran’a, Yunanistan’dan Mısır’a, Anadolu’ya kadar her coğrafyanın kültürünü ve izlerini aramak kaçınılmazdır.

Masalların kaynağı olarak hiçbir coğrafyayı, kültürü ve dini temel olarak ele almamak gerekir. Masalların bir bütün olarak değil de tek tek ele alınması halinde belki bazılarını belirli coğrafyaya, kültüre veya dine bağlayabiliriz. Örneklerde görülen değişme, ne kadar büyük boyutta olursa olsun her masalda aslından gelen bir iz, bir kalıntı mutlaka bulunacaktır (Sakaoğlu, 2010, s.9).

Muhsine Hellimoğlu Yavuz’un çocuk- yetişkin ayrımı gözetmeksizin, masalların halk eğitimi konusundaki işlevini göstermek amacıyla “ Masallar ve Eğitimsel İşlevleri” adlı eserinde belirttiği gibi söz yazıdan önce gelir. Batılı anlamda roman, öykü, tiyatro, şiir, eleştiri vb. gibi edebi türlerin insanımıza ulaşması, Tanzimat’la başlamıştır. Bundan hareketle Türk insanının duygu ve düşüncelerini sözlü edebiyatla aktardığını söyleyebiliriz.

Sözlü edebiyat ürünlerinin başında masallar, efsaneler, türküler, destanlar, bilmece, ninniler gelmektedir. (Yavuz, 2009, s.15-23).

Masalların tarihsel süreçteki yerinin tespiti diğer edebi ürünlere göre daha zor olmaktadır.

Batıda, masallar üzerine ilk sistemli araştırmalar 19. Yüzyılda başlamıştır. Masalların kökenini ilk kez araştıran da Wilhelm Grimm'dir. Grimm'in öncüsü olduğu Mitoloji Okulu, sonradan Max Müller gibi araştırmacılarla geliştirilmiştir. Bazı araştırmacılar da, Avrupa masallarının kökenini Hindistan'da aramışlardır. Bu görüşün son temsilcilerinden Emanuel Cosquin ise masalların birkaç büyük merkezden dünyaya yayıldığını, Hindistan'ın da bu merkezlerden biri olabileceğini ileri sürmüştür. Masalların kökenini, toplulukların ayin ve törenlerinde arayan araştırmacılar da vardır. Sigmund Freud masalları, bastırılmış isteklerin, düş biçiminde ortaya çıkması olarak açıklamış, kendisini izleyen Alman halkbilimci Friedrich von der Leyen de masallardaki düş ögesini vurgulayan bir kuram geliştirmiştir. Freud'un yanı sıra Carl Jung ve Bruno Bettelheim gibi 20. Yüzyıl psikologları da masallarda işlenen öğeleri, insanın evrensel arzu ve korkularının ifadesi olarak yorumlamışlardır (Ana Britannica, C.15, s.102).

Türk masalları ise 18. Yüzyılın sonlarında, batılı araştırmacıların ilgisini çekmeye başlamıştır. "Türk masalları üzerine yayınlanmış en eski derleme, Fransa kralı XVI. Louis'in çevirmen ve yazmanı M. Diegon'a aittir. *Nouveaux Contes Turc et Arabes* (1781, *Yeni Türk ve Arap Masalları*) adlı bu yapıtın ikinci cildinde, üç Türk masalı yer alır.

V. Radlov'un, Türk halk edebiyatından yaptığı derlemeleri içeren on ciltlik *Proben der Volkslieder Türkischen Stamme* (1866-1907, *Türk Kavimlerinin Halk Edebiyatından Örnekler*) adlı yapıtıyla, Macar Türkolog İ. Kunos'un 1887-1907 arasında, beş cilt olarak yayınlanan masal kitaplarında da Anadolu ve Rumeli'den derlenmiş çok sayıda masal bulunmaktadır. Türk masallarını derleme, yayınlama ve inceleme çalışmaları, Cumhuriyet Dönemi'nde yoğunlaşmış Ziya Gökalp, Eflatun Cem Güney, Tahir Alangu ve Naki Tezel derledikleri masalları, edebi bir biçim vererek yayınlamışlardır. Başta Pertev Naili Boratav olmak üzere Mehmet Tuğrul, Warren Walker, Barbara Walker ve Ahmet Edip Uysal gibi yazar ve araştırmacılar da Türk masalları üzerine derleme ve incelemeler yapmışlardır. Boratav, W. Eberhard'la birlikte hazırladığı "Türk Halk Masallarının Tipleri" adlı çalışmada, 2500 Türk masalını inceleyerek 378 masal tipine yer vermiştir (Ana Britannica, C.15, s.103).

Saim Sakaoğlu, “Gümüşhane ve Bayburt Masalları” (2002), Bilge Seyidoğlu, “Erzurum Masalları” (2016) üzerine çalışmalar yapmışlardır.

Bütün bunlardan sonra masalların yaratılma sebepleri; “Üstün fikrin, idealin hiç değilse hayal aleminde gerçekleşmesini sağlamak; güçsüzlüğümüz sebebiyle, doğru olduğunu bildiğimiz halde gerçekleştiremediğimiz bazı ideal fikirlerin tahakkukuna yardım etmek” şeklinde özetlenebilir (Sakaoğlu,2010, s.159-160).

3.1.3. Masal Çeşitleri

Masalların sınıflandırma çalışmaları 140 yıl öncesine kadar uzanmaktadır. Ancak ilk çalışmalar, kalıcı olarak sınıflandırmalardan daha çok, bir okuma kolaylığı sağlamaya yönelik değerlendirmelerdir. İlk olarak Alman masal araştırmacısı J.G. Von Hahn 1864, Danimarkalı H.F. Fielber 1894 ve İngiliz J. Jakobs 1891 yıllarında birer masal sınıflandırma çalışmaları yapmışlardır (Sakaoğlu, 2010, s.10).

Geneli kapsayan ve pratik çalışmaları kolaylaştıracak masal sistematğini oluşturan ilk sınıflandırma çalışması, Finli masal araştırmacısı Antti Aarne tarafından 1910 yılında yapılmıştır. Aarne bu sınıflandırmayı Fin, Danimarka ve Alman masallarında kullanmıştır. Literatürde yer alan ikinci masal sınıflandırma çalışması 1928 yılında, İngiliz dilinde yazılan masallar üzerinde S. Thompson tarafından kullanılmış ve geliştirilmiştir (Luthi, çev. Sönmez, S.36, s.70).

“Milletlerarası Masal Kataloğu’nda (Antti Aarne ve Stith Thompson, The Types of the Folktale, yeni basım Helsinki 1964) masallar şu ana çeşitlere ayrılmıştır:

1-Hayvan Masalları

2-Asıl Masallar, Olağanüstü Masallar, Gerçekçi Masallar

3-Güldürücü Hikayeler, Nükteli Fıkralar, Yalanlamalar

4-Zincirleme Masallar (Boratav, s.84).

3.1.3.1. Hayvan Masalları

Kahramanları hayvanlar olan masallardır. En önemli özelliği nasihat vermektir. Bir düşünceyi güçlendirmek ya da örnek göstermek amacıyla yeri geldiğinde anlatılır. Tekerlemeli bölümleri bulunmaz. Diğer masallara nazaran kısadır. Hayvan masallarının

yazılı edebiyattaki ustası Fransız La Fontaine'dir. "La Fontaine büyük çoğunlukla Ezop'tan, biraz da Fransız halk hikayelerinden hatta Osmanlı tarihinden aldığı konuları zeka pırıltıları ile birleştirerek Fransız dilinin en iyi işlenmiş klasik şiirlerini yazdı."(Sarıyüce, 1979, S.354, s.8533). Bu şiirlerde hayvanlar konuşturulmuş ve onlar aracılığıyla insanlara dersler verilmek istenmiştir. Hayvan masallarında en sık rastlanan motif konuşan hayvan motifidir. Bunun en iyi örneklerinden birini karga ile tilki masalında görmekteyiz. Tilki kurnazlığıyla karganın gagasındaki peyniri almayı başarır. Burada amaç hayvanları konuşturarak ders vermektir.

3.1.3.2. Asıl Masallar, Olağanüstü Masallar, Gerçekçi Masallar

Masal denince aklımıza ilk olarak konusu tamamıyla hayali, masal diyarında geçen kahramanları devler, periler, canavarlar vb. olan olağanüstü masallar gelir. Bu masallar diğer masallara göre daha uzun, kişileri daha kalabalık, olay örgüsü karmaşıktır.

"Peri masalları diyarı geniş, derin ve yüksek olup bir sürü şeyle doludur. Orada her türden hayvan ve kuş bulunur; kıyısı olmayan denizler ve sayısız yıldız; büyümlü bir güzellik ve her zaman var olan tehlike; sevinç ya da üzümltü, ki ikisi de kılıç kadar keskindir. Masallar diyarında gezinmiş olan insan kendini talihli sayabilir ama diyarın zenginliği ve garipliği onları anlatmaya kalkışacak gezginin dilini bağlar. Gezginin bu diyardayken fazla soru sorması tehlikelidir, yoksa kapılar kapanır ve anahtarları kaybolur. Bir Bütün olarak peri masalının üç yüzü vardır; doğa üstüne dönmüş mistik bir yüz, doğaya dönmüş sihirli bir yüz ve insana dönmüş acıma ve hor görme aynası (Tolkien,1999, s.11-41).

Olağanüstü masallardaki bir çok unsur Türk masallarında gerçek hayattan unsurlarla değiştirilmiş ve gerçeğe daha yakın hale getirilmiştir.

Türk masallarında olağanüstü masallar kapsamında değerlendirilen masalların Dünya'da bu kapsamdaki diğer masallara göre gerçeğe daha yakın unsurlar barındırdığı görölmektedir. Periler, devler, canavarlar insanlardan çok farklı varlıklar olarak görölmektedir. "Kısacası Türk geleneği en "masalımsı" anlatıları bile gerçeğe yaklaştırmaya eğilimindedir." (Boratav, s.82). Çünkü milletimizin ananesi, sezgisi, hayat anlayışı ve yorum kabiliyeti en olağanüstü ayrıntıları bile gerçekle ilişkilendirme eğilimindedir. Gerçekçi masalların kişileri olağanüstü masalların kişilerinden farklıdır. Gerçekçi masalların en önde gelenleri Padişah masalları ve Keloğlan masallarıdır. Dünyadaki mutluluktan yoksun kişilerin alın yazılarını yenme çabasını Keloğlan üzerine almıştır.

Masalda Keloğlan'ın en belirgin işi kötülükle, güçlüklerle savaşmak ve sonunda en umulmayacak başarıya ulaşmaktır (Güleç, 2012, s.72). Gerçekçi masalların kahramanları, gerçek dünyadan alınma kişilerdir. Bu kişilerin başından geçen olayları anlatan bu masallarda, dinleyicileri kötülere karşı uyarmak, zekayı ve sağduyuyu yüceltmek amacı güdülür (Ana Britannica, C.15, s.102).

3.1.3.3. Güldürücü Hikayeler, Nükteli Fıkralar, Yalanlamalar

Yalanlamalı masallar, ödülün en şaşırtıcı yalanı uydurana verildiği bir yalan yarışmasında anlatılan masallardır. Bu masallarda abartma, övünme ve böbürlenmeye alabildiğince yer verilir (Ana Britannica, C.15, s.102). İncili çavuş masalında incili çavuşun her meseleden yalan cambazlığıyla sıyrılması örnektir.

3.1.3.4.Zincirleme Masallar

Zincirleme masalların kahramanları çoğunlukla hayvanlar olmakla birlikte, bunlar hayvan masalları gibi ders vermeyi amaçlamayıp yalnızca eğlendirmeye ve şaşırtmaya yöneliktir. Bu masalların temel kuruluş özelliği, sıkı bir mantık bağıyla birbirine bağlanan küçük ve önemsiz bir dizi olayın art arda sıralanmasıdır (Ana Britannica, C.15, S.102).

3.1.4.Masal Kültür ilişkisi

Sözlü halk edebiyatı mahsulleri, insanoğlunun tarih sahnesine ilk çıktığı dönemlerden günümüze kadar varlığını sürdürmüş en önemli kültür hazineleri arasında yer almaktadır. Yüzyıllarca insanların duygu ve düşüncelerini yansıtmış bu ürünler, ağızdan ağza, nesilden nesile aktarılmış, bu yayılım sürecinde ilk sahibi unutulmuş halkın ortak malı olmuştur. Halkın ortak beğeni süzgecinden geçerek oluşmuş bu sözlü edebiyat mahsullerinin başında masallar, efsaneler, türküler, ağıtlar, ninniler, bilmece, maniler vb. gelmektedir (Çıblak, 2008, s.40). Sözlü edebiyat türleri arasında masallar ayrı bir öneme sahiptir. Aynı masalın farklı kültürlerdeki varyantına baktığımızda bulunan kültürün özellikleriyle donatıldığını görürüz.

Masalların kaynağı olarak belirli bir coğrafya, belirli bir kültür ya da din temel olarak gösterilememekle birlikte, bu ürünlerin tek tek ele alındığı takdirde yaşatıldığı kültüre göre

şekil aldığı görülmektedir. Bu sebeple masallar, içinden çıktığı toplumun örf ve adetlerini, inanç biçimlerini, yaşama bakışını, beklentilerini kısaca sosyal ve psikolojik özelliklerini yansıtmaktadır (Çıblak, 2008, s.41).

İnsanlığın hayat içinde ve tabiat karşısındaki ortak duygu ve düşüncelerinin temalarını işleyen masallar, söylendikleri dile göre milli karakter kazanırlar. Hint ve Türk masalı değişimiz bundandır (Elçin, 1981, s.388). Mal olduğu milletin kültüründen önemli izler taşıması masal-kültür ilişkisinin varlığının göstergesidir. Örneğin; Masal kahramanlarından Keloğlan; aklıyla, dürüstlüğü ve iyilikseverliği ile padişahın bütün koşullarını yerine getirip, zorlu mücadeleleri kolaylıkla geçip padişahın kızıyla evlenebilir. Bu özelliği ile de Türk masallarını batı masallarından kolaylıkla ayırabiliriz. Çünkü batı ülkelerinde o dönemde bulunan sınıflar masallara da yansımıştır. Köylü sınıfından birinin soylu sınıfına geçmesi söz konusu değildir. Kül kedisi masalında da rastladığımız gibi zaten soylu olup haklarını kaybetmiş birini yeniden haklarını kazanma örneği mevcuttur. Yani daha önce soylu olmayan biri Türk masallarında olduğu gibi padişahın kızıyla evlenemez.

“Osmanlı toplumunda, kan soyluluğuna dayanan bir aristokrasi ve batılı anlamda bir burjuvazi yoktu. İktidar, servet, devlet oldukça geçici ve kökü hangi zümreden olursa olsun, her işini becerenin erişebileceği mutluluklardı” (Boratav, s.90). Bu da masalların içinde bulunduğu kültürden çok fazla etkilendiğinin kanıtıdır. Aynı zamanda bu etkileşimde o kültürün ürettiği masallar da kültürü etkilemektedirler. Masal insanları her zaman iyiye, doğruya, ideal insana yönlendirme arzusu taşır. Dolayısıyla dinleyenlerde masalın bu arzusunu özümseyerek masaldan etkilenecektir.

3.1.5. Masal Mekân İlişkisi

Sözlü edebiyatın önemli bir kısmını içine alan masal türü, anlatıldığı yere göre yerellik gösterir. Masalın anlatıldığı yerin şehir ya da köy olması inandırıcılığını büyük ölçüde etkilemiştir. Köyde yaşayan insanların şehirde yaşayan insanlardan daha çok masallara inandıkları ve hayatlarında önemli bir yer verdikleri gözlenmektedir. Saim Sakaoglu “Gümüşhane ve Bayburt Masalları” adlı eserindeki şu sözleriyle bu çıkarımı desteklemektedir; “Masalın hakiki dinleyicisi olarak kabul edeceğimiz medeni imkânlardan hemen hemen hiç istifade etmeyen, kültür ve tahsil yönünden zayıf olan insanlar, masalların gerçek olduğuna inanıyorlar, haksızlığa uğrayan masal kahramanları için üzülmüyorlardı. Masalın iddiası “inandırmamak” olsa bile, bu, anlatandan çok dinleyeni

ilgilendirir. Belki kültürlü kimseler masalı dinlemek bile istemezler; ama boş vakitlerini masal dinleyerek geçiren, şehir görmemiş kimseler bilhassa kadınlar, masallardaki olaylara inanmaktadırlar.”

Aynı zamanda şehir ve köy mekânı masal karakterlerine bakış açısı bakımından da farklılaşmaktadır. Hayatla ilgili ihtiyaçların karşılanmasının daha kolay olduğu şehirlerde bu bakış açısı biraz daha hayalci iken, maddi imkanların daha yetersiz olduğu köylerde biraz daha gerçeğe dönüktür. Pertev Naili Boratav “100 Soruda Türk Halk Edebiyatı” eserinde bu konuyu şöyle belirtmiştir. “Şehirlerden uzaklaştıkça, yani sözlü geleneğin, yazılı edebiyatın ve yabancı kültürlerin etkilerinden korunduğu çevrelere, köy ve göçebe ortamına yaklaştıkça masallardaki olağanüstü çeşni hafifler, bu nitelikteki varlıkların çoğu kez sadece adları anılmakla yetinilir; cin, peri, ejderha vb. denip geçilir; bir devin tasviri çizilirken o, insanlardan pek farkı olmayan, belki daha büyücek, daha oburca bir yaratık; ejderha irice bir yılan, periler insanlardan farksız görünüşte ve davranışta yalnız kılık değiştirme yeterliliği olan kişiler gibi canlandırılır. Bütün bu varlıkların akıl dışı, hayal ürünü nitelikleri üzerinde durulmaz.”

Folklorun üretildiği yerler olarak kültürel mekânlar bu bakımdan son derece önemli hale gelmektedir. Çünkü mekânını kaybeden eski kültürler yok olmaya mahkûmdur (Öcal, 2007, s.31)

Masalın içinde doğduğu mekân yani doğal ortam masalı etkileyen diğer bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple birçok masalda yaşanan doğal ortamın izlerine rastlarız.

Masallar ait oldukları mekanların/ doğal ortamların yerel/ lokal özelliklerini evrensel mesajlar ile birleştiren metinlerdir. Bu sebeple farklı coğrafyalar arasında yer değiştirerek varyantlara dönüşen masalarda evrensel mesajlar değişmezken masalın ait olduğu doğal ortam koşullarında değişmeler görülür. Temelde insan- mekan etkileşimini konu alan coğrafyanın bu anlamda masalları göz ardı etmesi beklenemez. Sonuç itibariyle bir doğal ortamın /mekanın ürünü olan masallar bu sebeple kültür coğrafyasının önemli bir konusunu oluşturur (Karabağ, Gülbetekin, 2015, 461-474).

3.1.6. Masal- Coğrafya İlişkisi

Masallar birçok unsuru bünyesinde barındırmaktadır. Bu unsurlardan en önemlisi masaldaki bütün olayların geçtiği ve süreci doğrudan etkileyen coğrafyanın merkezi mekândır. Sakaoğlu “Masal Araştırmaları” adlı eserinde mekandan yer formelleri olarak bahseder ve şunları söyler; “Masalların coğrafyaya bakışları, masalın anlatıldığı yerin ticaret hayatıyla, ulaşımıyla bağlantılı olduğu en yakın büyük şehirle ilgilidir. Kelkit’teki tüccar Erzincan’a gider, Tortul’daki hasta Trabzon’a gider, Bayburtlu iş için Erzurum’a gider. Bu gerçek hayatta da böyledir, masalda da...”

Masallarda yer alan mekânların gizemli yapısı, söz konusu metinlerin mekândan münezzeh olduğu hissini oluştursa da metnin derinliklerine inildiğinde, mekân öğelerinin gerçeklikten hiç de uzak olmadığı ortaya çıkar(Ozan,2011). Çünkü masallar ait oldukları coğrafyanın olgunlaştırdığı kültürün ürünleridir. Bu sebeple masallar ortaya çıktıkları kültüre ve coğrafyaya ait derin izler taşımaktadırlar. Masallardaki olay örgüsü o coğrafyada yaşayan insanların özelliklerine, imkânlarına ve karakterlerine göre şekillenir. Olayın geçtiği mekân ise yaşanan yere ait unsurları bünyesinde barındırır. Örneğin İç Anadolu’daki bir masalın sonunda masal kahramanı nehir coğrafi unsurunu kullanarak sevdiğine kavuşurken, Akdeniz’deki masal kahramanının deniz coğrafi unsurunu kullanarak sevdiğine kavuştuğu görülmektedir. Masallardaki bu coğrafi unsurlar coğrafya derslerinde masalları değer kazandırmada bir araç olarak kullanmamızı kolaylaştırabilir.

Masalların zaman ve mekân üstü bu özellikleri onların belli bir coğrafyada üretilmiş oldukları gerçeğini değiştirmez. Yani mekânsız gibi görünen bu metinler gerçekte bir mekânın ve doğal olarak da o mekânın coğrafi unsurlarının ürünleridirler. Dolayısıyla, masalların söylendikleri mekânların özellikleri masallara yansımıştır. Ait oldukları mekânların sınırlılıkları, masal metinlerinde yerini almıştır. Masallarda söz konusu coğrafyanın iklim ve yüzey şekilleri özelliklerinden nüfus yapısına ya da söz konusu toplumun adet ve geleneklerinden inançlarına kadar birçok bilgiye ulaşmak mümkündür. Masallara sinmiş bu izler en belirgin olarak ait oldukları toplumların kültürel özelliklerinde kendini gösterir (Karabağ, Gülbetekin, 2015, 461-474). Masallardaki coğrafi unsurlara en fazla rastlanan yer, masalı daha ilgi çekici hale getirmek için söylenen tekerlemelerdir. Örneğin; masallarda “çıkardım dağlar başına seslenir gezerdim”, “derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi”, “ Akdeniz’e girdim kıyıdır diye” “sulu yerde peynir ekmek, susuz yerde kavun karpuz” “dere tepe düz gittim, bir dağ başına geldim, baktım aşağı dümdüz ova” gibi söylemlere sık rastlanır. Tekerlemelerdeki coğrafi unsurlara masal isimlerinde de

sıkça rastlanmaktadır. Bunlardan bazıları; “ben bir yeşil yaprak idim”, “çiftçi ve mısır”, “Mağaradan bir ders”, “karlı dağları aşan kız” gibi isimlerdir. Coğrafi unsurlara masal metinlerinde de rastlamak mümkündür. Bazı metinlerde coğrafi unsurlar çok net açıklanmış olup verilen yer adlarının da etkisiyle o yere dair kesin çıkarımlarda bulunabiliriz. Bazı masal metinleri ise coğrafi unsurlara daha sınırlı yer verdiğinden söz konusu çıkarımlarımız tahminlerle sınırlı kalmaktadır. Masal metinlerindeki bu coğrafi unsurlar; dağ, akarsu, göl, ova, bitki, toprak, hava vb.dir.

Anadolu Masallarında birçok yerde masal mekânında bulunan akarsulardan söz edilmektedir. Örneğin: Karlı Dağları Aşan Kız adlı masalda Kel kız, çamaşır yıkamak için gün değmez deresine gelir, donmuş suların buzlarını kırarak kirli çamaşırları yıkamış...denmektedir. Yine Alabalık Alabalık Başım Yine Kalabalık adlı masalda; hasta annesine derman bulmak için dere tepe düz giden Mehmetoğlunun karşısına bir ırmak çıkar...denmektedir. Örneklerden de anlaşılacağı gibi masallardaki bazı ifadeler masal mekânları hakkında çeşitli bilgiler içermekle beraber söz konusu bilgiler bu mekânları diğer mekânlardan ayırt etmek için yeterli değildir.

Yukarıda da belirtildiği gibi masal metinlerinde karşımıza çıkan mekâna ait diğer bilgiler ise doğrudan söz konusu alanı tanımlamaya ve diğer mekânlardan ayırt etmeye yardımcı olacak niteliktedir. Tarsus Masalları adlı çalışmada bu durum net olarak görülmektedir. Örneğin Tarsus Masalları içinde yer alan Kuyruk Acısı adlı masalda masal mekânında iğde ağaçlarının bulunduğu ifade edilmektedir. Yine aynı çalışmada yer alan Üç Turunçlar adlı masalda “...çirkin kız ses çıkarıp duran kavak ağacını da kestirip beşik yaptırmış...” denmektedir. Benzer durum Pertev Naili Boratav’ın Zaman zaman içinde adlı eserinde derlenen Karpuz masalında görülmektedir. Karpuz’da ... adamın ceviz düşürmek için attığı toprak parçasının başka bir tarlaya düştüğünden bahsedilmektedir. Bu gibi örnekler masal mekânının bazı karakteristik özellikleri ile ilgili ipuçları vermekte ve söz konusu mekânı diğer mekanlardan ayırmaya yardımcı olacak ipuçları da içermektedir. Adı anılan masalların ait olduğu coğrafyalarda sırasıyla iğde, kavak ve ceviz yetişmesine uygun iklim ve toprak koşullarının bulunduğu sonucuna bu metinlerden ulaşmak mümkündür (Karabağ, Gülbetekin, 2015, 461-474).

Masal – Coğrafya ilişkisi masal araştırmacılarının eser isimlerinde de görülmektedir. Bizzat eserlerine derledikleri masalın doğduğu mekanın adını vermişlerdir. Bunlara Gümüşhane Masalları, Tarsus Masalları, Kayseri Masalları gibi birçok derlemeyi örnek olarak verebiliriz.

3.1.7. Masalın Eğitimde Kullanılması

Halk masalları bir millet için zengin hazinelerdir. Bir milletin karakteri, eski ülküleri masalda gizlidir (Güleç, 2012, s.185). Masal kahramanlarının başından geçen olayların, maceraların, ikilemlerin her zaman yetişkinlerin ve çocukların gelişimine katkıda bulunduğu söylenebilir. Masallar her ne kadar bugün küçük çocuklara anlatılsa da ilk ortaya çıkış noktasına baktığımızda daha çok yetişkinlere anlatıldığını görüyoruz. 19.yy’da Avrupa’da derlenen masal araştırmalarında çoğu masalın yetişkinlerin anlayabileceği düzeyde olduğu görülmektedir. Erkekler, köy meydanı veya köy kahvesinde aşık atışmaları geleneğini sürdürürken, kadınlarda bir evde toplanıp masalcı ninelerle yıllarca masal anlatma geleneğini sürdürmüştür. Böylelikle masallardaki karakterleri kendi karakterleriyle eşleştirip çıkarılan dersleri uygulamaya çalışmışlardır. İşte bu yüzden masallar hem çocukların hem de yetişkinlerin seveceği eğitim araçlarındandır.

Çocuk eğitiminde masalların yeri çok büyüktür. Masal çağı dediğimiz okul öncesi çağlarda, halk bilimi unsuru olarak derlenen masallardan; açık bir anlatım ve basit cümlelerle eğitici ve kıssalı hikayeler yazmak, kötü ve korkunç yönleri atılarak, çocuğun hayal gücünü çalıştıracak masallar hazırlamak mümkündür (Güleç, 2012, s.185).

Kantarcıoğlu, “Eğitimde Masalın Yeri” adlı eserinde Eğitim sistemleri düzenlenirken bireylerin istek ve ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim Milli Eğitim Temel Kanunu’nda konuyla ilgili olarak şu hükümler yer almaktadır; “Milli Eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir.” Masal da çocuklarımızın ilgi alanına girdiğine göre eğitim programları hazırlanırken çocukların ihtiyaçlarına cevap verebilecek, onların hayatı sorgulamalarına ve bu sorgulama ile tanımlarına sebep olabilecek masallara da yer verilmelidir şeklinde belirtilmektedir.

İşte insanoğlu kendi yaşam gerçeğini, çözüm önerilerini, beklentilerini masal olaylarına ve masal kahramanlarına yükleyerek anlatmış ve yüzyıllar boyu, bu yolla gelecek kuşakları uyarmaya, eğitmeye, yaşamın zorluklarına karşı onları donanımlı kılmaya çalışmıştır. Çünkü masal kahramanlarının karşılaştıkları sorunların hemen hepsiyle, yaşamın gerçekleri arasında koşutluk kurulabilir ve o masallardan, ait oldukları toplumun yaşam gerçeğine ulaşılabilir (Yavuz, 2009, s.19).

Masallar incelendiğinde çoğu masalda coğrafi unsurlara rastlanmaktadır. Dağ, ova, akarsu, deniz, hava vb. gibi unsurlar masalı dinleyenlerin zihninde coğrafi bir mekanı

canlandırmalarını sağlamaktadır. Ayrıca masallar bulunduğu coğrafyadan direkt olarak etkilenmiştir. Örnek verecek olursak; Mezopotamya’da anlatılan bir masalın daha çok nehir kıyısını mekân olarak kullandığını görüyoruz. Benzer masalın yani varyantının Antalya’da deniz kıyısını mekân olarak kullandığını görmekteyiz. Yaşanılan mekân doğrudan kültürün süzgecinden geçen masalı etkilemektedir. Dolayısıyla masal Coğrafya öğretiminde araç olarak anlatılacak konuya giriş etkinliği olarak kullanılabilir. Burada öğretmen öğrenciye kazandırmak istediği kazanıma uygun olarak masalını belirleyebilir. Örneğin; Hayat Veren Ağacın İki Dalı isimli masal CDÖP’nda “C.10.3. Türkiye’deki doğal bitki topluluklarını, türlerinin zenginliği ve yetiştirme şartlarını ilişkilendirerek dağılımlarını analiz eder” kazanımıyla ilişkilendirilmiştir. Ağacın özelliklerinden bahsedilerek öğrencilerin konuya olan ilgilerinin artırılmasının sağlanmasının yanında masal değer kazandırmada bir araç olarak kullanılmıştır. Okul öncesi seviyesinde çocukların gelişim özelliklerine uygun olarak hayvan masalları veya bitkilerle ilgili unsurları barındıran kısa canlandırma yapmaya uygun masallar tercih edilebilir. Masal anlatımında karşınızda bulunan kitlenin yaş ve gelişim (zihinsel, bedensel, ruhsal) özellikleri çok büyük önem taşımaktadır. Aynı masalı okul öncesi dönemde daha çok betimlemeniz gerekirken ortaöğretim seviyesinde daha çok hikâyeleştirmeniz gerekmektedir. Ortaöğretim seviyesinde coğrafya öğretiminde öğretmen kazandırmak istediği kazanıma göre, masal seçimini kendisi yapmalıdır. Hayat Veren Ağacın İki Dalı isimli masalda; ağacın yıllardır köy meydanında bulunan bir ağaç olması anıt ağaçları çağrıştırmaktadır. Büyük kuraklıktan bütün bitkiler telef olduğu halde ağacın derin kökleriyle yer altı suyuna ulaşabilmesi sayesinde kuraklıktan etkilenmemesi örtük öğrenme sağlamakta ve aynı zamanda hayatı çelişkileriyle kabul etmemiz gerektiğine dair verdiği mesajla hoşgörü değerine vurgu yapmaktadır. Masallar, bu yönüyle coğrafya eğitiminde değer kazandırmada bir araç olarak kullanılabilir.

Bu araştırmada masalın coğrafya öğretiminde değer kazandırmada bir araç olarak etkili olup olmadığını belirlemek amaçlanmaktadır. Çünkü Coğrafya, Tarih, Sosyal Bilgiler gibi branş derslerinde çıkarım yapmak çok önemli olmasına rağmen liselerde dersler sınav kaygısı sebebiyle bilgi ağırlıklı işlenip değer eğitimi arka planda kalabilmektedir. Bu durumun önüne geçmek amacıyla coğrafya eğitiminde değer kazandırmada bir araç olarak masallar kullanılabilir.

3.1.8. Coğrafyada Değer Kazandırmada Masalın Kullanımı

Milli Eğitim Sistemi içinde ortaöğretim kurumlarında 15-18 yaş aralığındaki bireyler eğitim görmektedir. Bu öğrencilere milli, manevi, kültürel değerlerin aktarımının yanı sıra evrensel değerlerin de aktarımı önemlidir. Bu bağlamda edebi eserlerin öğrencilere değer kazandırmada kullanımı, değerlerin doğrudan değil de metin içinde sembolleştirilerek verilmesi şeklinde olmaktadır.

2005 Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programı'nda (TEÖP, 2005,s.7) belirtildiği gibi; edebi metinler kültür değerlerini hayatın gerçekliğinden hareketle somutlaştırır. Edebi eserler, insanın zevkinin gelişmesine ve mensubu olduğu toplumun değerlerini benimsemesine hizmet eder. Bu ifade edebi eserlerin değer kazandırmada kullanılabileceğini ortaya koymaktadır.

Bu konuda bir başka hususta Türk Edebiyatı dersinin genel amaçları arasında ;

1. Ulusal ve evrensel değerlerin edebi metinlerde zenginleşerek varlıklarını nasıl sürdürdüklerini kavratmak,
2. Toplumsal hayatın ve her türlü bireysel değerın edebi metinlerde nasıl yansıdığını belirlemek (TEÖP, 2005, s.11) hedeflerinin bulunmasıdır.

Edebiyat, doğrudan doğruya eğitim- öğretimi amaç edinerek yola çıkmamış olsa da estetiğin ve farkındalık yaratmanın ön plana çıktığı bir eğitim aracıdır. Edebiyatta kendine has türler ve söyleyişler vardır. Edebiyat kimi zaman şiir olarak karşımıza çıkarken kimi zamanda hikaye, masal, roman olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu edebi eserlerde pek çok değer doğrudan veya dolaylı yollarla verilmektedir. Edebiyatın bu yönünün yani öğrencilere değer kazandırmada kullanımının bir yansıması olarak Coğrafya Dersi Öğretim Programında da edebi eserlerin değer kazandırmada bir araç olarak kullanılması yer almaktadır. CDÖP(2005)'te "Programdaki değerler, bir örnek olaydan ya da öyküden hareketle, değerleri açıklama, ahlaki muhakeme ve değer analizi şeklinde verilmelidir" ifadesi bu düşüncüyü doğrulamaktadır. Coğrafya dersi öğretim programında değer/ değerler kazanımların bir ögesi olarak yer bulmaktadır. Öğretmenlerin kazanım analizi yaparak kazanımın içinde yer alan değeri veya değerleri aktif öğrenme ortamları oluşturarak öğrencilere kazandırması beklenmektedir.

Coğrafya dersi öğretim programında öğretmenin rolü öğrenmeye rehberlik yapmak ve etkin öğrenme ortamları düzenlemek şeklinde ifade edilmektedir. Öğretmenlerden

öğrencileri milli, ahlaki, insani, manevi, kültürel değerler bakımından besleyici; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici olması beklenmektedir. Ayrıca programda öğretmenin derse ilişkin konuları sevdirecek roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı, şiir ve fıkra gibi edebi ürünleri okumaya teşvik etmesi önerilmektedir.

Masallar içerik bakımından hem coğrafi unsurları hem de değer öğretimini kapsamaktadır. İyilik, güzellik, doğruluk, sadakat, çalışkanlık, sorumluluk, yardımseverlik, cesaret gibi etik ve estetik değerler; kin, nefret, intikam, sinsilik, kıskançlık, düşmanlık gibi olumsuz tutumlar masalların içinde yer alan unsurlardandır. Bu değer ve tutumlar seçilen kahraman ve objelerden faydalanılarak, zamanı zemini belli olmayan, hayali ortamlarda amaca ulaşmak için çeşitli maceralar ve mücadeleler içerisinde ele alınır. Örneğin; pek çok masalda karşımıza çıkan “suyun başını tutan dev” motifi tarih boyu gerek kişi gerekse devlet bazında kendini göstermemiş midir? “irinli ırmaktan su içmek” hayatta imkansız gibi görünen zorluklara katlanmak değil midir? Masallarda “kırk katır kırk satır” ifadeleriyle kötülerin yaptıklarının bir gün karşılığını göreceği, “uç kılı birbirine sürme” ritüeliyle de fırsatların değerlendirilmesi gerçeği ifade edilmeye çalışılmıştır. Masallarda kahramanın amacına giden yolda karşısına kötüler ve çeşitli engeller çıkar. Kahraman sonunda bütün kötülöklere ve zorluklara rağmen amacına ulaşır ve mutluluğa kavuşur. (Kaya, 2007, s.489).

Pek çok masal gerçek hayatta olmayan unsurları (dev, cin, peri, bir dudağı yerde bir dudağı gökte dev anası gibi) barındırmakla birlikte, dinleyenleri gerçek hayata hazırlamak ve toplumsal barışı artırmak amacıyla anlatılır. Bünyesinde birçok kültürel ortamı, mücadeleyi ve değerleri de barındırır. Boratav (2007, s.96) Masalların insanı özellikle çocukluk döneminden başlayarak hayata hazırlayan, içinde yaşadığı kültürel ortamda kendine güvenen bir birey olarak yetiştirme amacını taşıyan araçlar olduğunu ifade etmektedir. Bunu sağlayabilmek için de iletilerden yararlanıldığını İletinin de; masal içinde okuyucuya, dinleyiciye eğitim amaçlı verilmek istenilen olduğunu belirtmektedir. Aslında Boratav'ın burada iletiden kastı masalın içinde yer alan değerlerdir. Masallar değerlerin dolaylı olarak kazandırılmasını sağlar. Ortaöğretim öğrencileri yaş ve gelişimsel özellikleri itibariyle salt ahlak derslerinden hoşlanmamakta ve kendine akıl verme olarak algılamaktadır. Masallar ise bize bu noktada büyük fayda sağlamaktadır. Salt ahlak dersini yok edip bizi masal mekânına, coğrafi unsurlara, kahramanların hayatına götürerek

olaylara üçüncü bir gözle bakmamızı sağlar. Her zaman iyiliğin, doğruluğun, ahlakın ve dürüstlüğün ateşini içimizde yakar.

Masallar incelendiğinde, masal olaylarının hep toplumsal bir gerçekten kaynaklandığını görürüz. Masalların bu gizli gerçeğinin izi sürüldüğünde de bu iz sürme bizi pek çok toplumsal olayın, yaşanmış gerçeğin gelişmesine ve bu gelişmenin de insanların beklentisine uygun, psikolojik dünyasını rahatlatacak bir şekilde sonuçlanmasına götürür. Bu iyiden, güzelden, doğrudan ve haklıdan yana olan sonuçların, Psikolog Martin Seligman'ın bulduğu ve depresyonun temel nedeni olarak gösterdiği, yenilmişlik ve buna bağlı olarak da bir çaresizlik ve vazgeçiş duygusunu tanımlayan “öğrenilmiş çaresizlik” olgusunun, yine Martin Seligman'ın tanımladığı “öğrenilmiş iyimserlik”e dönüşmesinde, ne denli etkili olacağı göz ardı edilmemelidir (Yavuz, 2009, s.17). Öğrenilmiş iyimserliğe sahip olan gençlerin ağaç, su, hava, toprak gibi coğrafi unsurlara sahip çıkması, koruması beklentisi coğrafya öğretimi yoluyla değer kazandırmada masalın kullanımıyla karşılanabilir.

3.2.1. Değer Kavramı

Değer; bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır (6. Ve 7. Sınıflar SBDÖP, 2005, Ankara, s.12)

Değer kavramı, kısaca bir insanda bulunmasını beklediğimiz olumlu nitelikler olarak tanımlanabilir. Bireyler bu olumlu nitelikleri, eğitim- öğretim yoluyla kazanabilirler.

Yaşanan toplumsal ve bilimsel gelişmelerin ortaya koyduğu bazı sorunlar değer eğitiminin önemini artırmaktadır. Değer eğitiminin önemi günümüzde artmıştır. Bilgi galaksisine her gün yeni bir bilgi gezegeni eklenmekte bu da insanları her geçen gün daha ileriye taşımaktadır. Okullarda kazanımlar yoluyla bilimsel bilginin öğretiminin yanında beceri, değer, tutum kazandırmak da temel hedeftir. Var olan sınav sistemine öğrenci yetiştirmek, ders saatlerinin salt bilimsel bilgiyi öğretmeye ancak yetmesi insani değerlerin öğretimini göz ardı edebilmekte veya ikinci planda bırakabilmektedir. Oysaki günümüzde gençlerin yaşama amaçlarını anlamaları, topluma faydalı birey olmalarının yolu değer eğitiminden geçmektedir. CDÖP'te (2005) “ öğrencilerin kendi örf ve adetleri içerisinde psikolojik, ahlaki, sosyal ve kültürel konularda gelişimlerini hedefler” başlığı altında bu amaçla

öğrencilerin inanç, düşünce, anlayış ve kültürlerinin bireysel olarak hem kendilerini ve başkalarını hem de toplumlarını nasıl etkileyeceğini anlamalarını ve kabullenmelerini sağlamaya gayret eder ibaresi yer almaktadır. Yani öğrencilerden toplumun önemseydiği sorunlara karşı farkındalık geliştirmeleri ve duyarlı olmaları beklenmektedir. Bu noktada edebi ürünler bir araç olarak kullanılmalıdır. Çünkü ergenlik dönemindeki gençler değer kazandırmaya yönelik direkt mesajlar içeren öğüt veya ifadelerden hoşlanmazlar. Edebi ürünler ise bu insani değerleri metnin içine gizlemiştir. Onu dinleyen kişiye olaylara dışarıdan bakma fırsatı sunarak, değerlerin aktarımını gerçekleştirir. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programına bakıldığında “Programlar, sağlıklı, mutlu ve sürekli gelişen bir toplum oluşturma yolunun, bireylerin iyi özelliklerini artırmaktan geçtiğini kabul eder. İyi karaktere sahip olmayı, sözü edilen iyi özelliklerin önemli bir parçası olarak görür. Bu nedenle hem bireyin hem de toplumun gelişimi ve mutluluğu açısından karakter eğitimi önem verir.” (2005 CDÖP, s.xv) İfadesine yer verildiği görülür. Bu ifade değerlerin aktarımının coğrafya öğretiminde önemli olduğunu ve bu konuya yer verilmesi gerektiğini ortaya koyar. “Programlarda evrensel kültüre öz kültürümüz ve değerlerimizden yola çıkarak katkıda bulunma ihtimalimiz olduğu bilinir” ifadesi ise kültürün ögesi olan ve değerleri bünyesinde barındıran masalların coğrafya eğitiminde bir araç olarak kullanılabilirliğini desteklemektedir.

Değer; belli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak da tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler ayrıca bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterir (Erdem, 2003, s.56) Erden; Öncül, değerleri topluma ait olan ve bireylerin kazanılması istenilen normlar olarak ifade etmektedir.

Değer, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda (2005) “bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır” olarak ifade edilirken 2005 CDÖP’nda “Bir insanda bulunmasını beklediğimiz olumlu niteliklerdir” olarak belirtilmiştir.

Değerler üzerine yapılmış çalışmalar çoğunlukla sosyal bilimciler tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunun sebebi sosyal bilimlerin kişinin inandığı değerın davranışının açıklanmasında ve sosyal yaşamın şekillenmesinde önemli bir yere sahip olmasındandır.”

Değerlerin toplumsal yaşam içinde önemli özellikleri ve bu özelliklere bağlı olarak yerine getirdiği çeşitli işlevleri vardır. Gökçe(1994)'ten Aktaran Özensel (2003, s.231) değerlerin işlevlerini şu şekilde ifade etmiştir:

- a) Sosyal değerler, temel seçici uyumun standardıdır. Yani bu bağlamda değerler, bilinçli ve amaçlı davranışın genel ölçütüdür. Bu bakımdan değer sosyal eylemde bulunan bir kişinin sosyal olarak kabullenebilen olgu ve istekleri için temel atıf noktası görevini görmektedir.
- b) Değerler kültürel olarak şekillendirilmiştir ve aynı zamanda kültür üzerinde de yönlendirici olarak etki etmektedir. Bu bakımdan değerler, belirli bir kültürün gelişme süreci içinde şekil almaktadır. Bu da genel olarak sembol, moral ve estetik normlar, davranış şekilleri olarak belirginleşir. Bu açıdan değerler kültürün esasını oluşturmaktadır.
- c) Değerler, insanlarla özdeşleşmiştir. Yani sosyalleşme sürecinde değerler, kişiler tarafından öğrenilmekte ve üslenilmektedir. Kısaca kişinin şahsiyet yapısına entegre olmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak değerler, kişinin şahsiyetinin bir parçası olarak görülmektedir.
- d) Değerler, sosyal bir boyuta sahiptirler. Yani değerler, hem zihinsel (arzu ve eylem boyutunu belirten) hem de hissi- duygusal yönü belirten ifadelerdir.

Değerler, birbirleriyle sürekli bir etkileşim halindedir. Sevgi, saygı, hoşgörü, yardımseverlik gibi değerleri birbirinden ayrı düşünemeyiz. Bu değerler arasında karşılıklı etkileşim vardır. Değerler kalıtsal değildir. Değerler; aileden, yakın çevreden, okuldan, yazılı ve görsel materyallerden taklit ya da model alma yoluyla öğrenilebilir. Değerlerin toplumsal yaşam içinde önemli özellikleri ve bu özelliklere bağlı olarak yerine getirdiği işlevleri vardır. Özensel (2003;231) değerlerin işlevlerini şöyle dile getirmiştir:

1. Değerler, kültürel olarak şekillendirilmiştir ve aynı zamanda kültür üzerinde yönlendirici etkisi vardır. Bu bakımdan değerler belli bir kültürün gelişme süreci içinde şekil almaktadır. Bu da genel olarak sembol, moral, estetik normlar ve davranış şekilleri olarak belirginleşir. Bu açıdan değerler kültürün esasını oluşturmaktadır.
2. Değerler, insanlarla özdeşleşmiştir. Yani sosyalleşme sürecinde değerler, kişiler tarafından öğrenilmekte ve üslenilmektedir. Kısaca kişinin karakter özellikleriyle bütünleşmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak değerler, kişinin karakterinin bir parçası olarak görülmektedir.

3. Değerler, sosyal bir boyuta sahiptirler. Yani değerler hem zihinsel (arzu ve eylem boyutunu belirten) hem de hissi- duygusal yönü belirten ifadelerdir.

Değerlerin sosyal denetleme sistemi olduğu söylenebilir. Bireyler yaşadıkları toplumun sosyal değerlerine toplumsal rollerini edindikçe uyma eğilimi gösterecektir. Her toplum olumlu nitelikler barındıran bireyler yetiştirmek ister. Ancak günümüzde bu hedefe ulaşmak gittikçe zorlaşmaktadır. Çünkü değerler hızlı ve sürekli bir değişim içindedir. Bu değişim olumlu yönde olabildiği gibi olumsuz yönde de olabilmektedir. Değişmeler özellikle çocuklar ve gençler üzerinde etkilidir. Bunun sonucu olarak da aile büyüklerinden ve toplumdan farklı değerlere sahip gençler yetişebilmektedir. Bu da geçmişten günümüze süregelen manevi bağların ve toplumsal yapının zayıflamasına sebebiyet verebilir. Değerlerin bir toplumun gelişip gelişmemesi ve kendi öz varlığını sürdürebilmesi bakımından önemi burada ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple değer eğitimi eğitimin önemli bileşenlerindendir.

Değer Eğitimi; İnsana özgü olanakları, insanı insan yapan ve diğer canlılardan ayıran olanakları başka bir deyişle insana özgü bütün etkinlikleri insansal etkinlikler olarak amaçlarına uygun tarzda gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktır (Ulusoy;Dilmaç, 2015, s.7).

Değerde olduğu gibi değerler eğitimi kavramında da birey ve toplumun beklentileri öne çıkmaktadır. Bu kapsamda bireylerin tercihleri ile biçimlenecek olan toplumsal yaşamın makul/ istendik seviyelerde seyretmesini sağlayacak niteliklere vurgu yapan soyutlamaların genel ifadesi olan değerlerin, geleceğin hem sakinleri hem de inşacıları olarak görülen genç nesle kazandırılması önem kazanmaktadır. Değerler kendiliğinden kazanılmayacağı yani sonradan edinildiği için planlı, programlı faaliyetlere ihtiyaç vardır (Dilmaç ve Ekşi, 2007, s.14). Bu ihtiyaç değerlere öğretim programlarında ve derslerde ağırlık verilmesi gerektiğini göstermiş ve öğretim programları bu ihtiyaca göre düzenlenmiştir. Çünkü; toplumlar, kendi okulları aracılığıyla geleceklerinin teminatı olarak gördükleri çocuklarına belirli donanımı kazandırarak dün, bugün ve gelecek arasında sağlam bir bağ oluşturma amacını gütmektedirler. Aynı zamanda bu amacı okulun varlık sebepleri arasında gösterebiliriz (Hoşgörür, 2007, s.133s).

Bu bağlamda 2005 CDÖP’te de değer eğitimi önemsenmiş ve “Programlarda evrensel kültüre öz kültürümüz ve değerlerimizden yola çıkarak katkıda bulunma ihtimalimiz

olduğu bilinir” ifadesine yer verilmiştir. Bu amaç değerlere coğrafya öğretiminde önem verildiğini ve öğrencilere bu değerlerin aktarılması gerektiğini ifade eder.

3.2.2. Eğitim –Değer İlişkisi

Her anne- baba çocuğunu toplumla ve ailesi ile uyumlu, mutlu ve iyi bir sosyal role sahip birey olarak yetiştirmek ister. Ancak hedeflenen bu düşüncüyü gerçekleştirmek kolay değildir. Toplum tarafından iyi karşılanan değerler süreç içerisinde yerini toplum yapısına uymayan değerlere bırakabilir. Türk toplumunun değerleri de bu değişimlerden etkilenmektedir. Bu değişimler her zaman olumlu yönde olmamaktadır. Değişimler özellikle çocuklar ve gençler üzerinde tesirli olmaktadır. Bunun sonucu olarak anne babasından aile büyüklerinden farklı değer algılarına sahip çocuklar, gençler yetişmektedir.

Bu durum kötü bir sonuç doğurmamaktadır. Tabi ki bu dönemin çocuğu dedesinden veya babasından farklı olacak, farklı düşünecek ancak temel değerlere (sevgi, saygı, sorumluluk, barışçı olma, dürüstlük gibi) sahip olmalıdır. Toplumun değerlerini aktarmada ve bireylerin değerleri kazanmasında çevrenin, ailenin ve eğitimin rolü çok mühimdir. Değerler, eğitimle nesilden nesle aktarılacak, toplumda kişilikli, kendine, ailesine, çevresine ve tüm insanlığa faydalı bireyler yetiştirilebilecektir.

İnsani değerlerin temeli öncelikle aile ortamı içerisinde atılır. Anne babaya hürmet, büyüklere saygı, küçüklere sevgi, doğruluk, dürüstlük, adil ve güvenilir olmak gibi değerler öncelikle aile ortamı içerisinde yer bulurlar. Zamanla toplum içerisine yayılırlar. Bir toplumda mevcut değerlerin devamını sağlamak, ailelerin topluma yetenekli insanlar kazandırmasına bağlıdır (Nirun,1994). Aileden sonra değerlerin kazandırılması işlevini okul üstlenmektedir. Eğitim kurumları, çocuklara ve gençlere toplumda çoğunluk tarafından kabul edilen değerleri, normları, tutumları planlı ve kontrollü bir biçimde kazandırdığı ve bunlara uygun hareket edilip edilmediğini izlediği için önemli bir toplumsal kontrol aracıdır (Erden, 1998). Okullar, değer eğitiminde; bireylerin aile, komşu ya da çevresinden edindiği eksik ve hatalı davranışlarını, öğrenmelerini düzeltme fırsatı sunabilir.

Değerler, davranışlarımıza yön gösteren ilke ve standartlar olduğundan değerlerin eksik öğrenilmesi ve zayıflaması durumunda kişilikler de yetersiz kalacaktır. Yaratıcılık ve üreticilik özellikleri azalacak, bunun yerine yıkıcı, saldırgan ve geriletici eğilimler güç

kazanacaktır (Hökelekli ,2006). Toplumun gelişimi, kültürün devamlılığın sağlanması için değer eğitime önem verilmelidir.

Bu bağlamda değerler eğitiminin amacı, bütün insanlığın ortaklaşa sahip olduğu evrensel değerlere vurgu yaparak iyi karakter örnekleri sergileyen, ahlaki değerlere sahip, sorumluluk duygusu içinde hareket eden vatandaşlar ortaya çıkarmaktır. Bu bakımdan değerler eğitimi bireylerde; saygı, sevgi, sorumluluk, erdem, cesaret, inanç, azim, adalet ve bireysel disiplin gibi çok önemli ahlaki ve medeni değerleri kazandırmayı amaçlamaktadır. Diğer taraftan, değerler eğitiminin uzun vadeli amacı ise toplumda giderek daha büyük bir sorun haline gelen ahlaki, etik ve akademik konularda yardımcı olmak ve dünyamızın daha güvenilir ve yaşanılır hale gelmesine katkı sağlamaktır(Altan,2011, s.55).

Değer eğitime duyulan ihtiyacın artmasıyla değer kavramı ilk olarak 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programında “değerler, tutumlar, amaçlar ve yaklaşımlar nasıl bir toplumda yaşayacağımızı ve geleceğimizi etkilerler. Toplumun sahip olduğu veya tekamülü için olması gereken değer, amaç, tutum ve yaklaşımların, toplumun geleceğini etkileyecek olan eğitime yön vermesi beklenir. Eğer programlar; değerleri, tutumları, amaçları ve yaklaşımları içselleştirmemişse ezbere dayalı kuru bilgi yığınlarından oluşan bir eğitim-öğretim faaliyeti olarak kalır.” İfadesiyle yer almıştır. Bu ifade eğitimde değer kazandırmanın önemini açıkça ortaya koymaktadır.

3.2.3. Coğrafya Eğitimi’nde Değer Kazandırma

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile belirlenmiş Türk Milli Eğitim Sistemi’nin genel amaçlarından birincisi; “Türk Milleti’nin fertlerini, Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasa’da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki,manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; insan haklarına ve Anayasa’nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik,laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek”tir. Bu amaca uygun olarak bireylere değerlerin kazandırılması ortak amaçtır.

Coğrafya Dersi Öğretim Programları incelendiğinde değer kavramından ilk olarak 2005 CDÖP’te söz edilmiştir. 2005 CDÖP’te ilk olarak; öğrencilere ne öğretilcek?, Niçin öğretilcek? sorularının cevabı ders içeriklerinde aranmıştır. İçerikler kazanımlar yoluyla verilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla kazanım kavramı ilk olarak CDÖP 2005’te karşımıza

çıkar. Kazanım; planlanmış ve düzenlenmiş yaratılar sayesinde öğrenciye kazandırılması planlanan bilgi, beceri, değer ve tutumlardır. Böylece ilk kez CDÖP(2005) ile kazanımlar yoluyla bireylere bilgi, beceri ve tutum yanında değer kazandırılması ve değer öğretiminin verilmesi programa girmiş ve önem kazanmıştır.

Toplumsal temeller programlar kısmında;

- Eğitim, toplumun vazgeçilmez değerleri arasında olan alçakgönüllülük, ağırbaşlılık, anlayışlılık, adillik, dürüstlük, girişkenlik, iyimserlik, sabır, sadakat, sadelik, sevecenlik, hoşgörü, tutumluluk, güven ve görev sorumluluğu bilincini geliştirmekle yükümlü olduğu için programlar bu bilincin gelişmesi için çaba gösterir.

- Türk toplumunun milli aynı zamanda manevi ve ahlaki değerleri arasında bulunan; barışseverlik, fedakarlık, hayırseverlik, misafirperverlik, merhamet, haysiyetine ve özgürlüğüne düşkünlük, vatanseverlik, kahramanlık gibi değerler ve sosyal duyarlılığının gelişmesi için gerekli düzenlemeleri yapar(CDÖP, 2005, s.xiv). Maddeleriyle değer eğitiminin gerekliliği belirtilmiştir.

Programlar, sağlıklı, mutlu ve sürekli gelişen bir toplum oluşturma yolunun, bireylerin iyi özelliklerini artırmaktan geçtiğini kabul eder. İyi karaktere sahip olmayı, sözü edilen iyi özelliklerin önemli bir parçası olarak görür. Bu nedenle hem bireyin hem de toplumun gelişimi ve mutluluğu açısından karakter eğitimine önem verir(CDÖP, 2005, s.xv).

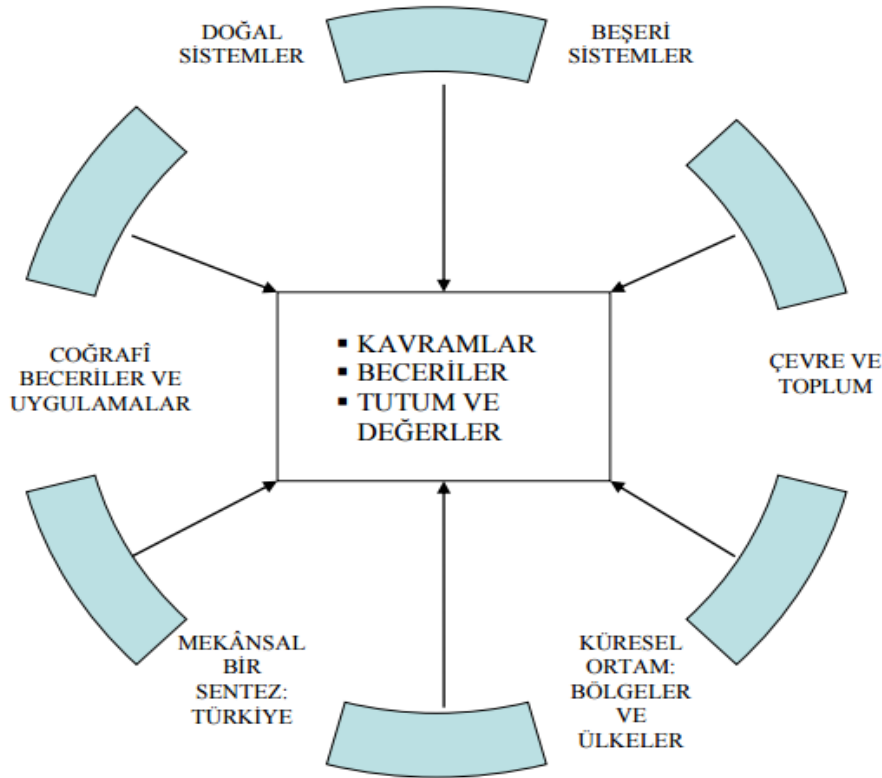
2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın önemli unsurlarından biri de değerlerdir. Program beceri ve kavram öğretimiyle birlikte aşağıdaki değerleri kazandırmayı önemsemektedir:

- a) Dayanışma
- b) Hoşgörü
- c) Bilimsellik
- d) Sevgi
- e) Saygı
- f) Duyarlılık
- g) Vatanseverlik
- h) Barış

- i) Estetik
- j) Sorumluluk

Bu değerler öncelikle coğrafyanın konusunu oluşturan mekan ve mekana ait özelliklerin korunması, yaşatılması ve geliştirilmesine hizmet edecek; vatani sevmeye, koruma gibi vatan bilincini oluşturan duyguları destekleyecektir. Öğrencilerin toplumsal gelişimleri ve vatandaşlık sorumlulukları Coğrafya Dersi Öğretim Programında desteklenmiş, programın tüm öğeleri ile birlikte değer öğretimi de pekiştirilmiştir (CDÖP, 2005, s.34-35).

Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın çatısını coğrafi kavramlar, beceriler, tutum ve değerler oluşturur (CDÖP, 2005, s.37).

Şekil 2. Coğrafya Dersi Öğretim Programının Çatısı. CDÖP (2006). 2005 Coğrafya dersi öğretim programı (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar). Ankara: Gazi

Kazanım sürecinde farklı tutum ve değerleri de içeren sosyal, politik, ekonomik ve çevresel konularda farkında olmayı ve anlamayı sağlamak göz önüne alınmıştır (CDÖP, 2005, s.38).

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın öğelerinde değer eğitimi ile ilgili maddeler aşağıdaki gibidir;

a) Kültürel değerlere ve sanata önem verme; eğitimin en önemli fonksiyonu kültürel değerlerin korunup geliştirilmesidir. Tarihi gelişme süreci içinde maddi ve manevi değerlerin tümünü kapsayan kültürün pek çok boyutu vardır. Bilimsel bilgiler, doğa ve insan, iyilik, doğruluk, adil olma, bilgelik gibi evrensel değerler yanında, tarih, dil, din, gelenek ve folklorumuza dayalı, milletin tümüne mal olmuş veya bölgesel nitelikteki törel/ahlaki ve estetik değerler programların önemli bir boyutunu kapsar. Bu madde ile ilgili değer Ressamın Aynası isimli masal kullanılarak verilebilir. Masalda aylarca çalışıp harika bir duvar resmi yapan ressamın hakkı teslim edilmemiş ve haksızlığa uğramıştır. İnsanın bencilliği cam ve ayna örneği ile betimlenmiştir. Masalda duygusal sağlığımız için arkadaşlarımız, ailemiz ve toplumla bağlantılı olmamız gerektiği, diğer insanlardan koparak elde edilen başarının gerçek mutluluğu getirmeyeceği vurgulanmıştır. Dürüstlük değerine değinilmiştir.

b) Hoşgörünün esnek bir zihin yapısının anahtarı olduğunu fark etme; programlar Türk toplumunun hoşgörüye dayalı tarihsel ve kültürel birikimi farklı derslerdeki kavramlarla iç içe ele alarak, hoşgörüye dayalı bir zihin modeli oluşturulması için gerekli kavramsal alt yapıyı oluşturur. Bu madde ile ilgili değer Endişeli Kral ve Hayata Güvenen Tamirci, Doğru Zamanı Bekle, Sucu ve Çatlak Testi, Göl Gibi Ol, Kaşıklar, Hayat Veren Ağacın İki Dalı, Ziyaretçi, Hayat Üniversitesi, Okulda Ne Öğrendin? ve Çiftçi ve Mısır isimli masallar kullanılarak verilebilir. Örneğin; Göl gibi ol isimli masalda ustanın çırağının tüm aşırılıklarına rağmen hoşgörüsü ve çırağının gelişimini desteklemeye çalışması anlatılmıştır.

c) Öğrencilerin okullarında ve bulundukları yörede çeşitli toplumsal hizmetler sunmasını destekler; programlar, öğrencilerin okul içerisinde ve yakın çevrede gerçek toplumsal hizmetlere katılmasını ve bu şekilde akademik, sosyal, bireysel gelişimler kazanmasını benimser. Bu hizmetler sayesinde öğrenciler; kişilik gelişimi, sorumluluk, vatandaşlık bilinci, başkalarını anlama, mesleki farkındalık, kendine güven, çeşitli toplumsal değerler kazandıkları gibi akademik açıdan da gelişme sağlarlar (CDÖP, 2005, s.xix-xxiv). Bu madde ile ilgili değer Yine Sen isimli masal kullanılarak verilebilir. Masalda herkesin işini en iyi şekilde yapması gerektiği vurgulanmış, en basit toplumsal hizmetlerin bile layığıyla yapılması mesajı verilmiştir. Gerçekten inanıp benimsediğinde gerçek sırra ulaşılabilceği ve sorumluluk değerine değinilmiştir.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programının uygulanması ile ilgili açıklamalarda değer eğitime yönelik aşağıdaki maddelerde vurgulamalar yapılmıştır;

a) Programdaki değerler, bir örnek olaydan ya da öyküden hareketle, değerleri açıklama, ahlaki muhakeme ve değer analizi şeklinde verilmelidir. Değerlere kazanımlar içinde zaman zaman yer verilmiştir. Öğretmen tıpkı becerilerde olduğu gibi uygun gördüğünde etkinlikler içinde değerleri vurgulayan bölümler oluşturarak programda belirtilen değerleri pekiştirmelidir. Örneğin; CDÖP’nda “C.10.4. Haritalar ve kesit örnekleri kullanarak ülkemize ait karakteristik bitki tür ve topluluklarını sınıflandırır” kazanımında sorumluluk, barışçı olma, hoşgörü değerleri vurgulanabilir. Bu vurgulama bu değerlerin hepsini barındıran Çiftçi ve Mısır masalı ile yapılabilir. Masalda en iyi ürünü yetiştirme ödülü alan çiftçinin kendi özel tohumlarını ülkedeki tüm çiftçilere dağıttığı görülmektedir. Çiftçi; doğada sınırlar olmadığından böylece daha iyi ürün yetiştirmeyi umduğunu söylemektedir. Bu masal değer kazandırmada araç olarak kullanıldığında; kazanımda bahsedilen değerler öğrencilere kazandırılabilir.

b) Öğretmen, küçük veri kırıntıları ve olgu koleksiyonları yerine, öğrencilerin büyük fikirler, temalar ile karşılaşmalarına yönelik, becerileri ve değerleri geliştirici etkinlikler seçebilir (CDÖP, 2005, s.6). Bu madde ile ilgili değer, Endişeli Kral ve Hayata Güvenen Tamirci masalı kullanılarak verilebilir. Masalda kral hayatla barışık olan tamircinin önüne birçok engel çıkarmakta ve tamirci akıllı ve dünyaya olan barışçı yaklaşımı sayesinde bütün engelleri bertaraf etmektedir. Bu masalın coğrafya eğitiminde değer kazandırmada bir araç olarak kullanılması ile barışçı olma ve hoşgörü değerleri öğrencilere kazandırılabilir.

c) Sınıfın gerçek anlamda demokrasinin yaşandığı bir yer olduğu unutulmamalıdır. Bu şekilde öğrenciler demokratik beceri ve değerlere sahip, bilimsel düşünmeye açık, insan haklarına saygılı, işbirliği içinde çalışabilen, Cumhuriyet sevgisi ve demokrasi bilinci gelişmiş, haklarını bilen ve sorumluluk sahibi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olarak yetiştirilebilir (CDÖP, 2005, s.6-7). Bu madde ile ilgili değer Usta ve Eleştirmen masalı kullanılarak verilebilir. Masalda işini çok iyi yapan ve herkes tarafından sevilen din adamını sürekli eleştiriye tabi tutan bir kişi anlatılmaktadır. Kişinin hayatını kaybetmesi sonucu din adamının eleştirileri çok önemseydiği ve bu şekilde kendini geliştirebildiğinden bahsedilmektedir. Bu masal kullanılarak demokrasi bilinci, doğru eleştirinin önemi, hoşgörü, dostluk/ arkadaşlık değerleri öğrencilere kazandırılabilir.

d) Milli ve dini bayramlar, mahalli kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli gün ve haftalardan yararlanılarak, öğrencilerin milli duyarlılığı geliştirilmelidir. Öğretmen, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı, Kurtuluş Savaşı'nda bir zaferin ya da Türk İnkılabı ile ilgili herhangi bir olayın yıldönümü, Ankara'nın başkent olması gibi olayların yıldönümlerinde Atatürk'ün kişilik özelliklerini, inkılaplarını, ilkelerini ve düşüncelerini anlatmalıdır. Öğretmen Atatürk'ün "Türk, öğren, çalış, güven", "Ne mutlu Türküm diyene" ve "Yurtta sulh, cihanda sulh" gibi sözlerinden hareketle, Türklerin tarihte oynadıkları rolü; askerlik, idare, hukuk, bilim, fen ve sanat alanında insanlığa hizmetlerini göstermelidir. Öğrencilerin Türk milletine, Türk bayrağına, Türk ordusuna ve vatanına hizmet eden kişilere sevgi, saygı ve takdir duygularını geliştirmelidir (CDÖP,2005, s.7). Burada aynı zamanda vatanseverlik (sorumluluk) değerinin kazandırılması söz konusu olur. Bu madde ile ilgili değer Doğru Zamanı Bekle isimli masal kullanılarak kazandırılabilir. Masalda ileri görüşlü kralın doğru hamlelerinden bahsedilmektedir. Buradaki kraldan yola çıkılarak tarihte önemli kişilere, vatanseverlik duygularına yer verilerek barışçı olma, sorumluluk, hoşgörü değerleri kazandırılabilir.

e) İnceleme gezileri aracılığı ile öğrencilerin doğal ve tarihi çevreyi koruma bilinci edinmeleri, sanat zevki ve estetik duygularını geliştirmeleri sağlanırken, değer eğitimi de verilebilir. Bu gezilerle öğrencilerin sorumluluk, vatanseverlik, estetik gibi değerleri kazanmaları önemsenmektedir. Bu madde ile ilgili değer, Sucu ve Çatlak Testi masalı kullanılarak verilebilir. Masalda kırık testiden damlayan suyun bitkileri canlandırması ve yeşilin öneminden bahsedilmektedir. Bu masal kullanılarak çevreyi koruma bilinci kazandırılabilir.

f) Öğretmen, öğrencileri milli, ahlaki, insani, manevi, kültürel değerler bakımından besleyici; demokratik, laik, ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici olmalıdır (CDÖP, 2005, s.8).

Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçlarında değer eğitime yönelik vurgular şunlardır:

- Yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekansal değerlere (doğa ve insanın ürettikleri ve biriktirdikleri) sahip çıkma bilinci geliştirir. Bu madde ile ilgili değer Karı- Koca Dağa Karşı masalı ile kazandırılabilir. Masalda mekansal değerlerden

bahsedilmekte ve bir göç olayı yaşanmaktadır. Bu masal ile barışçı olma değeri kazandırılabilir.

- Ekosistemin işleyişine yönelik sorumluluk bilinci geliştirir. Bu madde ile ilgili değer; Hayat Veren Ağacın İki Dalı masalı ile kazandırılabilir. Masalda dallardan biri var olmadan diğerinin var olamayacağı acı bir tecrübe ile öğrenilmiştir. Bu masal ile ekosistemin işleyişine dair bilgi verilebilir ayrıca; sorumluluk, hoşgörü değerleri öğrencilere kazandırılabilir.

- Doğa ve insanın ürettiği değerlerin uyumlu birlikteliği ve sürekliliği için mekansal planlamanın önemini kavrayarak insan ve doğa kaynaklarının kullanımında “tasarruf bilinci” geliştirir. Bu madde ile ilgili değer Karı- Koca Dağa Karşı adlı masalla kazandırılabilir. Masalda mekânsal unsurlar ve doğru yerleşimden bahsedilmektedir.

- Coğrafi değerlerin “vatan bilincinin” kazanılmasındaki önemini özümser (CDÖP, 2005, s.11-12). Bu madde ile ilgili değer Doğru Zamanı Bekle isimli masal kullanılarak kazandırılabilir. Masalda ileri görüşlü kralın doğru hamlelerinden bahsedilmektedir. Buradaki kraldan yola çıkılarak tarihte önemli kişilere, vatanseverlik duygularına yer verilebilir.

Coğrafya Dersi Öğretim Programının vizyonu ve ilkelerinde de “milli değerlere bağlı vatani koruyan”, “Dünyanın ve insanlığın korunmasına yönelik sorumluluk duygusuna sahip”, “Coğrafi bilgi ve becerileri kullanarak doğa ve insana ait değerleri geleceğe taşıma stratejileri geliştiren ve uygulayan” ifadeleriyle değer eğitime verilen önem dikkat çekmektedir (CDÖP,2005, s.15-16).

Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nda değer eğitime yönelik olarak benimsenen ilkeler;

- Programın kazandırmayı hedeflediği bilgi, beceri, tutum ve değerler, öğrencilerin günlük ve meslek yaşantıları yoluyla hayata taşınabilir niteliktedir.

- Program doğa ve insan etkileşimine duyarlı, doğaya uyumlu gelişmeyi hedef alan ve tasarruf yapmaya özendiren bir içeriğe sahiptir.

- Program Türkiye’nin konumsal önemine, vatan bütünlüğüne ve milli değerlere duyarlıdır (CDÖP, 2005,s.16-17).

Açıklamalardan da anlaşıldığı gibi değerler, 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nın temel öğelerinden biridir. Programda değer eğitime özel bir önem verilmiş ve Coğrafya Öğretimi’ne entegre edilmesi önemsenmiştir. Bu durum daha sonraki CDÖP’nin revize

edilmesinde de yeni 2017 CDÖP'nin hazırlanmasında da devam etmiştir. 2017 Coğrafya dersi öğretim programı; program geliştirme modeli, program tasarımı yaklaşımı, dayandığı eğitim felsefesi ve öğrenme kuramı açısından bir değişiklik getirmemiştir. Program bu açılardan 2005 programındaki durumunu korumaktadır (Demiralp, 2017, s.536). 2017 CDÖP'nda yer alan değerler; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverliktir. Programda bu değerlerin birbirinden kopuk olmadığı farklı birtakım değerleri de içinde barındırdığı belirtilmiştir. 2017 CDÖP'nda öğrenme- öğretme sürecinde değer aktarımının gerçekleştirilmesi ve bunların tutum ve davranışa dönüştürülebilmesi için; öğrencilere okul içi ve okul dışında değerleri uygulamaya dönüştürmeleri için uygun fırsatlar verilmesi, kazanım değer ilişkisi kurularak, sorgulama, yorum yapma gibi becerilerin kullanılması, bütüncül bir bakış açısı geliştirilerek, farklı yöntem ve teknikler kullanılarak öğretim yapılması önerilmektedir (Demiralp, 2017, s.537). Ayrıca 2017 CDÖP'nda kazanım değer ilişkisi de kurulmuş hangi değer hangi kazanımla verilebileceği belirtilmiştir. 2005 CDÖP gibi 2017 CDÖP'da değer eğitime önem vermekte ve temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmenin eğitim sisteminin asli görevi olduğunu belirtmektedir.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, araştırmanın aşamaları, deney ve kontrol gruplarının oluşturulması, veri toplama araçları ve bunların geliştirilmeleri, veri toplama araçları ile toplanan verilerin değerlendirilmesinde kullanılan istatistiksel yöntemlere ilişkin açıklayıcı bilgiler verilmektedir.

4.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ön test- son test deney ve kontrol gruplu deneysel desen modeli kullanılmıştır.

“Deneysel yöntem birbirinden farklı biçimde değişikliklere maruz bırakılmış gruplar ya da bireylerin basit düzeyde karşılaştırılması” (Saxe ve Michelle, 1981, s.45) olarak tanımlanmaktadır. “Deneysel çalışma, kavranması en kolay olan yöntemdir. Bilimin pek çok alanında kullanılır ve pozitivist, nicel tarzın standartları açısından en saf olanıdır. Genelde deney, makro düzeydeki kuramsal kaygılar ya da sorulardan çok birey ya da grup fenomenlerine daha uygundur” (Neuman, 2008, s.359). Araştırmada ön test- son teste dayalı deney ve kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. “Bu modelde katılımcılar deneysel işlemten önce ve sonra bağımlı değişkenle ilgili olarak ölçülürler” (Büyüköztürk, 2007, s.19).

Araştırmada kullanılan deney deseni, Tablo-1’de gösterildiği gibidir.

Tablo 1

Ön Test-Son Test Kontrol Gruplu Deneysel Desen Modeli

Grup	Seçme Tipi	Ön Test	Uygulama	Son Test
DG	R	O1	Masal Anlatımı ile Değerler Eğitimi (X)	O3
KG	R	O2	-	O4

Not: DG: Masal anlatımları ile değer eğitimi yapılan deney grubunu,

KG: Geleneksel öğretim yöntemleri kullanılan kontrol grubunu,

R: Deneklerin gruplara yansız atandığını,

O1: Deney grubunun ön test ölçümlerini,

O2: Kontrol grubunun ön test ölçümlerini,

O3: Deney grubunun son test ölçümlerini,

O4: Kontrol grubunun son test ölçümlerini,

X: Deney grubundaki deneklere uygulanan bağımsız değişkeni (deneysel değişkeni) göstermektedir (Büyüköztürk, 2008, s. 202).

Bu bağlamda; ortaöğretim 10. Sınıf coğrafya dersi masal motiflerinin bulunduğu konularda insani değerler iki farklı yöntem kullanılarak öğretilmiştir. Gruplardan birisine geleneksel öğretim, diğerine ise masal anlatımı yöntemi uygulanarak öğrencilerin başarıları, kullanılan yöntemler açısından değerlendirilmiştir. Araştırmada lise düzeyinde öğrenim gören öğrencilere coğrafya dersi müfredatında yer alan konu ile ilgili masalın insani değerlere yönelik algıları üzerinde nasıl bir değişim gösterdiğini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırmanın dış geçerliliğini ve örneklemin temsil gücünü artırabilmek için Gerede Anadolu Öğretmen Lisesi’nde dört farklı sınıf seçilmiştir. Random atama yoluyla sınıflardan, ikisi deney ikisi kontrol grubu olarak atanmıştır. Bununla birlikte sınıflar kendi içinde birleştirilerek deney ve kontrol grubu olmak üzere iki grup altında toplanmıştır. Katılımcılar deneysel işlemten önce ve sonra bağımlı değişkenle ilgili olarak ölçüme tabi tutulmuşlardır. Deney gruplarında masal anlatımına dayalı öğretim yöntemleri uygulanırken, kontrol gruplarında aynı konuya ilişkin geleneksel öğretim etkinliklerine yer verilmiştir.

Bu bağlamda, masal anlatımları ile değerler eğitimi uygulaması yapılan sınıflar, deney grupları olarak atanmıştır. Kontrol grubuna ise bu süreç içerisinde değerler eğitimi ile ilgili herhangi bir program uygulanmamıştır. Kontrol grubunun deney grubuna uygulanan programdan etkilenmemesi için özen gösterilmiştir. Deney ve kontrol gruplarının insani değerler bakımından mevcut durumları çalışma sürecinin başlangıcında ön test olarak 2007 yılında DİLMAÇ tarafından geliştirilen insani değerler ölçeği kullanılarak araştırmacı tarafından ortaya konmuştur. İnsani Değerler Ölçeği altı alt boyuttan (sorumluluk, dostluk/arkadaşlık, barışçı olma, hoşgörü, saygı, dürüstlük) oluşmaktadır. Deney ve kontrol gruplarındaki uygulama sona erdikten sonra aynı ölçek son test için kullanılarak deneysel sürecin (masal anlatımları ile değerler eğitimi) deney grubuna olan etkisi test edilmiştir.

4.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Bolu Gerede Anadolu Öğretmen lisesinde öğrenim gören ortaöğretim 10. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Onuncu sınıfların araştırma evreni olarak seçilmesinin nedeni, 9. sınıfların ortaöğretim kurumlarına uyum süreci içerisinde olmaları, 11 ve 12. sınıfların üniversiteye giriş sınavına hazırlık süreci içerisinde girmiş olmalarıdır.

Araştırmada olasılıksız örnekleme yöntemi kullanılmıştır. İşçil'e göre evren birimlerini içeren ve ayırt eden bir listenin (çerçevenin) bulunmaması ya da yeni bir çerçevenin oluşturulması maliyetinin yüksekliği, örnekleme için yeterince teknik bilgiye sahip olunmaması ya da böyle bir desteğin alınmasındaki güçlükler araştırmacıların olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerine yönelmelerine neden olabilmektedir (İşçil'den aktaran Büyüköztürk, 2016).

Araştırma modeline ait örnekleme 10. Sınıf düzeyinde Gerede Anadolu Öğretmen Lisesi'nde öğrenim gören deney ve kontrol grubunu oluşturan 60 öğrenci oluşturmuştur. Bu araştırma için Gerede Anadolu Öğretmen Lisesi'nin seçilmesinin nedenleri aşağıda açıklanmıştır;

a. Bu ortaöğretim kurumunda, bir rehberlik ve psikolojik danışma servisi ve bu serviste görev yapan rehber öğretmen bulunması nedeniyle, bu okuldaki öğrenciler rehberlik uygulamalarına yabancı değildir. Dolayısıyla bu okulda çalışmaların daha verimli ve kurallarına uygun olarak yürütülebileceği düşünülmüştür.

- b. Öğrencilerin duyuşsal eğitime (değerler eğitime) ihtiyaçlarının olduğu varsayılmıştır.
- c. Seçilen deneklerin insani değerler bakımından benzer olmasına dikkat edilmiştir.
- d. Değer eğitime yönelik masal anlatımlarının bir araç olarak kullanılması ön hazırlık ve konuyla ilgili eğitim gerektirdiğinden araştırmacının bu okulda öğretmenlik yapıyor olması ve bizzat uygulamayı kendi sınıfında yapması etkili olmuştur.

Araştırmada uygulanan yöntemin etkililiğini ortaya çıkarmak söz konusu olduğundan deneysel desen çalışmalarında evrenden örneklem seçimine gerek duyulmamaktadır (Büyüköztürk, 2008). Veri kaynaklığı yapan öğrenciler yansız atama (random) yoluyla ve grup yöntemi kullanılarak seçilmiş ve atanmıştır. Bu bağlamda, Gerede Anadolu Öğretmen Lisesi 10-A sınıfı,(13); Gerede Anadolu Öğretmen Lisesi 10-C sınıfı, (17) deney grupları ve Gerede Anadolu Öğretmen Lisesi 10-B sınıfı,(14); Gerede Anadolu Öğretmen Lisesi 10-D sınıfı, (16) kontrol grubu olarak atanmıştır. Tablo 3.2 de çalışma grubu içerisinde yer alan sınıf ve öğrenci sayıları verilmektedir.

Tablo 2

Çalışma Grubu İçerisinde Yer Alan Sınıf ve Öğrenci Sayıları

SINIF	GRUP	N
10-A	Deney	13
10-B	Kontrol	14
10-C	Deney	17
10-D	Kontrol	16
TOPLAM		60

Araştırma sonrasında farklı sınıflardaki deney ve kontrol grupları birleştirilerek 30 kişilik deney ve 30 kişilik kontrol grubu oluşturulmuştur. Hangi grubun deney ya da kontrol grubu olacağına yansız atama yoluyla karar verilmiştir. “Burada yansızlık, deneysel çalışmaya katılacak bireylerin deneysel koşulların herhangi birine seçilme olasılıklarının eşit olması şeklinde açıklanmaktadır” (Büyüköztürk, 2007, s.4). Ayrıca iki deney grubu seçilmesinin nedeni iç geçerliği tehdit eden “ denek kaybı etkisini” en aza düşürmek içindir. (Büyüköztürk, 2007, s.6).

Araştırmanın uygulama safhaları aşağıdaki gibidir;

1. Araştırma Gerede Anadolu Öğretmen Lisesi'nde öğrenim gören toplam 60 öğrenci ile, iki deney iki kontrol grubu olmak üzere toplam dört sınıfta yürütülmüştür. Deney ve kontrol grupları yansız atama yoluyla oluşturulmuştur.
2. Çalışmanın sınıf içindeki uygulamaları deney ve kontrol gruplarında araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş, 10. Sınıf coğrafya dersinde sekiz hafta toplam on altı ders saati uygulama yapılmıştır.
3. Araştırmanın uygulama aşamasına geçmeden, deney grubu öğrencilerine masal anlatımları hakkında ve değer eğitimi hakkında bilgi verilmiş, bunların içerdiği teknikler ve bu sürecin özellikleri bir hafta toplam bir ders saati süresince açıklanmıştır.
4. Deney grubunda yer alan öğrenciler programın sadece kendilerine yönelik uygulanacağını bilmektedirler. Aksi durumda puanlarının etkileneceği düşüncesiyle her iki grupta birbirlerinden haberdar değildirler.
5. 2014 bahar döneminde, deney ve kontrol gruplarının araştırma değişkenleri ve ön bilgiler açısından denk olup olmadığının belirlenmesi amacıyla her iki gruba ön test olarak kırk iki sorudan oluşan İnsani Değerler Ölçeği (İDÖ) Ergen Formu uygulanmıştır. Bu testlerden elde edilen veriler grupların denkliğini göstermektedir.
6. Kontrol grubunda, 10. Sınıf coğrafya dersi araştırmacının planladığı şekilde geleneksel anlatım yöntemlerine uygun olarak işlenmiş, kontrol grubunun çalışma programına herhangi bir etkide bulunulmamıştır.
7. Deney grubunda ise dersler, masal anlatımları yapılarak, değer eğitiminde aşamalı olarak belirlenen kazanımları gerçekleştirmeye yönelik olarak işlenmiştir.
8. Çalışma sonunda deney ve kontrol grubunun her ikisine de, son test olarak İnsani Değerler Ölçeği(İDÖ) Ergen Formu uygulanmıştır. Elde edilen veriler ışığında, sonuçlar değerlendirilip yorumlanmıştır.
9. Araştırmanın uygulanma safhası, her iki grupta da, haftada iki saat olmak üzere toplam on altı saat olarak sürmüş ve ön test- son testlerin uygulanması ile birlikte bu süre 10 haftaya çıkmıştır.

10. Ön test ve son testlerden elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programına işlenmiş ve gerekli istatistiksel teknikler kullanılarak analizler yapılmıştır.

4.3. Veri Toplama Aracı

Bu çalışma ile coğrafya eğitiminde masal anlatımının değer aktarımı bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. Belirtilen amaçların gerçekleştirilebilmesi için Likert tipi tutum ölçeği olarak DİLMAÇ tarafından 2007 yılında geliştirilen ve toplam kırk iki maddeden oluşan İnsani Değerler Ölçeği kullanılmıştır.

4.3.1.İnsani Değerler Ölçeği

İnsani Değerler Ölçeği, Dilmaç (2007)'ın geliştirdiği bir ölçektir. Dilmaç (2007), verdiği değerler eğitiminin etkililiğini belirlemek için bu ölçeği ortaöğretim öğrencileri için geliştirmiş ve ölçeği fen lisesi 9. Sınıf öğrencilerinde 2007 yılında doktora tez çalışmasında kullanmıştır. Ölçek; “Sorumluluk, Dostluk/Arkadaşlık, Barışçı Olma, Saygı, Hoşgörü ve Dürüstlük gibi insani değerlerin ölçümüne yönelik olarak oluşturulmuştur. İnsani Değerler;

- a. Sorumluluk alt faktörü yedi madde,
- b. Dostluk/Arkadaşlık alt faktörü yedi madde,
- c. Barışçı olma alt faktörü yedi madde,
- d. Saygı alt faktörü yedi madde,
- e. Hoşgörü alt faktörü yedi madde,
- f. Dürüstlük alt faktörü yedi madde

olmak üzere toplam altı faktör kırk iki madde ile ölçülmektedir. Araştırmacı, ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yapabilmek için ölçeği 2007 yılında iki yüz üç öğrenciye uygulamıştır. Beşli Likert tipi olan ölçek hiçbir zaman, nadiren, arasıra, sık sık, her zaman şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçek puanlarındaki artış/azalış bireylerin insani değerlere daha fazla sahip olduğunu/olmadığını göstermektedir. Tüm ölçek için ve alt faktörler için hesaplanan iç tutarlılık (güvenirlik) katsayısı 0,92 ile 0,65 arasında değişmektedir.

Bu çalışmada, Ölçeğin uygulandığı örneklem grubu değiştiğinden daha önceden tasarlanmış olan ve geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan altı faktörlü kırk iki maddelik yapısının, bu araştırma için doğrulanıp doğrulanmadığı Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile geçerlik çalışması yapılmış ve yeniden iç tutarlık (güvenirlik) katsayısı hesaplanmıştır.

4.3.1.1. Ölçeğin Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ve Geçerlik Çalışması

Araştırmada kullanılan ölçeğin daha önceden yapılan altı faktörlü yapısının doğrulanmasında doğrulayıcı faktör analizi (DFA) kullanılmıştır. Aşağıda yer alan değerler incelendiğinde ölçeğin çok değişkenli normallik varsayımını sağlayıp sağlamadığına ilişkin analiz sonuçları ifade edilmiştir. Bu değerlere göre;

Relative Multivariate Kurtosis = 1.069, bu değer 1.00 değerinden büyük olması çok değişkenli normallik varsayımını sağlamadığını göstermektedir. Ayrıca Skewness (çarpıklık) ve Kurtosis (basıklık) değerlerine bakıldığında $p < .05$ 'e göre anlamlı olduğundan çok değişkenli normallik varsayımını sağlamadığı görülmektedir.

Tablo 3

Sürekli Değişkenler İçin Çok Değişkenli Normallik Testi

Skewness			Kurtosis			Skewness and Kurtosis	
Value	Z-Score	P-Value	Value	Z-Score	P-Value	Chi-Square	P-Value
550.255	21.015	0.000	1709.327	9.077	0.000	524.028	0.000

Bu sonuçlara göre çok değişkenli normallik varsayımını sağlamış olsaydı Maksimun Likelihood (ML) parametre kestirim yöntemini kullanılacaktı. Ancak sağlamadığından ve örneklemimiz küçük olduğundan dolayı örnekleme bağlı olmadığından direk Robust Maksimun Likelihood (Robust ML) parametre kestirim yöntemi kullanılmıştır. Modelimiz 1. Düzey 6 Faktörlü Robust ML yöntemidir.

4.3.1.1.1. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

Gerede Anadolu Öğretmen Lisesi 10. Sınıf öğrencilerinin insanı değerlere yönelik algılarını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu amaç bağlamında araştırmada kullanılan

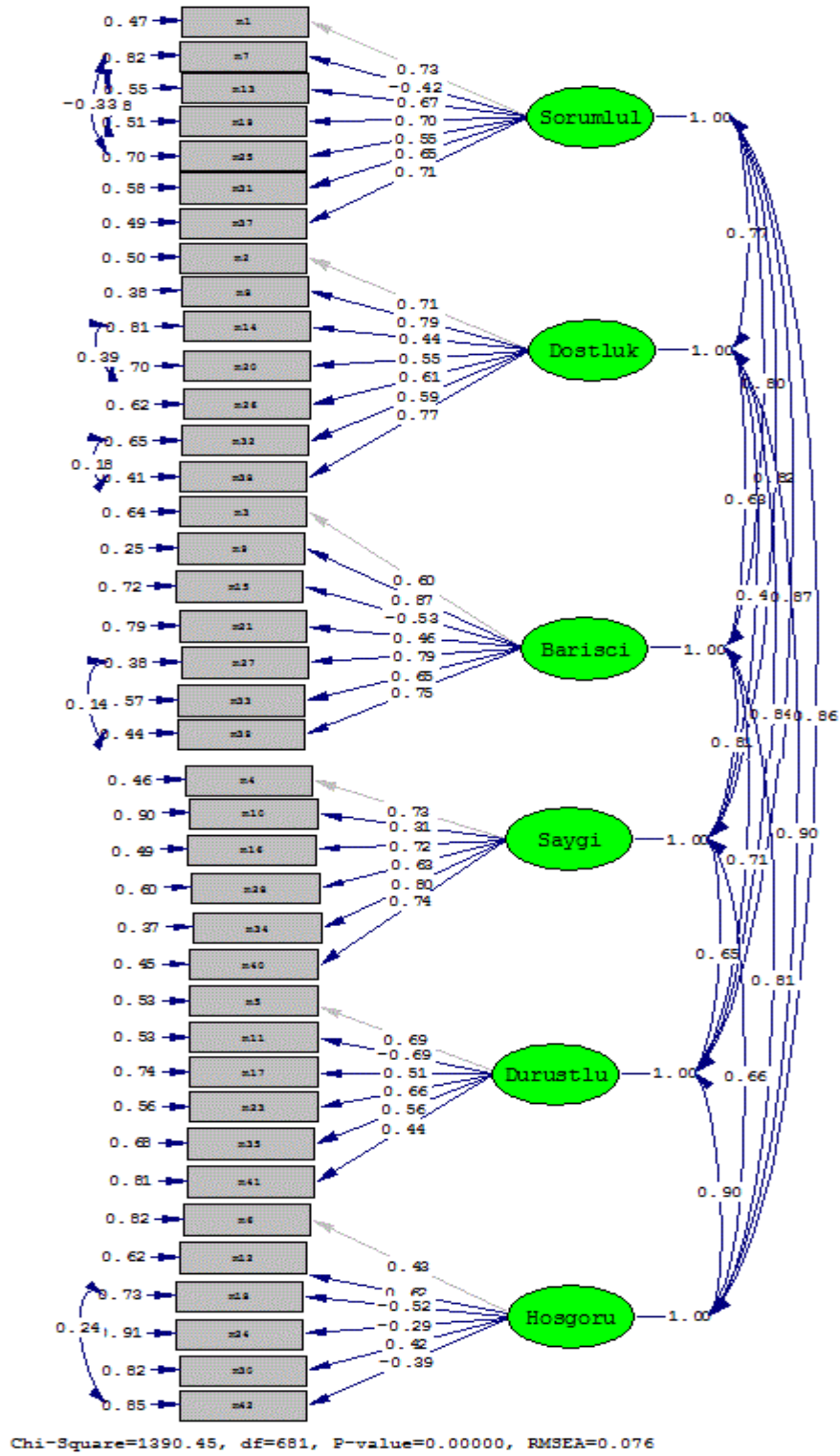
İnsanı Değerler Ölçeğinin altı faktör ve kırk iki maddelik yapısının doğrulanıp doğrulanmadığı doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile incelenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA), pek çok gözlenebilir değişkenin oluşturduğu faktörlerden (gizil değişkenlerden) oluşan faktöriyel bir modelin gerçek verilerle ne derece uyum gösterdiğini değerlendirmeyi amaçlar. İncelenecek model, ampirik bir çalışmanın verileri kullanılarak belirlenmiş ya da belirli bir kurama dayandırılarak kurgulanmış bir yapıyı tanımlayabilir (Sümer, 2000). DFA’da modelin geçerliliğini değerlendirmek için çok sayıda uyum indeksi kullanılmaktadır. Bunlar içinde en sık kullanılanları (Cole, 1987; Sümer, 2000); Ki-Kare Uyum Testi (Chi-Square Goodness, χ^2), Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index, CFI), Normlaştırılmamış Uyum İndeksi (Non-Normed Fit Index, NNFI), Normlaştırılmış Uyum İndeksi (Normed Fit Index, NFI), İyiilik Uyum İndeksi (Goodness of Fit Index, GFI). Ölçek modelinde gözlenen değerlerin $X^2/d < 3$; $0 < RMSEA < 0.05$; $0.97 \leq NNFI \leq 1$; $0.97 \leq CFI \leq 1$; $0.95 \leq GFI \leq 1$ ve $0.95 \leq NFI \leq 1$ aralıklarında olması mükemmel uyumu; $4 < X^2/d < 5$; $0.05 < RMSEA \leq 0.08$; $SRMR \leq 0.08$; $0.95 \leq NNFI \leq 0.97$; $0.95 \leq CFI \leq 0.97$; $0.90 \leq GFI \leq 0.95$ ve $0.90 \leq NFI \leq 0.95$ ise kabul edilebilir uyumu göstermektedir (Kline, 2005; Sümer, 2000).

4.3.1.1.2. Ölçeğin Geçerliliği

Ölçeğin altı faktör ve kırk iki maddelik yapısının doğrulanıp doğrulanmadığını değerlendirmek amacıyla DFA uygulanmıştır. Uygulanan ilk DFA’da istatistiksel olarak anlamlı olmayan t değerine sahip maddeler incelenmiştir. Bu incelemeye göre anlamlı olmayan t değerine sahip 22., 29. ve 36. Madde ölçekten çıkarılarak kalan 39 madde üzerinden doğrulayıcı faktör analizi tekrarlanmıştır. Elde edilen path diyagramı Şekil 1’de belirtilmiştir.

Uyum indeksleri $\chi^2 = 1390.45$, $sd = 681$, $X^2/sd = 2.04$, $CFI = 0.94$, $NNFI = 0.93$ ve $NFI = 0.90$, $GFI = 0.90$, $RMSEA = 0.074$, $SRMR = 0.075$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktöriyel yapısını gösteren modelin gözlenen değişkenleriyle faktörleri arasındaki ilişkiyi gösteren katsayılar incelendiğinde, uyum indekslerinin yeterli düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır. Uyum indeks değerlerine bakıldığında ve hata değerleri olan RMSEA ve SRMR değerine bakıldığında kabul edilebilir uyum olduğu sonucuna ulaşılmıştır. DFA ile hesaplanan

uyum istatistikleri dikkate alındığında, ölçeğin daha önceden belirlenen 6 faktörlü yapısının toplanan verilerle genel olarak uyum sağladığına karar verilmiştir.

Şekil 3. 1. Düzey 6 Faktörlü Robust ML Yöntemine Dayalı Ölçeğe ait Path Diagramı

Not: Şekil 3 incelendiğinde, son hali verilen ölçeğin 39 madde ve 6 faktörden oluştuğu görülmektedir.

Maddelere ait regresyon değerleri ve t değerlerine Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 4

DFA'ya ait Regresyon ve T Değerleri

Sorumluluk			Dostluk/Arkadaşlık			Barışçı Olma		
M	R ²	T	M	R ²	T	m	R ²	T
M1	0.53	Sabit	M2	0.50	Sabit	M3	0.36	Sabit
M7	0.18	5,48	M8	0.62	9.76	M9	0.75	8,75
M13	0.45	8.75	M14	0.19	5.47	M15	0.28	6.14
M19	0.49	9.10	M20	0.30	6.90	M21	0.21	5.44
M25	0.30	7.10	M26	0.38	7.68	M27	0.62	8.24
M31	0.42	8.46	M32	0.35	7.33	M33	0.43	7.23
M37	0.51	9.34	M38	0.59	9.52	M39	0.56	7.96
Saygı			Dürüstlük			Hoşgörü		
M	R ²	T	M	R ²	T	m	R ²	T
M4	0.54	Sabit	M5	0.48	Sabit	M6	0.18	Sabit
M10	0.10	3.94	M11	0.47	8.23	M12	0.38	5.11
M16	0.51	9.26	M17	0.26	6.27	M18	0.27	4.73
M28	0.40	8.14	M23	0.44	7.99	M24	0.09	3.26
M34	0.63	10.31	M35	0.32	6.88	M30	0.18	4.21
M40	0.55	9.56	M41	0.19	5.45	M42	0.15	3.96

Tablo-4 incelendiğinde, elde edilen regresyon katsayılarının ve t değerlerinin anlamlı olduğu ve modelin doğrulandığı belirlenmiştir. Sorumluluk faktöründe m1, R²=0,53 ile en önemli madde olduğu görülürken; m7 ise R²=0,18 ile en önemsiz madde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Dostluk/Arkadaşlık faktöründe M8, R²=0,62 ile en önemli madde olduğu görülürken; m14 ise R²=0,19 ile en önemsiz madde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Barışçı Olma faktöründe M9, R²=0,75 ile en önemli madde olduğu görülürken; M21 ise R²=0,21 ile en önemsiz madde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Saygı faktöründe M34, R²=0,63 ile en önemli madde olduğu görülürken; M10 ise R²=0,10 ile en önemsiz madde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Dürüstlük faktöründe M5, R²=0,48 ile en önemli madde olduğu görülürken; M41 ise R²=0,19 ile en önemsiz madde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Hoşgörü faktöründe M12, R²=0,38 ile en önemli madde olduğu görülürken; M24 ise R²=0,09 ile en önemsiz madde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Genel itibari ile

bakıldığında M9, $R^2=0,75$ değeri ile ölçeğin en önemli maddesi olduğu ve M24, , $R^2=0,09$ ile ölçeğin en önemsiz maddesi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

4.3.1.2. Ölçeğin Güvenirlik Çalışması

Ölçeğin güvenirliliği için her bir faktöre ilişkin ve ölçeğin geneline ilişkin olarak belirlenen maddelerin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayılarına bakılarak tablo-5’de gösterilmiştir. Bu katsayı, tüm sorular dikkate alınarak hesaplandığından, testin genel güvenirlilik yapısını diğer katsayılara göre en iyi yansıtan katsayıdır (Özdamar, 2004).

Tablo 5

Faktörlere Ait Alfa Güvenirlilik Katsayıları

	Sorumluluk	Dostluk/Arkadaşlık	Barışçı Olma	Saygı
Madde Sayısı	7	7	7	6
Cronbach α	,83	,82	,82	,78
	Dürüstlük	Hoşgörü	Genel	
Madde Sayısı	6	6	39	
Cronbach α	0.71	0,60	0,88	

Tablo-5’e göre Cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları Sorumluluk Faktörü için 0,83 olarak, Dostluk/Arkadaşlık Faktörü için 0,82, Barışçı Olma Faktörü için 0,82, Saygı Faktörü için 0,78, Dürüstlük Faktörü için 0,71, Hoşgörü Faktörü için 0,60 ve ölçeğin geneli için 0,88 güvenirlilik katsayısı ile yüksek düzeyde güvenirlilikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sadece Hoşgörü faktörü 0,60 ile kabul edilebilir güvenirlilik düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Maddeler kendi içerisinde yüksek düzeyde güvenirliliğe sahip olduğu yukarıda yer alan güvenirlilik katsayıları ile görülmektedir. Tezbaşaran (1997: 47), likert tipi bir ölçekte yeterli sayılabilecek bir güvenirlilik katsayısının olabildiğince 1’e yakın olması gerektiğini ifade etmektedir.

DİLMAÇ (2007)’ a göre İnsani Değerler Eğitimi Programı’nın amaçları doktora tezinde şu şekilde sıralanmıştır;

1. Öğrencilerin insani değerleri tanımalarına yardımcı olmak,

2. Genel anlamda toplumun insani değerler olarak nitelendirdiği değerlerin gözden geçirilmesi,
3. İnsanların yaşamlarında önemli olan değerleri kavratmak ve yaşamlarını düzenleyen bu değerleri gözden geçirmelerini sağlamak,
4. İnsanların yaşamlarında değerler olmasa neler olabilir? Sorusuna yanıt aramak,
5. Gelecek yaşamda kendilerine düşen görevin neler olduğunun farkına varmalarını sağlamak,
6. Başkalarının görüşlerine saygı göstermek,
7. Duyguların isimlerini koyabilmek ve bunları dile getirmelerini kavratmak,

4.4.Verilerin Toplanması

Araştırmada öncelikle verilerin toplanması amacıyla ilgili literatür taranmış, konu ile ilgili yayınlar (tez, makale, bildiri, kitap ve diğer bilimsel yayınlar) incelenmiş, üniversite kütüphanelerinde araştırma ve internet taramaları yapılmıştır. Elde edilen bilgilere dayalı olarak seçilen veri toplama aracının geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılmıştır. 2013 yılında başlanan çalışmanın uygulaması 2014 bahar döneminde Bolu Gerede Anadolu Öğretmen Lisesi'nde yapılmıştır. Araştırmada iki deney iki de kontrol grubu kullanılmıştır. Deney gruplarına araştırmacı tarafından masal anlatımı yöntemi kullanılarak masal motiflerinin bulunduğu konularda coğrafya eğitiminde değer kazandırmaya yönelik ders işlenmiş, kontrol grubunda aynı konu geleneksel yöntemlerle işlenmiştir. Deney ve kontrol gruplarında 8 hafta (16 saat) ders işlenmiştir. Her hafta derse giriş etkinliği olarak masal anlatımları yapılmıştır. Öğrencilerin masallardaki karakterler ve değerler üzerine düşünmeleri sağlanmıştır.

Deney grubunda uygulanan eğitim- öğretim yöntemleri uzman görüşü alınarak bu yöntemle ait bilgiler ışığında yapılandırılmıştır. Belirlenen hedefler, masal anlatımının uygulandığı deney grubu öğrencilerinde, değerlere ilişkin insani değerler ölçeği sorumluluk, dostluk/arkadaşlık, barışçı olma, saygı, dürüstlük, hoşgörü açısından anlamlı bir fark yaratıp yaratmadığını tespitte yönelik olarak hazırlanmıştır. Hedefleri gerçekleştirmeye yönelik olarak da 42 maddelik İnsani Değerler Ölçeği, ölçme aracı olarak kullanılmıştır.

4.5.Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında kullanılan ölçeğin uygulama yapılan örnekleme doğrulanıp doğrulanmadığına ilişkin ön deneme uygulaması ile daha önceden geliştirilen yapının LISREL programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi ile geçerliği test edilmiştir. Güvenirlik analizi için SPSS programı kullanılarak, Cronbach Alpha İç Tutarlık katsayısına bakılmıştır. Uygulamanın amacına uygun olarak belirlenen alt problemlere ilişkin deney ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerin kullanılan ölçeğin geneli ve alt faktörlerine ilişkin ön testlerine, son testlerine ait algı düzeyleri ve son test- ön test farkına ilişkin algı düzeylerindeki değişime ait grup değişkenine göre farklılığına bakmak için Independent-Sample (bağımsız örneklem) T-Testi analizinden yararlanılmıştır. Kullanılan yöntemin son test puanı üzerindeki etkilliğini ortaya çıkarmak için ön test puanları kontrol altına alınarak sadece grup değişkeninin son test algı düzeyleri üzerindeki etkisini ortaya çıkarmak için ANCOVA (Kovaryans) analizinden yararlanılmıştır. Ön test- son test kontrol gruplu desende deneysel işlemin etkililiğini test etmek için önerilen kovaryans analizi değişkenin dışında bağımlı değişken ile ilişkisi bulunan ve ortak değişken olarak isimlendirilen bir başka değişkenin ya da değişkenlerin (bu çalışmada ön testlerin) istatistiksel olarak kontrol edilmesini sağlayarak, gruplar arası (bu çalışmada son testleri) karşılaştırma olanağı veren güçlü bir teknik olması nedeniyle bu yola başvurulmuştur (Büyüköztürk, 2008).

4.6.Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırmanın hedefleri doğrultusunda cevap aranan alt problemlere yönelik olarak toplanan veriler, ilk olarak veri kodlama formlarına işlenmiştir. Daha sonra bilgisayara aktarılan veriler üzerinde gerekli istatistiksel çözümler için SPSS (The Statistical Packet for The Social Sciences) ve Excel paket programlarından yararlanılmıştır. Alt problemler doğrultusunda; deney ve kontrol gruplarının puan ortalamalarının karşılaştırılmasında aritmetik ortalama, standart sapma ve t- testi kullanılmıştır.

4.6.1.Deney ve Kontrol Gruplarının Ön-Test Puanlarının Karşılaştırılması

Deney ve kontrol gruplarının denkliliğini ortaya koymak için öğrencilerin insani değerler ölçeği ön-test puanlarının genel olarak karşılaştırılması yapılmıştır.

Araştırmada yer alan denekler üzerinde masal anlatımı ile değerler eğitimi uygulamaya başlamadan önce grupların İnsani Değerler Ölçeği ön testi sonuçlarının birbirine eşitliğini test etmek için deney ve kontrol grubuna ait ön test algıları arasındaki farklılık analiz edilmiştir. Bu analize ilişkin istatistiksel değerler Tablo-6 da gösterilmiştir.

Tablo 6

Öğrencilerin Grup Değişkenlerine Göre Ön Teste İlişkin “İnsani Değerler Ölçeği Ergen Formu” Geneline Ait Algı Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Independent-Sample T-Testi Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	S	t	sd	P
Ölçeğin Geneli Ön Test	Deney	30	134,40	20,63	,42	58	,679
	Kontrol	30	136,17	10,72			

Tablo-6’ya bakıldığında lise düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin deney grubuna yapılan uygulamaya başlamadan önce deney ve kontrol grubunu oluşturan lise öğrencilerinin ön teste ilişkin algı düzeyleri arasındaki farklılık incelendiğinde; Deney grubuna ait İnsani Değerler Ölçeği Ergen Formuna göre ön teste ilişkin algı düzeyleri ($\bar{X}=134,40$) ile kontrol grubuna ait İnsani Değerler Ölçeği Ergen Formuna göre ön teste ilişkin algı düzeyleri ($\bar{X}=136,17$) arasında $t_{(58)}=,42$, $p=,679>,05$ ’e göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu sonuç, deney grubunda ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerin uygulamaya başlamadan önce birbirine çok yakın düzeyde algıya sahip olduklarını ortaya çıkarmaktadır.

Masal anlatılarak ders işlenen deney grubu ile masal anlatılmadan ders işlenen kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin insani değerler ölçeğinin alt boyutları ve geneline ilişkin ön test algı düzeyleri arasında farklılık anlamlı bir farklılık olup olmadığı uygulama sonrası ön test puanları hesaplanarak belirlenmiştir.. Elde edilen veriler, gruplar arasında fark olup olmadığını ortaya koymak için t testi (bağımsız gruplar için) analiz yöntemi ile değerlendirilmiş ve bulgular Tablo-7’de gösterilmiştir.

Tablo 7

Öğrencilerin Grup Değişkenlerine Göre Ön Test İlişkin “İnsani Değerler Ölçeği Ergen Formu” Alt Faktörler ve Geneline İlişkin Algı Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Independent-Sample T-Testi Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	S	T	sd	P
Sorumluluk Ön Test	Deney	30	22,70	3,17	1,63	58	,109
	Kontrol	30	24,13	3,64			
Dostluk/Arkadaşlık Ön Test	Deney	30	27,70	5,60	,73	58	,471
	Kontrol	30	26,83	3,38			
Barışçı Olma Ön Test	Deney	30	24,57	5,03	,06	58	,953
	Kontrol	30	24,50	3,51			
Saygı Ön Test	Deney	30	19,10	5,33	,29	58	,776
	Kontrol	30	18,77	3,51			
Dürüstlük Ön Test	Deney	30	23,17	3,30	,74	58	,463
	Kontrol	30	23,73	2,60			
Hoşgörü Ön Test	Deney	30	18,63	2,80	,05	58	,958
	Kontrol	30	18,60	2,01			

*p<,05

Tablo-7’ye bakıldığında lise öğrencilerinin “İnsanı Değerleri Ölçeği Ergen Formu” alt faktörleri ve geneline ilişkin ön test algı düzeyleri ait oldukları grup değişkenlerine göre nasıl farklılık gösterdiği incelendiğinde; “Sorumluluk” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin ön test algı düzeyleri ($\bar{X}=22,70$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin ön test algı düzeyleri ($\bar{X}=24,13$) arasında $t_{(58)}=1,63$, $p=,109>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Deney ve kontrol grubunda yer alan lise öğrencilerinin sorumluluk faktöründeki algı düzeylerinin birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.

“Dostluk/Arkadaşlık” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin ön test algı düzeyleri ($\bar{X}=27,70$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin ön test algı düzeyleri ($\bar{X}=26,83$) arasında $t_{(58)}=,73$, $p=,471>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Deney ve kontrol grubunda yer alan lise öğrencilerinin dostluk/arkadaşlık faktöründeki algı düzeylerinin birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.

“Barışçı Olma” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin ön test algı düzeyleri ($\bar{X}=24,57$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin ön test algı düzeyleri ($\bar{X}=24,50$) arasında $t_{(58)}=,06$, $p=,953>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Deney ve kontrol grubunda yer alan lise öğrencilerinin barışçı olma faktöründeki algı düzeylerinin birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.

“Saygı” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin ön test algı düzeyleri ($\bar{X}=19,10$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin ön test algı düzeyleri ($\bar{X}=18,77$) arasında $t_{(58)}=,29$, $p=,776>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Deney ve kontrol grubunda yer alan lise öğrencilerinin saygı faktöründeki algı düzeylerinin birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.

“Dürüstlük” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin ön test algı düzeyleri ($\bar{X}=23,17$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin ön test algı düzeyleri ($\bar{X}=23,73$) arasında $t_{(58)}=,74$, $p=,463>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Deney ve kontrol grubunda yer alan lise öğrencilerinin saygı faktöründeki algı düzeylerinin birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.

“Hoşgörü” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin ön test algı düzeyleri ($\bar{X}=18,63$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin ön test algı düzeyleri ($\bar{X}=18,60$) arasında $t_{(58)}=,05$, $p=,958>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Deney ve kontrol grubunda yer alan lise öğrencilerinin hoşgörü faktöründeki algı düzeylerinin birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.

Ön teste ait ölçeğin alt faktörlerine ilişkin deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin algı düzeyleri ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık olmadığı yani her bir alt faktörde ve ölçeğin genelinde gruplarda bulunan lise öğrencilerinin düzeylerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre araştırmada ele alınan birinci alt problem kabul edilmiştir.

BÖLÜM V

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma alt problemlerini incelemek amacıyla önceki bölümde belirtilen yöntemle toplanan verilerin yapılan istatistiksel analizler sonucunda değerlendirilmesi ile elde edilen bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

Bu çalışmada coğrafya eğitiminde masal anlatımına dayalı öğrenmenin, ortaöğretim 10. Sınıf öğrencilerinin, değer kazanmalarına yönelik anlamlı bir etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Tüm verilerden elde edilen bulgu ve yorumlar araştırma alt problemlerinin sırasına göre düzenlenmiştir.

5.1.Araştırma Alt Problemlerine Ait Bulgu Ve Yorumlar

5.1.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgu Ve Yorumlar

“Masal anlatılarak ders işlenen deney grubu ile masal anlatılmadan ders işlenen kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin insani değerler ölçeğinin alt boyutları ve geneline ilişkin son test algı düzeyleri arasında farklılık vardır” şeklinde ifade edilen birinci alt problemi test etmek üzere, uygulama sonrası değer eğitimine yönelik son test puanları hesaplanmıştır. Elde edilen veriler, gruplar arasında fark olup olmadığını ortaya koymak için t testi bağımsız gruplar için analiz yöntemi ile değerlendirilmiş ve bulgular Tablo-6’da gösterilmiştir.

Tablo 8

Öğrencilerin Grup Değişkenlerine Göre Son Teste İlişkin “İnsani Değerler Ölçeği Ergen Formu” Alt Faktörler ve Geneline İlişkin Algı Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Independent-Sample T-Testi Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	S	T	sd	P
Sorumluluk Son Test	Deney	30	30,40	3,10	5,54	58	,000*
	Kontrol	30	25,17	4,14			
Dostluk/Arkadaşlık Son Test	Deney	30	30,93	3,13	2,98	58	,004*
	Kontrol	30	28,33	3,60			
Barışçı Olma Son Test	Deney	30	27,07	3,46	,21	58	,831
	Kontrol	30	27,27	3,78			
Saygı Son Test	Deney	30	24,27	3,89	2,09	58	,041*
	Kontrol	30	22,37	3,11			
Dürüstlük Son Test	Deney	30	26,90	2,16	2,33	58	,023*
	Kontrol	30	25,30	3,08			
Hoşgörü Son Test	Deney	30	19,33	3,50	,39	58	,699
	Kontrol	30	19,03	2,37			
Ölçeğin Geneli Son Test	Deney	30	158,70	11,50	3,46	58	,001*
	Kontrol	30	147,47	13,55			

*p<,05

Tablo-8’e bakıldığında, lise öğrencilerinin “İnsanı Değerler Ölçeği Ergen Formu” alt faktörleri ve geneline ilişkin son test algı düzeyleri ait oldukları grup değişkenlerine göre nasıl farklılık gösterdiği incelendiğinde; “Sorumluluk” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test algı düzeyleri ($\bar{X}=30,40$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test algı düzeyleri ($\bar{X}=25,17$) arasında $t_{(58)}=5,54$, $p=,000<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, Deney grubunda bulunan lise öğrencileri son teste ilişkin sorumluluğa yönelik algı düzeylerinin, kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin sorumluluğa yönelik algı düzeylerinden daha yüksek olduğundan kaynaklanmaktadır.

“Dostluk/Arkadaşlık” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test algı düzeyleri ($\bar{X}=30,93$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test algı

düzeyleri ($\bar{X}=28,33$) arasında $t_{(58)}=2,98$, $p=,004<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, deney grubunda bulunan lise öğrencileri son teste ilişkin dostluk/arkadaşlığa yönelik algı düzeylerinin, kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin dostluk/arkadaşlığa yönelik algı düzeylerinden daha yüksek olduğundan kaynaklanmaktadır.

“Barışçı Olma” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test algı düzeyleri ($\bar{X}=27,07$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test algı düzeyleri ($\bar{X}=27,27$) arasında $t_{(58)}=,21$, $p=,831>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin barışçı olmaya yönelik algı düzeyleri ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin barışçı olmaya yönelik algı düzeylerinin birbirine denk olduğu görülmektedir.

“Saygı” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test algı düzeyleri ($\bar{X}=24,27$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test algı düzeyleri ($\bar{X}=22,37$) arasında $t_{(58)}=2,09$, $p=,041<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, deney grubunda bulunan lise öğrencileri son teste ilişkin saygıya yönelik algı düzeylerinin, kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin saygıya yönelik algı düzeylerinden daha yüksek olduğundan kaynaklanmaktadır.

“Dürüstlük” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test algı düzeyleri ($\bar{X}=26,90$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test algı düzeyleri ($\bar{X}=25,30$) arasında $t_{(58)}=2,33$, $p=,023<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, deney grubunda bulunan lise öğrencileri son teste ilişkin dürüstlüğe yönelik algı düzeylerinin, kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin dürüstlüğe yönelik algı düzeylerinden daha yüksek olduğundan kaynaklanmaktadır.

“Hoşgörü” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test algı düzeyleri ($\bar{X}=19,33$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test algı düzeyleri ($\bar{X}=19,03$) arasında $t_{(58)}=,39$, $p=,699>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin hoşgörüyeye yönelik algı düzeyleri ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin hoşgörüyeye yönelik algı düzeylerinin birbirine denk olduğu görülmektedir.

“İnsani Değerler Ölçeği Ergen Formu” geneline ilişkin deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test algı düzeyleri ($\bar{X}=158,70$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test algı düzeyleri ($\bar{X}=147,47$) arasında $t_{(58)}=3,46$, $p=,001<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, deney grubunda bulunan lise öğrencileri son teste ilişkin insani değerler ölçeğine yönelik algı düzeylerinin, kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin insani değerler ölçeğine yönelik algı düzeylerinden daha yüksek olduğundan kaynaklanmaktadır. Deney grubunda bulunan lise öğrencilerine uygulanan yöntemin insani değerlere ilişkin algılarının, kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin insan değerlere ilişkin algılarına göre anlamlı farklılık yaratacak düzeyde arttığı görülmektedir. Buna göre masal anlatımlarına dayalı öğretim etkinliklerinin, değer eğitiminde, geleneksek öğretime göre anlamlı bir artış sağladığı söylenebilir. Bu sonuç, değer eğitime ilişkin gözlenen değişimlerin deney grubunda yapılan işlemlere bağlanabileceğini ve bu işlemlerin kontrol grubunda yapılan etkinliklere oranla öğrencilerin değer kazanmalarında daha fazla etki sağladığını göstermektedir. Bu sonuca göre araştırmada ele alınan birinci alt problem kabul edilmiştir.

5.1.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgu ve Yorumlar

“Masal anlatılarak ders işlenen deney grubu ile masal anlatılmadan ders işlenen kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin insani değerler ölçeğinin alt boyutları ve geneline ilişkin son test-ön test fark puanlarına ilişkin algı düzeyleri arasında farklılık vardır” şeklinde ifade edilen ikinci alt problemi test etmek üzere, uygulama sonrası değer eğitime yönelik son test puanları hesaplanmıştır. Elde edilen veriler, gruplar arasında fark olup olmadığını ortaya koymak için t testi (bağımsız gruplar için) analiz yöntemi ile değerlendirilmiş ve bulgular Tablo-9’da gösterilmiştir.

Tablo 9

Öğrencilerin Grup Değişkenlerine Göre Son Test-Ön Test Fark Puanlarına İlişkin “İnsani Değerler Ölçeği Ergen Formu” Alt Faktörler ve Geneline Ait Algı Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Independent-Sample T-Testi Sonuçları

Son Test-Ön Test (Fark)	Grup	N	Ortalama	S	t	Sd	P
Sorumluluk	Deney	30	7,70	3,88	5,48	58	,000*
	Kontrol	30	1,03	5,42			
Dostluk/Arkadaşlık	Deney	30	3,23	6,25	1,30	58	,200
	Kontrol	30	1,50	3,81			
Barışçı Olma	Deney	30	2,50	6,42	,18	58	,855
	Kontrol	30	2,77	4,67			
Saygı	Deney	30	5,17	6,12	1,13	58	,265
	Kontrol	30	3,60	4,55			
Dürüstlük	Deney	30	3,73	3,12	2,52	58	,015*
	Kontrol	30	1,57	3,53			
Hoşgörü	Deney	30	0,70	4,56	,26	58	,796
	Kontrol	30	0,43	3,31			
Ölçeğin Geneli	Deney	30	24,30	20,87	2,78	58	,007*
	Kontrol	30	11,30	14,91			

*p<,05

Tablo-9’a bakıldığında lise öğrencilerinin “İnsanı Değerler Ölçeği Ergen Formu” alt faktörleri ve geneline ilişkin son test-ön test fark puanları dikkate alınarak algı düzeylerindeki değişim grup değişkenlerine göre nasıl farklılık gösterdiği incelendiğinde; “Sorumluluk” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test-ön test farkına ilişkin algı düzeylerindeki değişim ($\bar{X}=7,70$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test-ön test farkına ilişkin algı düzeylerindeki değişim ($\bar{X}=1,03$) arasında $t_{(58)}=5,48$, $p=,000<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, Deney grubunda bulunan lise öğrencilerin insanı değerler ölçeğinin sorumluluk faktörüne ilişkin algı düzeylerindeki artışın, kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin algı düzeylerindeki artıştan daha büyük olmasından kaynaklanmaktadır.

“Dostluk/Arkadaşlık” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test-ön test farkına ilişkin algı düzeylerindeki değişim ($\bar{X}=3,23$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test-ön test farkına ilişkin algı düzeylerindeki değişim ($\bar{X}=1,50$) arasında $t_{(58)}=1,30$, $p=,200>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Deney grubunda bulunan lise öğrencilerin insanı değerler ölçeğinin dostluk/arkadaşlık faktörüne ilişkin algı düzeylerindeki artış düzeyi ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin algı düzeylerindeki artış düzeylerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir.

“Barışçı Olma” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test-ön test farkına ilişkin algı düzeylerindeki değişim ($\bar{X}=2,50$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test-ön test farkına ilişkin algı düzeylerindeki değişim ($\bar{X}=2,77$) arasında $t_{(58)}=,18$, $p=,855>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Deney grubunda bulunan lise öğrencilerin insanı değerler ölçeğinin barışçı olma faktörüne ilişkin algı düzeylerindeki artış düzeyi ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin algı düzeylerindeki artış düzeylerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir.

“Saygı” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test-ön test farkına ilişkin algı düzeylerindeki değişim ($\bar{X}=5,17$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test-ön test farkına ilişkin algı düzeylerindeki değişim ($\bar{X}=3,60$) arasında $t_{(58)}=1,13$, $p=,265>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Deney grubunda bulunan lise öğrencilerin insanı değerler ölçeğinin saygı faktörüne ilişkin algı düzeylerindeki artış düzeyi ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin algı düzeylerindeki artış düzeylerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir.

“Dürüstlük” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test-ön test farkına ilişkin algı düzeylerindeki değişim ($\bar{X}=3,73$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test-ön test farkına ilişkin algı düzeylerindeki değişim ($\bar{X}=1,57$) arasında $t_{(58)}=2,52$, $p=,015<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, Deney grubunda bulunan lise öğrencilerin insanı değerler ölçeğinin dürüstlük faktörüne ilişkin algı düzeylerindeki artışın, kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin algı düzeylerindeki artıştan daha büyük olmasından kaynaklanmaktadır.

“Hoşgörü” alt faktörüne ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test-ön test farkına ilişkin algı düzeylerindeki değişim ($\bar{X}=0,70$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test-ön test farkına ilişkin algı düzeylerindeki değişim ($\bar{X}=0,43$)

arasında $t_{(58)}=,26$, $p=,796>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Deney grubunda bulunan lise öğrencilerin insanı değerler ölçeğinin hoşgörü faktörüne ilişkin algı düzeylerindeki artış düzeyi ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin algı düzeylerindeki artış düzeylerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir.

İnsanı değerler ölçeğinin geneline ait deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test-ön test farkına ilişkin algı düzeylerindeki değişim ($\bar{X}=24,30$) ile kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin son test-ön test farkına ilişkin algı düzeylerindeki değişim ($\bar{X}=11,30$) arasında $t_{(58)}=2,78$, $p=,007<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, Deney grubunda bulunan lise öğrencilerin insanı değerler ölçeğine ilişkin algı düzeylerindeki artışın, kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin algı düzeylerindeki artıştan daha büyük olmasından kaynaklanmaktadır. Deney grubunda bulunan lise öğrencilerinin insanı değerler açısından kendilerini geliştirme düzeylerinin, kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin insanı değerler açısından kendilerini geliştirme düzeylerinden daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Deney grubunda işlenen ünite ile ilgili anlatılan masalların insani değerler açısından sorumluluk ve dürüstlük alt faktörleri ile ölçeğin geneline ilişkin son test ile ön test arasındaki farkın, kontrol grubunda yer alan öğrencilerin son test ile ön test arasındaki farktan daha yüksek olmasından dolayı anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Deney grubunda yer alan öğrencilerin masal anlatımı ile insani değer algılarının yükseliş düzeyi, kontrol grubunda yer alan öğrencilerin insani değer algılarının yükseliş düzeyinden daha yüksek olduğu ve anlamlı farklılık yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Buna göre coğrafya eğitiminde masal anlatımının geleneksel öğretime göre öğrencilere değer kazandırmada anlamlı bir artış sağladığı söylenebilir. Bu sonuca göre araştırmada ele alınan ikinci alt problem kabul edilmiştir.

5.1.3.Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgu ve Yorumlar

“Lise öğrencilerinin ön teste ilişkin İnsani Değerler Ölçeğine Ait algı düzeylerinin kontrol altına alınması, grup değişkenine göre son test İnsani Değerleri Ölçeğine ait algı düzeyleri arasında farklılık yaratmaktadır” şeklinde ifade edilen üçüncü alt problemi test etmek üzere, uygulama sonrası değer eğitimine yönelik son test puanları hesaplanmıştır. Elde

edilen veriler, gruplar arasında fark olup olmadığını ortaya koymak için Ancova analiz yöntemi ile değerlendirilmiş ve bulgular Tablo-10'da gösterilmiştir.

Tablo 10

Lise Öğrencilerinin Grup Değişkenine Göre Ön Test Algıları Sabit Tutulduğunda Son Test Algılarına Ait Farklılığa İlişkin ANCOVA Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Kısmi Eta Kare
Model	2420,28(a)	2	1210,14	7,99	,001	,22
Ön Uygulama	527,47	1	527,47	3,48	,067	,06
Grup	1997,65	1	1997,65	13,19	,001	,19
Hata	8634,30	57	151,48			
Toplam	1417125,00	60				

a R Squared = ,22 (Adjusted R Squared = ,19)

Tablo-10 incelendiğinde öğrencilerin ön test algı düzeylerinin son test algı düzeyleri üzerindeki etkisini kontrol altına aldığımızda son teste ait deney grubunun algı düzeylerinin ön test kontrol altına alınmadan önce $\bar{X}=158,70$ iken kontrol altına alındıktan sonra düzgünleştirilmiş ortalama puanı $\bar{X}=158,86$ olarak hesaplanmıştır. Kontrol grubunun algı düzeyleri ön test kontrol altına alınmadan önce $\bar{X}=147,47$ iken kontrol altına alındıktan sonra düzgünleştirilmiş ortalama puanı $\bar{X}=147,30$ olarak hesaplanmıştır. Ön test algı düzeyleri son test algı düzeyleri üzerindeki etkisi $F=3,48$, $p=,067>,05$ 'e göre anlamlı olmadığı Eta-kare değerinin ,06 olarak hesaplandığı görülmektedir, yani ön test algı düzeyleri, son test algı düzeylerinin %6'sını açıklamaktadır. Ön test kontrol altına alındığında sadece grup değişkeninin yani lise öğrencilerinin deney veya kontrol grubunda olmasının son test algı düzeyleri üzerindeki etkisinin $F=13,19$, $p=,001<,05$ 'e göre anlamlı olduğu, Eta-kare değerinin ,19 olarak hesaplandığı görülmektedir. Lise öğrencilerinin deney veya kontrol grubunda olma durumları son test algı düzeylerinin %19'unu açıklamaktadır. Kurula modele bakıldığında ön test algı düzeylerinin ve grup değişkeninin son test algı düzeyleri üzerindeki etkisinin $F=7,99$, $p=,001<,05$ 'e göre anlamlı olduğu, Eta-kare değerinin ,22 olduğu görülmektedir. Ön test algı düzeyleri ile grup değişkeni son test algı düzeylerinin %22'sini açıklamaktadır.

Buna göre coğrafya öğretiminde masalların bir araç olarak kullanılmasının, değer eğitiminde geleneksel öğretime göre anlamlı bir artış sağladığı söylenebilir. Bu sonuç değer eğitime ilişkin gözlenen değişimlerin deney grubunda yapılan işlemlere bağlanabileceğini ve bu işlemlerin kontrol grubunda yapılan etkinliklere oranla öğrencilerin değer kazanmalarında daha fazla etki sağladığını göstermektedir.

Eğitim sistemine yapılan en önemli eleştirilerden birisi ezberciliğe yönelik olduğu ve öğrencilere değer kazandırmada yetersiz kaldığı şeklindedir. Öğrencilere değer kazandırılması daha etkili öğretim araç-gereç, yöntem- tekniklerinin kullanılmasını ve öğrenme- öğretme süreçlerinin daha etkili bir şekilde düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Coğrafya dersinde değer eğitimi kapsamlı çalışmaları gerektirmektedir. Coğrafya eğitiminde değer kazandırmada masalların bir araç olarak kullanılmasının uygun ve yararlı olabileceği düşünülmektedir. Bu sonuca göre araştırmada ele alınan üçüncü alt problem kabul edilmiştir.

5.1.4.Deneysel Süreç Boyunca Anlatılan Masallarda aktarılan Değerlere İlişkin Bulgular

Araştırmacı, deneysel süreçte anlatım materyali olarak kullanılan masallara dair araştırmalar yapmış kullanılacak masalları değerler bakımından incelemiştir. Aşağıdaki tabloda anlatılan masalların insani değerler ölçeğinde yer alan değerlerden hangilerini içerdiği belirtilmiştir.

Tablo 11

Çalışma Kapsamında Kullanılan Masalların İnsani Değerler Ölçeği'ndeki Değerler İçeriği

İnsani Değerler Ölçeği'nde Yer Alan Değerler	Sorumluluk	Dostluk/Arkadaşlık	Barişçı Olma	Saygı	Dürüstlük	Hoşgörü
Şehriye Çorbası				X		
Usta ve Eleştirmen	X					
Endişeli Kral ve Hayata Güvenen Tamirci			X			X
Ressamın Aynası					X	
Veba					X	
Doğru Zamanı Bekle	X	X				X
Sucu ve Çatlak Testi						X
Göl Gibi Ol						X
Kaşıklar	X					X
Hayat Veren Ağacın İki Dalı	X					X
Ziyaretçi			X			X
Karı- Koca Dağa Karşı			X			
Domuz			X			
Hayat Üniversitesi	X		X			X
Okulda Ne Öğrendin?	X				X	X
Yine Sen	X					
Çiftçi ve Mısır	X	X	X		X	X

Tablodaki verilere dayanarak;

- Şehriye Çorbası isimli masalda; saygı değerine değinilmiştir. Bu masal CDÖP'nda "C.10.3. Türkiye'deki doğal bitki topluluklarını, türlerinin zenginliği ve yetiştirme şartlarını ilişkilendirerek dağılımlarını analiz eder" kazanımıyla ilişkilendirilmiştir.

-Usta ve Eleştirmen isimli masalda; saygı ve dostluk/ arkadaşlık değerine değinilmiştir. Bu masal CDÖP’nda “Nüfus piramitleri oluşturularak nüfusun yapısıyla ilgili çıkarımlarda bulunur” kazanımıyla ilişkilendirilmiştir.

-Endişeli Kral ve Hayata Güvenen Tamirci isimli masalda; barışçı olma ve hoşgörü değerine değinilmiştir. Bu masal CDÖP’nda “A.10.6. Bitki topluluklarını genel özelliklerine göre sınıflandırır” kazanımıyla ilişkilendirilmiştir.

-Ressamın Aynası ve Veba isimli masalarda; dürüstlük değerine değinilmiştir. Ressamın Aynası isimli masal CDÖP’nda “B.10.8 Görsel materyallerden yararlanarak geçmişten günümüze farklı geçim tarzlarını, ekonomik faaliyetler ve toplumsal değişimler açısından analiz eder” kazanımıyla ilişkilendirilmiştir. Veba isimli masal CDÖP’nda “C.10.6. Türkiye’deki su varlığının ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerini analiz eder” kazanımıyla ilişkilendirilmiştir.

-Doğru Zamanı Bekle isimli masalda; dostluk/arkadaşlık, barışçı olma, hoşgörü değerlerine değinilmiştir. Doğru zamanı bekle isimli masal CDÖP’nda “C.10.4. Haritalar ve kesit örnekleri kullanarak ülkemize ait karakteristik bitki tür ve topluluklarını sınıflandırır” kazanımıyla ilişkilendirilmiştir.

-Sucu ve Çatlak Testi ile Göl Gibi Ol isimli masalarda; hoşgörü değerine değinilmiştir. Sucu ve çatlak testi ile Göl gibi ol isimli masallar CDÖP’nda “ C.10.5. Türkiye’nin su varlığının özelliklerini doğal süreçlerle ilişkilendirir” kazanımıyla ilişkilendirilmiştir.

-Hayat Veren Ağacın İki Dalı ve Kaşıklar isimli masalarda; dostluk/arkadaşlık ve hoşgörü değerlerine değinilmiştir. Hayat veren ağacın iki dalı ve kaşıklar isimli masallar CDÖP’nda “C.10.3. Türkiye’deki doğal bitki topluluklarını, türlerinin zenginliği ve yetiştirme şartlarını ilişkilendirerek dağılımlarını analiz eder” kazanımıyla ilişkilendirilmiştir.

-Ziyaretçi isimli masalda; hoşgörü ve barışçı olma değerlerine değinilmiştir. Ziyaretçi isimli masal CDÖP’nda “C.10.8. Türkiye’deki yerleşim birimlerini fonksiyonel özellikleri açısından ayırt eder” kazanımıyla ilişkilendirilmiştir.

-Karı- Koca Dağa Karşı ve Domuz isimli masalarda; barışçı olma değerine değinilmiştir. Karı-koca dağa karşı ve Domuz isimli masallar CDÖP’nda “C.10.9. Doğal unsurlardan yola çıkarak Türkiye’deki kır yerleşme tiplerinin çeşitliliğini örneklendirir” kazanımıyla ilişkilendirilmiştir.

-Hayat Üniversitesi isimli masalda; saygı, hoşgörü, barışçı olma değerlerine değinilmiştir. Hayat üniversitesi isimli masal CDÖP’nda “C.10.9. Doğal unsurlardan yola çıkarak Türkiye’deki kır yerleşme tiplerinin çeşitliliğini örneklendirir” kazanımıyla ilişkilendirilmiştir.

-Okulda Ne Öğrendin? İsimli masalda; hoşgörü, dürüstlük, sorumluluk değerlerine değinilmiştir. Okulda Ne Öğrendin? İsimli masal CDÖP’nda “B.10.1. Geçmişten günümüze nüfusla ilgili verilerin kullanım amaçlarındaki değişimin nedenlerini sorgulayarak nüfusun önemi hakkında çıkarımlarda bulunur” kazanımıyla ilişkilendirilmiştir.

-Yine Sen isimli masalda; sorumluluk değerine değinilmiştir. Yine sen isimli masal CDÖP’nda “A.10.6. Bitki topluluklarını genel özelliklerine göre sınıflandırır” kazanımıyla ilişkilendirilmiştir.

-Çiftçi ve Mısır isimli masalda; dürüstlük, dostluk/arkadaşlık, barışçı olma, hoşgörü değerlerine değinilmiştir. Çiftçi ve mısır adlı masal CDÖP’nda “C.10.4. Haritalar ve kesit örnekleri kullanarak ülkemize ait karakteristik bitki tür ve topluluklarını sınıflandırır” kazanımıyla ilişkilendirilmiştir.

Çalışma kapsamında anlatılan masalarda İnsani Değerler Ölçeği’nde yer alan bütün değerlere (Sorumluluk, Dostluk/ Arkadaşlık, Barışçı Olma, Saygı, Dürüstlük, Hoşgörü) değinilmiştir. Masallar bu çalışmada derse girişte dikkat çekme etkinliği olarak kazanımla ilişkilendirilmiş ve değer kazandırmada bir araç olarak kullanılmıştır. Sonuç olarak bu araştırmada, coğrafya eğitiminde değer kazandırmada masalın bir araç olarak kullanılabilirliği belirlenmiştir. Bulgular, masal anlatımlarıyla değer eğitimi verilen öğrencilerin, İnsani Değerler Ölçeği’nin sorumluluk, arkadaşlık/dostluk, saygı ve dürüstlük düzeylerinin uygulama sonunda anlamlı bir artış gösterdiği buna karşılık kontrol grubunun ön test ve son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Bu da masal anlatımlarının değer kazandırmada etkili olduğunu doğrulamıştır. Bu bulgu Dilmaç (2007)’ın insani değerler eğitimi programının değer kazandırmada etkili olduğu yolundaki araştırma bulgusu ile tutarlı olduğunu göstermektedir. Belirtilen araştırmada ortaöğretim öğrencilerine verilen insani değerler eğitimi programının, öğrencilerin değer kazanmalarında etkili olduğu bulgulanmıştır. Elde edilen bulgular araştırmamızda uygulamış olduğumuz masalların değer kazandırmada bir araç olarak kullanılabilir olduğunun bir göstergesidir. Araştırmada etkililiği sınanan değerler; eğitim programlarına

katılan öğrencilerin çevresinde olan arkadaşlarıyla iletişimlerini geliştirmeleri, karşıdaki bireylerin duygularını anlama becerisi kazanmaları, kendisine ve çevresine karşı almış olduğu sorumlulukları yerine getirmedeki kazanımları gibi konular iyi bir vatandaş olmanın temel ölçütlerindendir. Dolayısıyla bu araştırmada öğrencilere masal anlatımlarının yapılması öğrencilerin insani değerlere sahip olma düzeyini etkilemiştir.

Bu çalışma gelişen dünyada sahip olmamız gereken fakat zamanla olumsuz yönde değişime veya aşınmaya maruz kalmış insani değerleri, kazandırmayı amaçlayarak gerçekleştirilmiştir. Yukarıda ifade edildiği gibi elde edilen bulgularla bu eğitim programının öğrencilerin insani değerleri kazanımında etkili olacağını söylememiz mümkündür.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde dördüncü bölümde verilen bulgu ve yorumların doğrultusunda, araştırmanın sonuçlarına yer verilmiş ve masal anlatımları kullanılarak değer kazandırılmasına yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

6.1. Sonuçlar

1. Masal anlatılarak ders işlenen deney grubu ile masal anlatılmadan ders işlenen kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin insani değerler ölçeğinin alt boyutları ve geneline ilişkin son test algı düzeyleri arasında farklılık vardır.
2. Masal anlatılarak ders işlenen deney grubu ile masal anlatılmadan ders işlenen kontrol grubunda bulunan lise öğrencilerinin insani değerler ölçeğinin alt boyutları ve geneline ilişkin son test-ön test fark puanlarına ilişkin algı düzeyleri arasında farklılık vardır.
3. Lise öğrencilerinin ön teste ilişkin İnsani Değerler Ölçeğine Ait algı düzeylerinin kontrol altına alınması, grup değişkenine göre son test İnsani Değerleri Ölçeğine ait algı düzeyleri arasında farklılık yaratmaktadır.
4. Araştırma bulguları, araştırmada denenen masal anlatımlarının ortaöğretim öğrencilerinin sahip oldukları insani değerleri artırmada etkili olduğunu ortaya koymuştur.

İnsani değerler ölçeği ön test sonuçlarına göre Deney Grubu, 134,40 ortalama puana sahip iken deneysel süreç sonunda 158,70 ortalama puan elde etmiştir. Kontrol grubu ise deneysel süreç öncesi 136,17 puan ortalamasına sahip iken deneysel süreç sonrasında 147,47 puan ortalaması elde etmiştir. Grupların insani değerler ölçeğinden elde ettiği ön

test ve son test sonuçları, deneysel sürecin deney grubunda insani değerler bakımından etkili olduğu ortaya koymaktadır.

5. Coğrafya eğitiminde masalların bir araç olarak kullanılmasının, ortaöğretim öğrencilerinin sorumluluk alma düzeylerini artırdığı bulunmuştur. İnsani değerler ölçeği sorumluluk alt boyutu ön test sonuçlarına göre Deney Grubu, 22,70 ortalama puana sahip iken deneysel süreç sonunda 30,40 ortalama puan elde etmiştir. Kontrol grubu ise deneysel süreç öncesi 24,13 puan ortalamasına sahip iken deneysel süreç sonrasında 25,17 puan ortalaması elde etmiştir.

6. Coğrafya eğitiminde masalların bir araç olarak kullanılmasının, ortaöğretim öğrencilerinin dostluk ve arkadaşlık bakımından ilişki kurabilme düzeyini yükselttiği bulunmuştur. İnsani değerler ölçeği arkadaşlık alt boyutu ön test sonuçlarına göre Deney Grubu, 27,70 ortalama puana sahip iken deneysel süreç sonunda 30,93 ortalama puan elde etmiştir. Kontrol grubu ise deneysel süreç öncesi 26,83 puan ortalamasına sahip iken deneysel süreç sonrasında 28,33 puan ortalaması elde etmiştir.

7. Coğrafya eğitiminde masalların bir araç olarak kullanılmasının, ortaöğretim öğrencilerinin çevresiyle ve kendisiyle barışçı olma düzeylerinde anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. İnsani değerler ölçeği barışçı olma alt boyutundaki ön test sonuçlarına göre deney grubu, 24,57 ortalama puana sahip iken deneysel süreç sonunda 27,07 ortalama puan elde etmiştir. Kontrol grubu ise deneysel süreç öncesi 24,50 puan ortalamasına sahip iken deneysel süreç sonrasında 27,27 puan ortalaması elde etmiştir.

8. Coğrafya eğitiminde masalların bir araç olarak kullanılmasının, ortaöğretim öğrencilerinin kendisine ve çevresindekilere karşı ilişkileri süresince saygı düzeylerini yükselttiği görülmüştür. İnsani değerler ölçeği saygı alt boyutu ön test sonuçlarına göre Deney Grubu, 19,10 ortalama puana sahip iken deneysel süreç sonunda 24,27 ortalama puan elde etmiştir. Kontrol grubu ise deneysel süreç öncesi 18,77 puan ortalamasına sahip iken deneysel süreç sonrasında 22,37 puan ortalaması elde etmiştir.

9. Coğrafya eğitiminde masalların bir araç olarak kullanılmasının, ortaöğretim öğrencilerinin kendisiyle ve çevresiyle olan ilişkilerinde dürüst davranma düzeylerini artırdığı bulunmuştur. Ön test sonuçlarına göre insani değerler ölçeği dürüstlük alt boyutundan, Deney Grubu, 23,17 ortalama puan elde etmişken deneysel süreç sonunda 26,90 ortalama puan elde etmiştir. Kontrol Grubu ise deneysel süreç öncesi 23,73 puan ortalamasına sahip iken deneysel süreç sonrasında 25,30 puan ortalaması elde etmiştir.

10. Coğrafya eğitiminde masalların bir araç olarak kullanılmasının, ortaöğretim öğrencilerinin hoşgörü düzeylerinde anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. İnsani değerler ölçeği hoşgörü alt boyutu ön test sonuçlarına göre Deney Grubu, 18,63 ortalama puana sahip iken deneysel süreç sonunda 19,33 ortalama puan elde etmiştir. Kontrol grubu ise deneysel süreç öncesi 18,60 puan ortalamasına sahip iken deneysel süreç sonrasında 19,03 puan ortalaması elde etmiştir.

6.2.Öneriler

1. Araştırmada kullanılan masal anlatımına dayalı yaklaşım, onuncu sınıf öğrencilerine coğrafya dersinde konu anlatımı belli süreliğine (sekiz hafta) işlenmiştir. Ders masal anlatım tekniklerine dikkat edilerek işlenmiştir. Uygulama süreci öğrencilerin değer kazanmalarına yönelik ön test- son test puanları, toplam puanları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir fark kazanmalarını sağlamıştır. Masal anlatımı yöntemi kullanılarak değerlerin geliştirilmesiyle ilgili çalışmalar; coğrafya derslerinin tüm konularında, daha fazla ders saati, sınıf içi ve sınıf dışı uygulamaya daha çok imkan ve süre ayrılarak yapılırsa öğrencilerin değer kazanma düzeyleri artacaktır.

2. Değer kazandırmada masalların bir araç olarak kullanılması, geleneksel öğrenme yöntemlerine alternatif olabilir. Masallar öğrencilerin sahip olması gereken birçok değeri içerdiğinden öğrenciler tarafından özellikle masal anlatımları sırasında benimsenmiştir. Bu nedenle değer kazandırmaya önem veren öğrenci merkezli veya modern öğretim yöntemleri özellikle eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarına tanıtılıp öğretilirse, bu yöntem ve teknikler hizmet içi dönemde işlerlik kazanır ve öğretmenler tarafından kullanılırlar.

3. Hem masal anlatımı hem de coğrafya eğitiminde değer kazandırma ile ilgili bir eğitim, hizmet öncesi dönemde, öğretmen adaylarına verilebileceği gibi hizmet içi eğitim çalışmaları kapsamında da öğretmenlere verilebilir. Öğretmenlere hem masal anlatımı hem de değer kazandırmaya yönelik çalışmalar teorik ve uygulamalı olarak örneklerle tanıtılıp derslerde kullanmaları sağlanırsa okullarımızdaki eğitim ve öğretime katkı sağlayacaktır.

4. Gerek masal anlatımı gerekse coğrafya eğitiminde değer kazandırma çalışmaları, okul öncesi dönemden başlamak suretiyle, örgün eğitimin her kademesinde, öğrencilerin seviyesine uygun olarak öğretilir. Bu çalışmalara; okul öncesi, hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve coğrafya programlarında kapsamlı bir şekilde uygulamalarla birlikte yer

verilmelidir. Böylece öğrencilerin daha küçük yaşlardan itibaren karakter eğitimlerinin desteklenmesi sağlanabilir.

5. Değer kazandırmada masalların bir araç olarak kullanılması ortaöğretim coğrafya derslerinde etkili bir şekilde kullanılabileceği gibi; diğer derslerde de (hayat bilgisi, sosyal bilgiler, tarih, edebiyat gibi) uygulanabilir. Böylece bilimsel bilginin öğretiminin yanında değer kazandırmak da mümkün olabilir.

6. Okullarda değer kazandırmada masalların bir araç olarak tam ve etkili kullanılabilmesi için; Coğrafya dersi Öğretim Programı'nda açıklamalar kısmına masalların coğrafya eğitiminde bir araç olarak kullanılabilirliğine örnekler eklenmesi önerilmektedir.

7. Bu çalışmada coğrafya öğretiminde değer kazandırmada masalların bir araç olarak kullanılmasının sadece ortaöğretim öğrencileri için değil alt sınıf seviyeleri için de kullanılabileceğine dair araştırmalar yapılması önerilmektedir.

8. Yeni yapılacak araştırmalarda, çalışma hem nitel hem de nicel boyutuyla ele alınıp birbirini destekler sonuçlar alınıp alınmadığı tespit edilebilir.

9. Diğer edebi eserlerin de değer kazandırmada kullanılıp kullanılamayacağına yönelik araştırmalar yapılması yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim u. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktaş, E., & Mindivanlı, E., & Küçük, B. (2012). Sosyal bilgiler dersinde değerlerin aktarımında atasözleri ve değerlerin kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 86-94.
- Altan, Z. M. (2011). Çoklu zekâ kuramı ve değerler eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 4(1), 54-57.
- Arı, Y. & Köse, A. (2005). İnsan çevre etkileşimini yorumlamada yeni bir alternatif kültürel coğrafya. *Ulusal Coğrafya Kongresi (Prof. Dr. İsmail Yalçınlar Anısına) Bildiri Kitabı*, 51-59.
- Arı, Y. (2005). Amerikan kültürel coğrafyasında peyzaj kavramı, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13, 311-340.
- Arslan, Z. Ş., & Yaşar, F. T. (2007). Yükselen değer kavramı üzerine eleştirel bir yaklaşım. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 1(1), 8-11.
- Boratav, P. N. (1992). *100 soruda türk halk edebiyatı*. İstanbul: Gerçek
- Boratav, P. N. (2007). *Zaman zaman içinde*. Ankara: İmge
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Deneyisel desenler*. Ankara: Pegem A
- Büyüköztürk, Ş. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem
- CDÖP (2006). *2005 Coğrafya dersi öğretim programı (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*. Ankara: Gazi
- Çıblak, N. (2008). Teknoloji çağında kültürel miras olan masalların korunması. *Türklük Birimi Araştırmaları TÜBAR XXIII-Bahar*, 39-50.

- Demirel, M. (2009). A review of elementary education curricula in turkey: value and values education, *World Applied Sciences Journal*, 7 (5), 670-678.
- Devellioğlu, F. (1962). *Osmanlıca- türkçe ansiklopedik lügat*, Ankara: Aydın
- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dilmaç, B., & Ekşi, H. (2007). Değerler eğitiminde temel tartışmalar ve temel yaklaşımlar, *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*, 21-29.
- Doğan, M. (2003) *Büyük türkçe sözlük*, Ankara: Vadi
- Elçin, Ş. (1981). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Kültür Bakanlığı
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4(1), 55-72.
- Erden, M. (1998). *Öğretmenlik mesleğine giriş*, İstanbul: Alkım
- Grolier Incorporated. (1993). *Grolier International Americana* Ansiklopedisi içinde (c.9, ss. 346-347). İstanbul: Sabah Yayınları
- Güleç, H. (2012). *Türk halk edebiyatı*. İstanbul: Kriter
- Gülüm, K. (2010). Coğrafya öğretiminde kullanılabilecek doğa için söylenmiş türk ve türkmen atasözleri üzerine bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 51-58.
- Güngördü, E. (1994). *Coğrafyada öğretim yöntemleri, ilkeler ve uygulamalar*. Ankara: Asil
- Hoşgörür, V. (2007). *Eğitim bilimine giriş*, Ankara: Pegem
- Hökelekli, H. (2006). Değerler odaklı eğitim, *Değerler Eğitimi Merkezi Bülteni*, 1, 50-55.
- Joseph, M. K. (1989). *Ana Britannica* Ansiklopedisi içinde (c.15, ss. 102-103). İstanbul: Ana Yayıncılık AŞ.
- Judith, L. (2015). *Masal terapi*, İstanbul: Doğan
- Karabağ S., & Şahin S. (2007). Coğrafya dersi öğretim programı(2005). Karabağ S., & Şahin S. (Ed.), *Kuram ve uygulamada coğrafya eğitimi* içinde (s. 55-74). Ankara: Gazi

- Karabağ, S., & Gülbetekin, M. (2015). Türk masal coğrafyası üzerine tespitler, *Türk Dünyası Masal Araştırmaları Bildiri Kitabı*, 461-474.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi*. İstanbul: Nobel
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 469-472.
- Karatay, H. (2011). Karakter eğitiminde edebi eserlerin kullanımı. *International Periodical For The Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(1), 1439-1454.
- Kaya, D. (2007). *Türk halk edebiyatı terimleri sözlüğü*, Ankara: Akçağ
- Kefeli, E. (2009). Coğrafya merkezli okuma, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4 (1), 423-433.
- Köylü, M. (2007). Küresel bağlamda değerler eğitime duyulan ihtiyaç. Kaymakcan, R. & Kenan, S. & Hökelekli, H. & Arslan, Ş. & Zengin, M. (Ed.). *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s.287-311). İstanbul: Dem
- Kulaksızoglu, A., & Dilmaç, B. (2000). İnsani degerler egitimi programı. *Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, 199-208.
- Luthi, M. (1997). Avrupa masal tipleri ve kişileri, (S. Sönmez. Çev.). *Milli Folklor Dergisi*, 36, 70-77.
- MEB. (2005). *Türk edebiyatı öğretim programı*. Ankara: MEB
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2005). *Coğrafya dersi öğretim programı (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*, M.E.B., Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2005). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (6 ve 7. Sınıflar)*, M.E.B., Ankara.
- Neuman, W. L. (2008). *Toplumsal araştırma yöntemleri, Nitel ve nicel yaklaşımlar*. (S. Özge, Çev.). İstanbul: Yayın Odası
- Nirun, N. (1994). *Aile ve kültür*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi
- Ozan, M. (2011). Geçiş ritüelleri ve halk masalları. *Millî Folklor Dergisi*, 91, 72-84.
- Öcal, O. (2007). Folklor ve kültürel mekan. *Milli Folklor Dergisi*, 76, 31-32.
- Öncül, R. (2000). *Eğitim ve eğitim bilimleri sözlüğü*. İstanbul: MEB

- Özçağlar, A. (2011). Edebiyat-coğrafya ilişkisi. *Edebiyat ve Bilim-I Sempozyumu Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları Bildiri Kitabı*, 97-107.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(1), 217-239.
- Öztürk, C., & Otluoğlu, R. (2002). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem A
- Sakaoğlu, Saim. (2010). *Masal araştırmaları*. Ankara: Akçağ
- Sami, Ş. (2011). *Kamus-ı türki*, İstanbul: İdeal-Kültür
- Sarıyüce, H. L. (1979). Ders veren türk masalları, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, 354, 8533-8539.
- Saxe, Leonard ve Michelle Fine. (1981). *Social experiments: Methods for design and evaluation*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Sezer, M. Ö. (2012). *Masal masal matitas- yetişkinler için masal antolojisi*. İstanbul: Evrensel
- Sezer, Ö. (2005). *İlköğretim birinci kademe Türkçe ders kitaplarında değerlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.
- Tezbaşaran, A. (1997). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği
- Tezel, N. (2009). *Türk masalları*. İstanbul: Bilge
- Tolkien, J. R. R. (1999). *Peri masalları üzerine* (S. Erinçin, Çev.), İstanbul. Altıkırkbeş
- Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2002). *Beşeri coğrafya (insan- kültür-mekân)*. İstanbul: Çantay
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2015). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem
- Yapıcı, A., & Zengin, Z.,S. (2003). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralamaları üzerine psikolojik bir araştırma: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), 173-206.

Yavuz, M. H. (2009). *Masallar ve eğitimsel işlevleri*. İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı

Yılmaz, A. (2012). Çocuk eğitiminde masalın yeri (binbir gece masalları örneği). *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi SDU Sosyal Bilimler Dergisi*. 25, 299-306.

EKLER

EK.1. Şehriye Çorbası Masalı

Haham Elimelek ölüm döşeğindeymiş. Yanı başında duran oğlu Haham Eleazar üzüntüsünü ve korkusunu babasına gösterdiği aşırı özenin ardına saklıyormuş. Ölmekte olan adamın yatağının etrafını çiçeklerle donatarak, odayı havalandırmak için pencereleri açarak, yaşlı adamı odanın rutubetinden korumak için ateşe bir odun daha atarak kendini oyalıyormuş. Babasının cılız ve soğuk elini tutarak sürekli soruyormuş: “İstediğin bir şey var mı, herhangi bir şey? Seni nasıl rahat ettirebilirim?”

Ama yaşlı bilge artık ömrünü tamamladığını düşünüyormuş ve bu dünyadan huzur içinde ayrılmaya hazırmış. Bütün arzulardan arınmış bir haldeymiş ve hiçbir şey istemiyormuş. Oğlu ısrar etmiş: “Müzisyenleri çağırayım da en sevdiğin şarkıları çalsınlar, ister misin? Aşçıyı çağırayım da yumuşak örgü ekmek, taramayla bir ziyafet sofrası hazırlasınlar mı?” Babası gülümsemiş ve fısıltıyla oğluna şöyle demiş: “Biliyor musun oğlum, sanırım sana bu hayatta tattığım en lezzetli yemeğin ne olduğunu hiç söylemedim. Bu ne bir ziyafette ne de zengin bir bayram sofrasında yediğim bir yemektir. Yediğim en mükemmel yemek de değildi. Ve son olarak isteyebileceğim tek şey, bir gün nazik Haham Zousya’yla Gdansk’a doğru yol alırken bir yol kenarı hanında yediğim basit bir şehriye çorbasıdır. Artık çok geç tabii, şimdi o cennetten çıkmış lezzetli sade çorbadan bir kase daha tadamadan gideceğimi biliyorum ama bırak da gözlerimi kapatıp bu büyülü anı seninle paylaşarak tekrar yaşayayım. Uzun süredir yoldaydık ve sadece çantalarımızdaki ekmekten azar azar ısıarak idare ediyorduk. Basit bir hanın kapısına vardığımızda yorgun ve açtık. Hancının karısı hayatın bütün sürprizlerini basit bir neşeyle karşılayacak gibi görünen bir kadındı. Bizi nezaketle buyur etti ve üzülerek bize verebileceği tek yemeğin basit bir çorba, bir kase şehriye çorbası olduğunu söyledi. Ona istediği kadar basit olsun, sıcak herhangi bir şeyin bizim için lutuf olduğunu söyledik. Ama çorbayı getirdiği zaman sadece kokusundan bile, bunun sıradan bir çorba olmadığını anlamıştık. Sanki içinde cennetten gelme otlar vardı! Tıpkı hazine bulmuş çocuklar gibi coşkuyla, gözlerimiz keyiften ışıdayarak çorbayı içtik. O gece Haham Zousya’yla Kral Davud’un sofrasına davet edilmiş olduğumuzu biliyorduk. Şimdi, bu dünyayı terk ederken ağızımda o cennetten çıkmış gibi gelen şehriye çorbasının tadından başka tat olsun istemiyorum.”

Haham bunları söyler söylemez uykuya dalmış ve dünyaya yüzünde çocukça bir gülümsemeyle, usulca veda etmiş. Babasının dünyadan göçüşünün hala yasını tutmakta olan oğlu birkaç hafta sonra Gdansk’a gidip babasının bahsettiği hanı aramaya karar

vermiş. Yaşlı adamın izinden yürümenin onun sevgi dolu varlığını hissetmesine yardımcı olacağına inanıyormuş.

Yol üstünde eski bir eve, pek ziyaret edilmeyen bir hana denk gelmiş. İçeriye saf hayat sevgisi saçan bir kadın tarafından buyur edilmiş. Kadın mutfağın tam takır olduğunu ve şehriye çorbasından başka bir şey pişirecek malzeme olmadığını söyleyerek özür dilemiş. Haham Eleazar teşekkür etmiş ve tek isteğinin şehriye çorbası içmek olduğunu söyleyerek kadını rahatlatmış. Kadın kısa bir süre sonra su gibi berrak bir çorba getirmiş. Bu, dünyanın en lezzetli çorbasıymış. Haham Eleazar içinde su ve şehriyeden başka bir şey olmayan bu çorbanın hayatında tattığı en nefis karışım olmasına şaşırılmış. Sanki çorba, cennetten çıkmış otlarla tatlandırılmış gibiymiş. Merakına engel olamayarak kadına böylesine cennet sofralarına layık bir çorbayı yapmak için hangi malzemeleri kullandığını sormuş. Kadın hikayeyi anlatmak için masasına oturmuş:

“Yıllar önce, iki bilge adam içeri girdiğinde hanın mutfağı –aynı bu geceki gibi- tam takırdı. Adamların görünüşünden yorgun ve aç oldukları anlaşılıyordu. Mutfığa giderken onlara sadece şehriye çorbası verebileceğim için üzıldüm. Ne soğanım ne otlarım vardı, çorbaya tat katacak hiçbir şeyim yoktu. Ve bu yaşlı adamların güzel bir yemeğe hasret oldukları belliydi. Onlara yorgunluklarını alacak bir şey vermeyi gerçekten çok istiyordum ve çorbayı pişirirken dua ettim: ‘Tanrım, bu koca dünyayı yoktan var ettin ve hepimizi basit bir çamurdan yarattın. Bu su ve şehriyelerden de lezzetli bir çorba yapamaz mısın?’ ve sanırım duam kabul oldu çünkü o akşam yaşlı adamlar çorbamı o kadar sevdi ki kaselerce içtiler ve ateşin yanında yüzlerinde çocuksu bir gülümsemeyle uyudular. O iki bilge adamın ziyaretinin üstünden yıllar geçti. Bu akşam seni gördüğümde bir şekilde derin bir üzüntü içinde olduğunu hissettim ve çorbayı hazırlarken yıllar önce ettiğim basit duayı hatırladım. Böylece aynı tarifi kullandım. Kasede su, şehriye ve tencereye doğru söylenmiş birkaç sözden başka bir şey yok.”

Haham Eleazar o an babasının ve eski arkadaşı Zousya’nın sevgi dolu varlıklarını masada hissetmiş. Babasının dilediği son yemeği paylaştıklarını biliyormuş.

Sonra hancının karısının yüzüne bakmış ve iyi kalbinden fişkıran cömertliği hissetmiş. O anda kederi onu terk etmiş. Onun yerine sonsuz bir sevgi doldurmuş içini.¹

(Lieberman, Masal Terapi)

¹ CDÖP’nda “C.10.3. Türkiye’deki doğal bitki topluluklarını, türlerinin zenginliği ve yetişme şartlarını ilişkilendirerek dağılımlarını analiz eder” kazanımıyla saygı değeri bağlamında ilişkilendirilmiştir.

EK.2. Usta Ve Eleştirmen Masalı

Bir hahamın, yüzlerce öğrencisi olan bir okulu varmış. Onun öğretilerini takip eden öğrenciler, akın akın okula gelir; okul öğrenciler dışında da her gün danışmak, şifa bulmak ve kutsanmak için gelen ziyaretçilerle dolup taşarmış. Haham kendini Tanrı'ya adanmış biri olarak çok saygı görür, nereye gitse insanlar önünden çekilip ona yol verirmiş. Dükkan sahipleri okuluna her gün bağışlar getiriyormuş. Herkes onu bir aziz olarak görüyormuş. Her gün yaptığı konuşmaları sessiz bir hayranlıkla dinler, sözlerini içer gibi akıllarına yerleştirirlermiş. Biri hariç herkes.

Her gün derslere gelen ama öğretilenlerden hiçbir zaman memnun olmayan, hatta hiç mi hiç etkilenmeyen bir adam varmış. Sürekli öğretmenin sözünü kesip onunla zıtlılaşmış. Hahamın zayıflıklarını bulup gösterir, sınıfa geç gelir, yüksek sesle esner ve dersin fazla uzadığını yüksek sesle söyleyip aklına estiğinde sınıfı terk edermiş. Diğer öğrenciler adamın bu davranışlarına çok şaşırıyormuş ama haham dünyanın bu en can sıkıcı adamına hiç laf etmediği için onlar da aynısını yapmaları gerektiğini düşünüyor, nefret ve öfkelerini bastırmaya çalışıyorlarmış. Bir gün adam hastalanmış ve ölmüş. Bütün öğrenciler görgülü bir şekilde yas tutmaya çalışmış ama aslında çoğu, sonunda ustalarının öğrettiklerini müdahale, şikayet ve saygısızlıkla bölünmeden dinleyebileceklerini düşünerek rahatlamışlar. Cenaze günü geldiğinde hahamın öğrencisinin ölümüyle büsbütün yıkılmış olduğunu görünce de çok şaşırmışlar. Ömrü boyunca kalbini de, zihnini de açmadığını düşündükleri bu adamın öteki dünyada çekeceklerine mi üzüldüğünü sormuşlar. Ama haham şöyle yanıtlamış: “Neden onun öbür dünyada hayatı için endişeleneyim ki? Bu iyi ruhun sonsuza kadar cennette dinleneceğini biliyorum. Hayır, aslında tamamen kendim için üzüliyorum. Bu adam benim tek arkadaşımdı. Etrafım öğrencilerle ve bana hürmet edenlerle dolu. Beni bütün zayıflıklarımla gören ve her gün daha iyi bir insan olmam için bana meydan okuyan oydu. O gittiği için korkarım artık kendimi geliştiremeyeceğim.”²

(Lieberman, Masal Terapi)

² CDÖP’nda “Nüfus piramitleri oluşturularak nüfusun yapısıyla ilgili çıkarımlarda bulunur” kazanımıyla saygı ve dostluk/ arkadaşlık değerleri bağlamında ilişkilendirilmiştir.

EK.3. Endişeli Kral Ve Hayata Güvenen Tamirci Masalı

Bu masal kralların sıradan insanlar gibi giyinip halkın nasıl yaşadığını görmek için krallıklarının sokaklarında dolaştıkları dönemde geçer. Bir ülkenin kralı sürekli korku ve endişe içindeymiş. İyi bir adammış ve halkının refahına gerçekten önem veriyormuş ama bu durum endişesini daha da arttırıyormuş. Güneş acaba yüzünü gösterip tarlalardaki domatesleri olgunlaştıracak mı? Üzümleri don kıracak mı? Danışmanları ona ihanet edecek mi? Acaba bir ordu gelip saldıracak mı? Bir şey ters gittiğinde saçını başını yolar, iyi gittiğinde de ya kötü bir şey olursa diye endişeden midesine ağrılar girermiş. Kısacası çok dertliymiş.

Bir akşam bir seyyah gibi giyinmiş ve ülkenin en fakir mahallelerinden birinde dolaşmaya başlamış. Küçük bir kulübede masada oturmuş, çorba ve ekmekten oluşan mütevazı akşam yemeğini yiyen bir adam görmüş. Ancak dikkatini çeken adamın güzel gülümsemesiymiş. Kral şimdiye kadar hiç böyle koşulsuz bir hoşnutluk ifadesi görmemiş; sanki adamın yüzündeki gülümseme bütün odayı aydınlatıyormuş. Kulübeye ve yemeğe bakınca adamın neden bu kadar mutlu olduğunu merak etmekten kendini alamamış. Kapıyı vurmuş ve adamdan kendisini bir gece için misafir etmesini istemiş. Fakir adam onu hemen içeri davet etmiş, ekmeğini ikiye bölmüş ve büyük parçayı seyyaha vermiş. İki adam birlikte sofraya oturmuşlar. Kral, adama ne iş yaptığını ve dışarıdan bile belli olan hoşnut ifadesinin sebebini sormuş.

“Ben bir ayakkabı tamircisiyim. Bugün iki ayakkabı tamir ettim, bir ekmek ve bir de mum alabildim. Ayrıca çorbama katacak sebze yaprakları topladım ve sen geldiğinde de güzel bir yemeğin tadını çıkarıyordum. Şimdi paylaşacak biri olduğu için daha da güzel oldu. Ben mutlu olmayayım da kim olsun?”

Kral adamın düşünce tarzının basitliği karşısında afallamış ve biraz bozulmuş. Nasıl olur da bu adam hayatı güvencede değilken kendini bu kadar şanslı sayabilirmiş? Bazılarında hiç geleceği düşünmek, planlamak yok diye geçirmiş içinden.

“Ya yarın hiç iş olmazsa, o zaman ne yiyeceksin?”

“Eh” demiş gözleri parlayan adam, “bugün günü kurtardı, yarın da günü kurtarır. Daha gelmemiş gün için neden endişeleneyim ki?”

Kral sarayına dönerken, “Ne basit düşünce!” diye mırıldanmış.

“Bu adam belli ki hiç gerçek bir zorlukla karşılaşmamış. Karşılaşıyorsa biraz endişe ederdi.” Ve ona bir ders vermek için adamı test etmeye karar vermiş.

Ertesi gün ayakkabıların tamir edilmesini yasaklayan bir yasa çıkarmış. Akşam olduğunda da adamın kulübesini ziyaret edecekmiş. Onu çaresiz bir halde, önceden hazırlıklı olmadığı için pişmanlık içinde bulacağını düşünüyormuş. Akşam kulübeye gittiğinde yüzü neşeye parlayan adam yine mum ışığıyla aydınlanmış odasında oturuyormuş. Önünde ekmek ve çorbadan oluşan yemeği duruyormuş ve görünen o ki masada bu kez bir parçada peyniri varmış. “Nasıl olur?!” diye feryat etmiş kral ve planının neden başarısız olduğunu öğrenmek için kapıyı çalmış. Adam misafirini ağırlamaktan gerçekten mutluymuş ve onu sıcak bir şekilde buyur edip bir önceki gece olduğu gibi yemeğini onunla paylaşmış.

Kral, adama o günün ekmeğini nasıl kazandığını sormuş.

“Bugün aletlerimle çarşıya gittim ve ilginç bir şekilde ayakkabı tamir etmenin suç olduğunu öğrendim. Kuyunun yanında otururken kovalarını evine taşımaya çalışan yaşlı bir kadın gördüm. Ona yardım edince bana para verdi. Bunun üzerine tekrar kuyuya gidip bütün gün boyunca su taşıdım. Günlük ekmeğimi, mumumu ve hatta biraz peynir bile alacak kadar kazandım.”

“Ama ya yarın?” diye feryat etmiş kılık değiştirmiş olan kral. “Yarın için nasıl endişelenmezsin?”

Adam, “Bugün günü kurtardı, yarın da günü kurtarır. Daha gelmemiş gün için neden endişe edeyim?” diye cevaplamış yine.

Bu tavrı kralı daha da kızdırmış.

Ertesi gün bu iflah olmaz aptala bir ders vermek konusunda daha da kararlı olan kral bu kez su taşıma işini yasaklayan bir yasa çıkarmış. Ve o akşam yine adamın evine gitmeye karar vermiş.

Akşam adamın mum ışığıyla aydınlanan sofrasında ekmek, çorba ve peynirin yanında bu kez bir parça da sosis görünce çok şaşırmış! Odaya girer girmez ne kadar bozulduğunu gülümsemesiyle gizleyerek atılmış: “Öyle görünüyor ki dostum, bugün bir kez daha başarmışsın. Bugün geçimini nasıl sağladın?”

Mutluluktan yüzü parlayan adam misafiri için sosis keserken, “Eh, bugün de bir inşaatta iş buldum” demiş.

“Ama ya yarın iş bulamazsan?”

“Bugün günü kurtardı, yarın da günü kurtarır. Daha gelmemiş gün için neden endişe edeyim?”

Kral bu adama bir şey öğretmek istiyorsa daha kökten bir çözüm bulması gerektiğini düşünmüş. Böylece ertesi gün bütün inşaat işçilerini zorla orduya yazdırmış. O akşam büyük bir güvenle ayakkabı tamircisinin evine gitmiş, pencereden bakınca bir de ne görsün: mutluluktan yüzü parlayan adamın masasında ekmek, peynir, çorba, sosis ve şarap varmış! Kral kapıya vurmada içerir girmiş ve “Şimdi hangi talih kuşu konu omzuna?!” diye feryat etmiş. Ayakkabı tamircisi misafirini sıcak bir şekilde buyur edip açıklamış: “Bugün tam inşaatta çalışmaya başlamıştım ki gardiyanlar geldi ve bizi orduya yazdılar. Bana bir üniformayla bir kılıç verdiler ve bütün gün sarayın dışında nöbet beklememi söylediler. Gün sonunda maaşımı almaya gittim ama saray muhafızlarının ancak ayın sonunda maaş alabileceklerini öğrendim. Eve yürürken bir emanetçi dükkânının önünden geçiyordum. Kılıcımın palasını bir aylık yiyecek karşılığı emanet bırakmaya karar verdim. Ay sonunda maaşımı alınca palayı geri alacağım. Bu arada kendime ahşaptan bir pala yonttum.”

“Ama ya sarayda palayı kullanmanı isterlerse?”

Ayakkabı tamircisi misafirine bir bardak şarap doldururken, “Bugün günü kurtardı, yarın da günü kurtarır. Daha gelmemiş gün için neden endişe edeyim?” diye cevap vermiş.

Kral sesini çıkarmamış. Şimdi adamı köşeye sıkıştırdığını düşünüyormuş. Ertesi günün gelmesi için sabırsızlanıyormuş. Yarını hiç düşünmeden bugünü yaşayanların başına mutlaka gelecek sefaleti tatmasını istiyormuş.

Ertesi gün kral, ayakkabıcının önünde bir hırsızın yakalanması için düzen kurmuş. Baş muhafızın hırsızın elini kalabalığın önünde kesmesi için tamirciyi seçmesini sağlamış. Ayakkabı tamircisi öne çıkmış; biraz tereddütlü görünüyor. Baş muhafıza doğru bakarak, “Tanrım bana yardım etsin, ben bir sineği bile öldürmedim. Bu adamın bu cezayı hak ettiğinde ne kadar eminsin?” demiş.

“Kralın emri, karşı mı geleceksin?”

“Hayır, elbette buna cesaret edemem. Sadece Tanrı’nın onayını almama izin ver” demiş.

Ve ayakkabı tamircisi orada, kalabalığın önünde diz çöküp yüksek sesle Tanrı’ya yakarmış: “Tanrım, eğer bu adam suçluysa palama kuvvet ver, kutsal cezayı uygulayayım.

Ama masumsa sana palamı tahtaya çevirmen için yalvarıyorum. Elim bir masumun kanıyla kirlenmesin.”

Duası bitmiş ve şaşkın kalabalığın karşısında tahta palasını kınından çıkarmış! Halk mucizeyi alkışlamış, Tanrı’ya övgüler düzmüşler, ayakkabıcının cesaretini alkışlamışlar ve tabi hırsız da serbest bırakılmış.

Bu sahneyi seyreden krala gelince... O da kahkahalar atmaya başlamış. Ayakkabı tamircisine yaklaşmış ve sormuş: “Beni tanıdın mı?”

Tamirci kralın yüzüne bakmaya cesaret edemeyerek önünde eğilmiş. “Ekselansları, elbette sizi tanıdım, siz kralsınız.”

Ama kral ısrar etmiş. “Bana bak, beni tanıyabildin mi? Üç gece üst üste sofrana misafir oldum. Şimdi de sen benim soframa dilediğince misafir olacaksın. Senin dünyaya olan inancın benim aradığım ilaçtı.”

Ve böylece kalbi gerçek inancı bilen basit bir ayakkabı tamircisi, endişeli kralın en güvendiği danışmanlarından biri olmuş.³

(Lieberman, Masal Terapi)

³ CDÖP’nda “A.10.6. Bitki topluluklarını genel özelliklerine göre sınıflandırır” kazanımı barışçı olma ve hoşgörü değerleriyle ilişkilendirilmiştir.

EK.4. Ressamın Aynası Masalı

Usta ressamın evinde mutsuz bir gece yaşanıyor. Ressam aylardır Lord Buckingland'ın sarayındaki büyük duvar resmini bitirmek için çalışmıştı. Sonunda resmi bitirmişti ve nefes kesici güzellikte bir eser çıkmıştı ortaya. Herkes resmi görmek için koşup gelmiş, resme hayran kalmıştı. Ressam ne zamanından, ne malzemedan cimrilik etmiş, parlak renkler yaratmak için en iyi boyaları kullanmıştı ve sonuç büyüleyiciydi. Ancak sıra parasını almaya geldiğinde Lord sonuçtan memnun olmadığını söylemiş, gözünün yaşına bakmadan kovmuştu usta ressamı. Lord, küstah bir gülümsemeyle şöyle demişti: “Senin sözde ‘sanatına’ tek bir kuruş bile ödeyecek değilim. İstersen çıkmadan yaptığını söylebilirsin; benim için zaten göz zevkimi bozan değersiz bir şey.” Ressamın şaheserinin üzerini boyamaya kıyamayacağını çok iyi biliyordu. Böylece ressam kalbi kırık bir şekilde eve gelip durumu karısı ve çocuklarına anlattı. Bekledikleri parayı alamayacaklardı. Borçlarını ödeyemeyeceklerdi. Zor zamanlar onları bekliyordu. Akşam en küçük oğlu çekingen bir şekilde, ressamın durumu tekrar gözden geçirmek için çekildiği atölyesine geldi.

“Baba, anlamıyorum. Lord çok zengin. Bu duvar resmini yapmak için ne kadar çok çalıştığını, ne kadar malzeme harcadığını biliyor olmalı. Kararının bizi fakirliğe sürükleyeceğini nasıl bilmez? Neden bizi hiç düşünmüyor?”

Usta ressam şefkatli gözlerle oğluna baktı. Sonra bir cam parçasını kaldırıp yüzüne tuttu.

“Söyle oğlum, ne görüyorsun?” diye sordu.

“Eh” dedi oğlu, “Tabii ki camın ardından senin yüzünü görüyorum.”

Yaşlı ressam bir fırçayı gümüş boyasının olduğu kaba daldırdı ve camın arka yüzünü dikkatle boyadı. Sonra gümüş boyasıyla boyanmış camı oğlunun yüzüne doğru kaldırdı.

“Şimdi ne görüyorsun?”

“Şey, cam şimdi ayna oldu. Sadece kendi yüzümün yansımamı görüyorum” diye cevap verdi oğlu.

“İşte sorun bu oğlum. Para ve gümüş insanların gördüğü şeyi değiştirir. Para olunca insanın tek gördüğü kendisidir.”⁴

(Lieberman, Masal Terapi)

⁴ CDÖP’nda “B.10.8 Görsel materyallerden yararlanarak geçmişten günümüze farklı geçim tarzlarını, ekonomik faaliyetler ve toplumsal değişimler açısından analiz eder” kazanımıyla dürüstlük değeri bağlamında ilişkilendirilmiştir.

EK.5. Veba Masalı

Kervan birkaç günlük yolculuktan sonra bir su kenarında durmuştu. Develer dinleniyordu; yükler boşaltılmıştı. Bunlar uzun bir yolculuğun ilk günleriydi. Tüccarlar ve yardımcıları sevgili şehirlerini aylarca hatta belki bir yıl boyunca göremeyeceklerdi. Tüccarların başı, karısı ve beş güzel kızını bıraktığı şehre doğru bakarken yavaşça ama kesinlikle o yöne doğru yürüyen cübbeli bir siluet gördü. Olabilir miydi?! Evet, şüphe yoktu, herkes onu bir bakışta tanırdı. Bu Veba'ydı ve şehre doğru yürüyordu. Tüccar atına atladı ve kısa bir süre sonra Veba'nın önüne çıktı. "Nereye gidiyorsun Veba?"

Veba, "Geldiğin şehre tüccar" diye yanıtladı.

Tüccar titreyerek atından indi ve dizlerinin üzerine çöküp Veba'ya şehrini, sevdiklerinin canını bağışlayıp yönünü değiştirmesi için yalvardı.

"İnsanlardan emir almam ben; kendi yolumda yürürüm ve kimse beni doğrudan saptıramaz. Doğam bana ne yapmamı söylüyorsa onu yaparım. Ancak sen huzur içinde yoluna gidebilirsin. Şehirden sadece beş yüz can alacağım ve yoluma devam edeceğim. Burada kalmaya niyetim yok, sadece geçip gideceğim."

Beş yüz ölü çoktu ama yüz binlerce kişilik bir şehirde Veba için büyük bir sayı değildi. Bu yüzden tüccar Veba'ya teşekkür etti ve ailesi için bir koruma duası okuyup yoluna devam etti.

Aylar geçmişti ve tüccar şehrin kapılarına doğru yaklaşırken Veba'yla olan karşılaşmasını neredeyse unutmuştu. Çok para kazanmıştı. Yükünü iyi bir fiyata satmış ve geriye değerli eşyalar getirmişti. Dönüşü şerefine verilecek ziyafet ve kutlamaları, kızlarını görmeyi, karısının tatlı sesini tekrar duymayı iple çekiyordu.

Uzaktan baktıklarında şehir tuhaf bir şekilde sakın görünüyordu. İçine girdiklerinde yine sessizdi. Kapılar açık sokaklar boştu. Seyyah kafilesi yavaşça şehir merkezine yaklaştı. Ne bir insan ne bir köpek vardı. Hiçbir şey kıpırdamıyordu. Şehir bomboş ve kederli görünüyordu. Veba tek bir can bile bırakmamıştı.

Tüccar evine girdiğinde kalbi paramparça oldu. Veba neden ona yalan yere güvence vermişti? Ona yalan söylememiş olsaydı geri döner, bu zamana kadar sevdikleriyle olurdu. Karısı, kızlarının hastalanışını ve acı çekişini yaslanıp ağlayacak bir omuz bulamadan seyretilmiş olmalıydı. Kocasını yanında olup yüzünü okşayamadan gözlerini bu dünyaya kapatmıştı. Büyük bir aşkla sevdiği kadını yüzüstü bırakmıştı. Hepsini Veba'nın söylediği

yalan yüzündendi. Kalbindeki üzüntü çabucak öfkeye dönüştü. Veba'yı bulacak, onunla yüzleşecekti. Kimse, Veba bile bu kadar zalim olmamalıydı.

Haftalar, aylar boyunca yolculuk etti. Onu yakından takip ediyordu. İzini sürmek kolaydı çünkü arkasında çokça yıkım bırakıyordu. Sokaklarını cesetlerin doldurduğu yüzlerce şehre girip çıktı. Ve sonunda bir gece, onu buldu. Bir sonraki hedefine doğru yola çıkarken mutsuz bir şehri arka kapısından çıkarak terk etmekteydi. Tüccar öfkeyle onun durdurup üzerine yürüdü: “Bana nasıl yalan söylersin?! Sadece beş yüz can alacağını söyledin ama şehirde tek bir can bırakmamışsın. Sen oradan ayrıldıktan sonra sokakta yürüyen bir kedi bile kalmamış.”

“Ben yalan söylemedim. Asla söylemem. Şehrine girdim, beş yüz can aldım. Geri kalanları ben almadım. Korku aldı. Nereye gitsem adsız ve sessiz bir şekilde peşimden geliyor. Benim alabildiğimden daha çok can alıyor. Ben sadece şehre girebiliyorum, o kalplerine giriyor.”⁵

(Lieberman, Masal Terapi)

⁵ CDÖP’nda “C.10.6. Türkiye’deki su varlığının ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerini analiz eder” kazanımıyla dürüstlük değeri bağlamında ilişkilendirilmiştir.

EK.6. Doğru Zamanı Bekle Masalı

Bir zamanlar Şam'da bir tüccar varmış. Bu tüccarın Allah tarafından kutsandığı söylenirmiş. Her yaptığı işte varlığı ikiye katlanırmış. Seyahatleri sırasında mükemmel parçalar bulur ve bunları satarak servetini ikiye katlarmış. Diğer tüccarları etkileyen kazalar, hırsızlıklar, kasırgalar sanki bu tüccarın gemilerine ve kervanlarına dokunmazmış. Bütün Orta Doğu'da kalbi neşeyle dolu bir adam olarak bilinirmiş. Büyük şehirlerin her birindeki evlerinde her gün yüzlerce dilenciye yemek verilirmiş. Okullar, hastaneler yaparmış ama serveti azalmak bir yana daha da artıp öyle bir noktaya gelmiş ki Kordoba adıyla bilinen Batı'nın Kralı'na bile yardım elini uzatmış.

Sonra birdenbire ve görünürde hiçbir sebep yokken talihi ters dönmüş. Kervanlarına hırsızlar saldırmış, yüklü gemileri batmış, işgalci ordular evlerini yağmalamış. Tüccar kısa süre içinde servetini kaybedip kendini borç içinde bulmuş. Elinde kalan azıcık sermayesini de alıp arkadaşı Kordoba Sultanı'nın yardım ve korumasını istemek için yola çıkmaya karar vermiş. Ancak katıldığı kabile tam büyük bir çöle girecekken hırsızların saldırısına uğramasın mı! Uzun süren çatışmalardan sonra kendinden geçmiş, uyandığında çölde tek başınaymış. Hırsızlar geride sadece bir matara su, biraz ekmek ve birkaç hurma bırakmış. Tüccar tek başına uzun bir yolculuğa başlamış. Aylarca süren zorlu bir yolculuktan sonra nihayet Batı'nın Kralı'nın sarayına ulaşmış. Oraya vardığında artık kurtulduğunu düşünüyormuş ama güneşten yanmış yüzü, yırtılmış giysileriyle görüntüsü o kadar sefilmiş ki kralın karşısına bir dakikalığına çıkmak için başvurması bile aylar almış. Kralın takdimecisi, huzura çıkmak istiyorsa kendisine düzgün kıyafetler almasını söylemiş. Bu yüzden tüccar aylarca ağır işlerde çalışmış. Sonunda huzuruna çıkarıldığında Sultan onu hemen tanımış. Onu onur konuğu olarak ağırlayıp hikayesini anlatmasını istemiş. Anlattıklarını dikkatle dinledikten sonra haznedara dönüp emir vermiş: "Bu adama iki yüz koyun verin. Krallığın çayırlarında onları gütsün, kraliyet çobanı olsun." Bunu duyan tüccar hayal kırıklığını saklamaya çalışmış. Bu armağan onu bulunduğu konumdan çok daha iyi bir yere getiriyormuş ama aslında umduğu Sultan'ın ona bir tüccar olarak eski konumunu vermesiymiş. Yine de Sultan'a çok teşekkür etmiş ve buruk bir kalple çayırlara gitmiş.

Yeni görevinde daha bir haftadır çalışıyormuş ki bir salgın hastalık koyunları vurmuş ve hepsi ölmüş. Utanç içinde saraya dönüp bir kez daha Sultan'a kör talihini anlatmış. Sultan dinlemiş ve haznedardan arkadaşına yüz koyun daha vermesini istemiş ve onu yine çayırlara göndermiş.

Daha bir ay bile geçmeden bir hırsız çetesi gelip gecenin karanlığında bütün sürüsünü çalmış. Bir kez daha Sultan’a hikayesini anlatmış ve o da tüccara elli koyun verilmesini emretmiş.

Bu kez de üst üste birkaç gece vahşi hayvanlar saldırmasın mı! Bir kez daha bütün sürüsünü kaybetmiş. Bunu duyan Sultan kör talihinden dolayı utanç içinde olan tüccara yirmi koyun verilmesini emretmiş.

Yirmi koyunu çayıra götüren tüccar için bu kez durum farklıymış. Birkaç hafta içinde dişi koyunları ikiz doğurmuş. Yavruların hepsi semirip güçlenmiş ve kısa süre içinde pazarda epey değer kazanan yumuşacık, beyaz yünler vermeye başlamışlar. Şişman koyunlarından birini daha zayıf üç yavru koyun karşılığında satmış ve bir ay içinde yeni koyunları diğer koyunları gibi sağlıklı hale gelmiş. Böylece alıp satarak sürüsünü katlayarak büyütmüş. Yılsonuna doğru çayırdan başı dik bir şekilde dönebilmiş. Güzel işlemleri olan yün bir palto giyerek Sultan’a yıllık raporunu vermeye gitmiş.

Arkadaşının iyi bir yıl geçirdiğini öğrenen Sultan şöyle buyurmuş: “Bu şehrin kuzeyinde Sevilion adında küçük, zengin bir eyalet var. Seni bu eyaletin kralı ilan ediyorum.”

Bunu duyan tüccarın kalbi kendisine böyle yüksek bir görev verilmesiyle yerinden çıkacak gibi olmuş. Ama yine de kendine hakim olamayıp, “Neden bu cömertliğini seni ilk görmeye geldiğimde göstermedin? Bana bu armağanı vermeden önce sabrımı mı sınamak istedin?” diye sormuş.

“Hayır arkadaşım. Sadece bütün girişimler için doğru zamanı beklemek gerektiğini öğrendim. Hayatın rüzgarına karşı yürümek iyi değildir. İlk geldiğinde sana bu krallığı verseydim herhalde bu varlıklı şehirde tek bir taş bile kalmamış olurdu. Her şeyin bir mevsimi vardır. Çayırlarda gezdiğin sırada edindiğin derse sahip çık ve hayatının yeni mevsiminin tadını çıkarmaya hazırlan.”⁶

(Lieberman, Masal Terapi)

⁶ CDÖP’nda “C.10.4. Haritalar ve kesit örnekleri kullanarak ülkemize ait karakteristik bitki tür ve topluluklarını sınıflandırır” kazanımıyla dostluk/arkadaşlık, barışçı olma, hoşgörü değerleri bağlamında ilişkilendirilmiştir.

EK.7. Sucu Ve Çatlak Testi Masalı

Bir zamanlar geçinmek için yaşadığı kasabaya uzak bir nehirden her gün su taşıyan bir sucu varmış. Su taşımak için omuzlarında dengede tuttuğu bir sopanın iki ucuna iki toprak testi asıyormuş. Testilerden biri parlak kırmızı renkte , düzgün ve tamamen su geçirmezmiş, diğeri ise eski, rengi solmuş ve biraz çatlakları olan bir testiymiş. Hatta bu testi sucu yolda giderken biraz su sızdırıyormuş.

Zaman geçtikçe testinin çatlakları öyle artmış ki sucu kasabaya ulaştığında taşıdığı suyun ancak yarısını getirebiliyormuş. Testi her gün daha fazla su sızdırmaya başlamış.

Testi için bu durum öyle büyük bir utanç kaynağı haline gelmiş ki sonunda utancını daha fazla gizleyemeyerek sucuya seslenmiş: “Sahip, lütfen beni kır! At beni! Kurtul benden! Bu ıstıraba artık katlanamıyorum. Ben artık suyu tutamıyorum ve benim kusurlarım yüzünden sen her gün iki kat fazla çalışmak zorunda kalıyorsun. Benim yerime işini daha iyi görecek bir testi al. Böylece daha az çalışıp daha çok kazanırsın... lütfen bu ıstıraba bir son ver artık.”

“Ah” demiş sucu, “sen kendin hakkında böyle mi düşünüyorsun? Öyleyse lütfen izin ver de yarın nehirden dönerken sana bir şey göstereyim.”

Ve ertesi gün iki testiyi de doldurup her zaman yaptığı gibi birini sopanın sağına, çatlak olanı da soluna takan sucu patikanın sağını işaret ederek sormuş: “Ne görüyorsun, söyle.”

Testi cevaplamış: “Toz, toprak, taşlar görüyorum.”

Bunu duyan sucu yolun sol tarafını göstererek sormuş: “Peki bu tarafta ne görüyorsun?”

Testi cevaplamış: “Ah, bu tarafta çimen, yabani otlar ve çiçekler var.”

“Evet” demiş sucu, “bu güzelliği her gün patikanın bu tarafına biraz su damlatarak sen yarattın. Toprağın susuzluğunu giderdin, uyuyan tohumlara can verdin ve açan çiçekleri besledin. Her hafta patikanın bu yanından çiçek toplayıp karıma götürüyorum, bu güzelliğin onun benim hayatıma getirdiği güzelliği anımsattığını bilsin istiyorum. Ve evimden bu yüzden neşe hiç eksik olmuyor. Evet çatlak testi, su taşımak konusunda yeterli olmayabilirsin ama suyunu fark etmeden toprakla paylaşarak üzerinde yaşadığımız yeri besleyip güzelleştiriyorsun.”⁷ (Lieberman, Masal Terapi)

⁷ CDÖP’nda “ C.10.5. Türkiye’nin su varlığının özelliklerini doğal süreçlerle ilişkilendirir” kazanımıyla hoşgörü değeri bağlamında ilişkilendirilmiştir.

EK.8. Göl Gibi Ol Masalı

Mehmet usta mahallede sakinliği ve yüzünden eksik olmayan gülümsemesiyle bilinen yaşlı bir bakır ustasıymış. Her sabah küçük dükkânının kepenklerini kaldırıp kapısını açtığında çalan küçük kapı çingırağı onu selamlıyor gibi gelirmiş. Babasından kalan bu küçük, sıcak işyerini çok seviyormuş. Raflar bazıları yeni, bazıları babasının zamanlarından beri alıcılarını bekleyen tencereler, bakraçlar, tepsilerle doluymuş. Bu dükkandaki sesler ve kokular Mehmet Usta'ya kendini evinde hissettirmiş. Özenle ve incelikle işlediği kap kacağın alıcısı çokmuş. Mehmet Usta kaderine şükredermiş. Kendi oğlu olmadığı için Mehmet Usta yanına aldığı çıraklara sanatını öğretirmiş. İşte böylece yıllar yılları kovalamış, bir gün Salih adında bir çırağı olmuş. Salih bu işi öğrenmeye gönüllü değilmiş ve sürekli şikayet ediyormuş. Ustası hayatın her aşamasında yeni şartlara alışmanın zaman aldığını bildiğinden ona karşı sabırlı davranıyormuş. Ancak zaman geçtikçe Salih bu yeni hayata alışmak ve işi öğrenmek bir yana sürekli sızlanan, hoşnutsuz biri olup çıkmış: kapının çingırağı çok gürültülüymüş, taburesinin ayağı dengesizmiş, toz onu hapşırtıyormuş, başı kokular yüzünden dönüyor, çekiç sesi yüzünden ağrıyormuş. Günlerden bir gün Salih bir yandan öğlen yemeğini bitirmeye çalışıyor bir yandan da kendi yemeğini, duyduğu kadarıyla mahalledeki diğer çırakların yedikleriyle kıyaslayıp şikayet ediyormuş. Usta işinden başını kaldırmadan Salih'e gidip küçük bir kese tuz almasını söylemiş. Salih dükkandan çıkıp dolaşmak için bir bahane bulduğundan bu duruma çok sevinmiş. Geri geldiğinde usta, tuz kesesini yarısını bir bardak suyun içine boşaltmış, sonra bir kaşık alıp yavaşça suyu karıştırmış ve Salih'in itiraz etmesine fırsat bile vermeyen bir ses tonuyla ona bütün suyu içmesini söylemiş. "Nasıl geldi?" diye sormuş usta. "Usta, nasıl gelsin? Yanıyorum, boğazımı ateş bastı. Neden bunu içmemi istedin ki?!" Usta tek bir söz söylemeden paltosunu giymiş ve Salih'i küçük bir gölün kenarına götürmüş. Tuz kesesinde kalan tuzu göle boşaltmış ve bardaktaki suya yaptığı gibi bir çubukla karıştırmış. Sonra gölden bir bardağa doldurduğu tuzlu suyu çırağına vermiş. "Nasıl geldi?" diye sormuş. "Çok ferahladım usta; bu su o kadar tatlı ki on bardak daha içerim..."

"Salih, hayat hepimize biraz tuz, çekecek biraz dert verir. Derdini seçemezsin ve herkesin başına dertler gelir. Ama seçebileceğin bir şey var. Sorunlarınla başa çıkarken bardak kadar dar veya göl kadar geniş olmayı seçebilirsin... öğüdüm basit oğlum; göl gibi ol."⁸

(Lieberman, Masal Terapi)

⁸ CDÖP'nda " C.10.5. Türkiye'nin su varlığının özelliklerini doğal süreçlerle ilişkilendirir" kazanımıyla hoşgörü değeri bağlamında ilişkilendirilmiştir.

EK.9. Kaşıklar Masalı

Adam, hayatımızın bir noktasında geldiği bir kavşakta duruyormuş. Hangi yola gireceği konusunda kendisiyle münakaşa halindeymiş. Yollardan biri, etrafındaki bütün insanların faydasına olacağını çok iyi bildiği bir yolmuş. O yolu biliyormuş; yıllardır o yolda yürüyormuş zaten. Manzarası güzel sayılırmış ama diğer yolun manzarasıyla kıyaslanamazmış. Evet, diğer yol hiç denemediği tatlarla, daha önce hiç aklına gelmeyen bireysel imkanlarla dolu gibi görünüyormuş. Tamam, başkalarının işine yarayacak, fazla bir şey sunmuyormuş bu yol ama kendisi için sonunda daha kolay bir hayata olanak tanıyan tek şansmış. Hem zaten yeterince uzun beklememiş mi? Bir kez olsun diğer yolu seçmekte haklı değil miymiş? Yeterince paylaşmamış, yardım etmemiş, öğretmemiş, desteklememiş mi? O kadar uzun bir süre kararsız bir şekilde orada dikilmiş ki sonunda kişisel meleği omzundan inip yardım teklif etmiş.

“Yolun sonunda ne olacağını bilebilsem ilk adımlarımı daha güvenle atabilirdim.”

“Madem bunu istiyorsun, sana göstereceğim. Şu anda sana çok çekici gelen yolun sonunda ne olduğunu göstermek için seni cehenneme götüreceğim.”

Adam kendini bir anda cehennemde bulmuş. Hakkında okuduğu hiçbir tarife uymadığını görerek şaşırmış. Ne kaynayan kazanlar, ne ateşler ne de çılgınlık atan ruhlara işkence eden zebaniler varmış. Cehennemdeki tek şey, hayatında gördüğü en iştah açıcı ve lezzetli yiyeceklerle dolu devasa bir masanın bulunduğu güzel döşenmiş bir ziyafet salonuymuş. Kuş sütü bile eksik değilmiş. Elmalı turtalar, kızarmış etler, çikolata şelaleleri, her renkte muhallebiler, dumanı üstünde ekmekler... kokular başını döndürüyor, ağzını sulandırıyor. Masanın etrafında insanlar varmış. Dirseklerini ve bellerini bükemiyor olmalarının dışında herkesten bir farkları yokmuş. Her birinin elinde kısa saplı birer kaşık varmış. Kaşıktan doldurup ağızlarına götürmeye çalışıyorlarmış ama dirseklerini bükemedikleri için beceremiyorlarmış. Bu yüzden hepsi sonsuz bir zevk ziyafeti karşısında aç ve işkence içinde oturuyormuş. Sızlanmaları ve iç çekişleri cehennemde yankılanıyormuş.

Bunu gören adam melekten diğer yolun nereye gittiğini göstermesini istemiş. Ve bir anda kendini cennette bulmuş. Orada da ne arp çalınıyor ne yumuşak bulutlar uçuşuyor ne de kanatlı melekler dolaşıyormuş. Görüp görebildiği tek şey aynı lezzetlerle donatılmış o masanın bulunduğu aynı ziyafet salonuymuş. Ve dirseklerini kıramayan çok sayıda insan masanın etrafında ellerinde küçük kaşıklarla duruyormuş. Ancak cennette arkadaşça

kahkahalar ve tok bir kalabalığın rahat gülüşmeleri yankılanıyormuş çünkü kendi ağızlarına ulaşmaya çalışmak yerine masanın etrafındaki insanlar kaşıklarını birbirlerini beslemek için kullanıyorlarmış.

Adam birden kendini yine kavşakta bulmuş. Derin bir nefes almış ve gideceği yolu seçmiş.⁹

(Lieberman, Masal Terapi)

⁹ CDÖP’nda “ C.10.5. Türkiye’nin su varlığının özelliklerini doğal süreçlerle ilişkilendirir” kazanımıyla dostluk/arkadaşlık ve hoşgörü değerleri bağlamında ilişkilendirilmiştir.

EK.10. Hayat Veren Ağacın İki Dalı Masalı

Hayat veren ağacın meyvelerini kimse tatmamıştı. Köyün ortasında, iki büyük dalı meyvelerle dolu, muhteşem gökyüzüne ellerini açmışçasına yukarıya doğru uzanıyordu. Kimse bu meyvelerden tek bir ısırık dahi almaya cesaret edememişti çünkü dallardan birinin hayat veren, diğerinin ölümcül zehirli meyvelerle yüklü olduğu herkes tarafından biliniyordu. Hangi dalın hayat, hangisinin ölüm verdiği bilgisi zaman içinde kaybolmuştu. Böylece ağaç etrafı ahşap oturma banklarıyla çevrili olarak öylece köyün ortasında duruyordu. Burası yaşlıların buluşma noktasıydı, çocuklar etrafında oynardı, işçiler gölgesinde dinlenirdi ve geceleri koruyan dallarının altında hikayeler anlatılırdı. Ama meyvelerine dokunulmazdı.

Büyük kuraklığın yaşandığı yıla kadar bu böyle devam etti.

O yıl gökyüzünden tek bir damla su düşmemişti. Tohumlar toprakta kurumuş, kıtlık başlamıştı. Köyde ölümün gölgesi dolaşıyordu. Ama hayat veren ağaç yeşil kalmıştı ve meyveleri her zamanki gibi kocaman ve suluydu. Kökleri dünyanın merkezine o kadar sıkı sıkıya bağlıydı ki diğer bütün bitkiler kuruyup ölürken o, gizli suya ulaşabiliyordu.

Köylüler ağacın meyvelerini korku ve açlık dolu bakışlarla gözlüyorlardı.

Ta ki bir gün torunu hastalanan yaşlılardan biri bütün köylüleri ağaca çağırana kadar. “Torunumun sağlığı uğruna bu meyvelerin birinden bir ısırık alacağım. Beni izleyin; ölürsem ona diğer daldan bir meyve verin ve torunumun hayatını kurtarın. Umarım bu fedakarlığım daha pek çok nesile hayat verir.”

Yaşlı adam bunları söyledikten sonra bir meyveden ısırık aldı. O çiğnemeye devam ederken insanlar da onu izlediler. Yedikçe adamın sırtının dikleştiğini, saçlarının beyazdan siyaha döndüğünü, cildinin parlaklaştığını seyrettiler. Hayat veren meyveyi ısırılmıştı. Bütün köylüler fırlayıp o daldan bir meyve koparmaya koştu. Herkese yetecek kadar hatta daha bile fazlası vardı. Sanki onlar meyveleri kopardıkça yerine yenileri geliyordu.

Gece, ağacın dallarının altında hayatın dönüşünü kutlamak için müzikler çalındı, danslar edildi ve neşe dolu şarkıların yankısı dallardan gökyüzüne kadar ulaştı.

Çocuklar uyuduktan çok uzun bir süre sonra endişeli bir fısıltı Ay’ın altında kalplerden dudaklara yayıldı. Ya bilgi bir kez daha unutulursa? Ya bir masum çocuk bir şekilde ağacın yanlış tarafına uzanıp hayatını kaybederse? Zehirli meyveleriyle o uğursuz dalın gözlerinin önünde durması tehlikeli değil miydi? Bir şey yapılmalıydı! Hemen bir testere,

altı çift el: işte çözüm! Hepsi tatmin olmuş bir şekilde yataklarına gittiler. Zehirli dal kesilmiş yerde yatıyordu.

Ertesi sabah köy bir feryatla uyandı. Hepsi dışarı koştular, bir de baktılar ki hayat veren ağaç ölmüş! Bütün meyveleri kurumuş, gövdesinin içi bile kupkuru ve bomboş olmuştu. Daha bir gün önce onca kişiyi olgun meyveleriyle besleyen ikiye bölünmüş ağaç bir gecede kuruyup ölmüştü.¹⁰

(Lieberman, Masal Terapi)

¹⁰ CDÖP’nda “ C.10.5. Türkiye’nin su varlığının özelliklerini doğal süreçlerle ilişkilendirir” kazanımıyla dostluk/arkadaşlık ve hoşgörü değerleri bağlamında ilişkilendirilmiştir.

EK.11. Ziyaretçi Masalı

Şehrin kapısında yaşlı bir çoban yanındaki genç çırağıyla bir kayanın üzerine oturur, bir yandan büyük koyun sürüsünü gözler bir yandan da mekanik el hareketleriyle pazarda sattığı süveter ve çorapları örermiş. Bir gün bir ziyaretçi gelmiş, şehrin kapısında içeri alınmayı bekleyen erkeklerin yanında sıraya girmiş ama adam tereddütte görünüyormuş. Çobana yaklaşip sormuş: “Söyle bana yaşlı adam, bu şehri tavsiye eder misin? Buraya yerleşip küçük bir iş kurmayı düşünüyorum ama amacıma bu kadar yaklaşıncı kalbime bir korku doldu. Bu şehrin insanları nasıldır? Onlara güvenebilir miyim?”

“Geldiğin şehirdeki insanlar nasıldı?” diye sormuş çoban. “Ah!” demiş adam, “Hepsi yalancı, dolandırıcı, hırsız! Bu yüzden yeni bir yer arıyorum. Beni sürekli hayal kırıklığına uğratmalarından bıktım.”

“Ne yazık ki yabancı, bu şehrin insanları da aynı. En iyisi sen yoluna devam et” demiş yaşlı çoban.

Yaklaşık bir hafta sonra başka bir ziyaretçi şehir kapısındaki kabul sırasından çıkıp yaşlı çobanın yanına gitmiş:

“Söyle bana yaşlı adam, bu şehri tavsiye eder misin? Yerleşip küçük bir iş kurmayı düşünüyorum ama amacıma bu kadar yaklaşıncı kalbime bir korku doldu. Bu şehrin insanları nasıldır? Onlara güvenebilir miyim?”

“Geldiğin şehirdeki insanlar nasıldı?” diye sormuş çoban.

“Buna çok üzülüyorum işte” demiş adam, “dünyanın hiçbir yerinde o kadar sevgi dolu, güvenilir ve cömert bir çevre bulamam. Bir hafta önce komşularımdan zor ayrıldım ve onları şimdiden özledim.”

“Eh, şanslısın yabancı; bu şehrin insanları da aynı” demiş yaşlı çoban.

İki konuşmayı da duyan çırağı yaşlı adama sormuş: “Neden bu adamlara farklı cevaplar verdin? Şehrin insanlarıyla ilgili fikrin bir hafta içinde tamamen değişmiş olamaz.”

“Hayır oğlum, bu adamların her birine kendilerinin yaşayacakları gerçeği söyledim. Dünya içimizde taşıdığımız korkuların aynasıdır.”¹¹

(Lieberman, Masal Terapi)

¹¹ CDÖP’nda “C.10.8. Türkiye’deki yerleşim birimlerini fonksiyonel özellikleri açısından ayırt eder” kazanımıyla hoşgörü ve barışçı olma değerleri bağlamında ilişkilendirilmiştir.

EK.12. Karı-Koca Dağa Karşı Masalı

Bir zamanlar büyük bir dağın eteklerinde küçük bir kulübede yaşayan bir karı-koca varmış. Dağ yüksek ve geniş, gölgesi karanlık ve soğukmuş. Çiftin evi sürekli bir gölge altındaymış. Bahçeleri hiç güneş görmediği için yeşil domatesler ve sönük çiçekler veriyormuş. Dağın zirvesi dört bir yandan bulutları topladığı için rüzgarlar bulutlarla dans etmeye gelmediği sürece çiftin evinin üstüne hep yağmur, kar ve dolu yağıyormuş. Rüzgarlar geldiğindeyse evin çatısı uçacak gibi oluyormuş. Hepsi bu kadar olsa idare edip yaşayıp giderlermiş ama gölge, yağmur ve rüzgarların yanı sıra dağın eteklerinden yuvarlanan taşlar da evin çatısında delikler açıyor ve geceleri sık sık dağdaki mağaralarından çıkan hayvanlar aşağı iniyormuş. İkisi kulübelerinin etrafında gezinen vahşi kedilerin soluk alıp verişlerini dinleyerek birbirlerine sıkıca sarılıyorlarmış. Dayanılacak gibi değilmiş. Karı- koca, hayatlarını mahfeden bu dağdan kurtulmak için ne yapacaklarını bilmiyormuş. Bu yüzden danışmak için bir bilgenin yanına gitmişler. Bütün dertlerini, gölgeyi, yağmuru, rüzgarı, kayaları ve vahşi hayvanları bir bir anlatmışlar. Bütün anlattıklarını sabırla dinleyen yaşlı adam sonunda yumruğunu masaya vurmuş: “Herhangi birinin dayanabileceğinden daha fazla dayanmışsınız. Yardımımı istemek için bu kadar beklemenize bile şaşırdım. Bu dağ hayatınızı çekilmez hale getirmiş. Bu işe bir dur demek gerek.” Karı- koca hevesle başlarını sallayarak onaylamışlar. Sonunda çektiklerini anlayan birini bulduklarını düşünmüşler.

“Bu dağı korkutup kaçırmanız gerek. Eve gidin. Elinize gonglar, tencereler, tavalar, gürültü çıkaracak ne varsa alın ve dağın eteklerine gidip bağırın, tencere, tava ve gonglarınızı birbirine vurun, kızgın hayvanlar gibi çığlık atın... dağ korkacak ve uzaklaşacaktır.”

Karı- koca bu kadar basit bir şeyi neden daha önce akıl edemediklerini düşünmüş. Eve gidip talimatları uygulamışlar. Dağı korkutmak için günlerce ellerinden geleni yapmışlar. Ama bir hafta geçmiş, sesleri bağırmaktan kısılmış, dağ yerinden bir santim bile oynamamış.

Gidip başka bir bilgeye akıl danışmaya karar vermişler.

İkinci bilge adam bütün dertlerini, gölgeyi, yağmuru, rüzgarı, kayaları ve vahşi hayvanları ve en son çabalarını dinlemiş.

“Dağı korkutamazsınız. Dağ korkuyu bilmeyecek kadar güçlüdür. Korkunun karşıtı sevgidir. Dağın kalbine hitap etmelisiniz. Ona gidin, adaklar sunun, ona şarkılar söyleyin,

kurumuş yerlerini sulayın, üzerine ağaçlar dakin ve sonra ona dertlerinizi anlatın. Anlayıp kendi rızasıyla gidecektir demiş.

Tabii ya, neden daha önce düşünmedik biz bunu demişler. Eve gitmiş ve ikinci bilgenin talimatlarını uygulamışlar. Haftalar, aylar geçmiş ama dağ kendisine gösterilen ilgiden hoşlanıyor gibi gözüксе de hiçbir şey değişmemiş. Yine yağmur ve rüzgar getirmiş, çatılarına kayalar düşürmüş.

Böylece karı- koca başka bir bilgeye gitmeye karar vermiş. (Yaşadıkları yerde pek çok bilge varmış.)

Üçüncü bilge adam da bütün dertlerini, gölgeyi, yağmuru, rüzgarı, kayaları ve vahşi hayvanları ve en son çabalarını dinlemiş.

“Anlaşılan korku ve sevgiyi zaten denemişsiniz. Görebildiğim kadarıyla geriye bir tek dans kalmış. Dağı hareket ettirme dansını yapmalısınız. Eve gidin, çatınızın ve dolaplarınızın içindeki bütün eşyaları katlayın. Hepsini başınızın üstüne yerleştirin. Sonra dağın karşısına geçin ve bu dansı yapmak için gözlerinizi kapatın. İki adım ileri, dört adım geri giderek dans edeceksiniz. Dağın sizi duyduğunu ve geri çekildiğini hissedene kadar bu şekilde dans edin. Sonra gözlerinizi açın ve evinizi orada yeniden kurun” demiş.

Çift eve gitmiş ve ne korkunun ne de sevginin başaramadığını dansın nasıl başaracağı konusunda biraz merak içinde olsalar da üçüncü yaşlı adamın dediklerini yapmışlar. Evlerini toplayıp eşyalarını almış, dans edip durmuşlar. Gözlerini tekrar açtıklarında dağın geri çekildiğini görmüşler. Artık düşen kayalardan uzakta, güneşli bir yerde duruyorlarmış. Evlerini yeniden kurmuşlar ve çok daha mutlu bir şekilde yaşamışlar.¹²

(Liberman, Masal Terapi)

¹² CDÖP’nda “C.10.9. Doğal unsurlardan yola çıkarak Türkiye’deki kır yerleşme tiplerinin çeşitliliğini örneklendirir” kazanımıyla barışçı olma değeri bağlamında ilişkilendirilmiştir.

EK.13. Domuz Masalı

Bu hafta süren meditasyondan sonra guru öğrencilerini yanına çağırdı. Bu meditasyonda iki vizyon görmüştü ve ikisinin de mesajı iyi haber değildi. Öğrenciler ustayı dinlemek üzere toplandılar.

“Öncelikle tam bir içinde öleceğimi gördüm.”

Öğrenciler şoke olmuşlardı, bunu hiç beklemiyorlardı. Ustalarının sağlığı gayet yerinde görünüyordu. Guruları bu dünyadan göçerse aşrama ve kendilerine ne olacaktı?

“En kötü haber bu değil” diye devam etti usta. Öğrenciler panikleydi; daha kötü ne olabilirdi ki?

“Bir domuz olarak yeniden dünyaya geleceğimi gördüm.” Usta uzun bir süre sessizce durup öğrencilerine baktıktan sonra nihayet konuştu: “Bir domuz olmak istemiyorum. Ama ne yazık ki beni bekleyen kaderin bu olduğundan eminim. Pudah köyünün en büyük çiftliğinde doğacağım. Doğacak üçüncü domuz ben olacağım. Burnumun üzerinde kahverengi bir leke olacak. Sizden bu köye gitmenizi, bir domuz olarak yeniden doğan beni bulmanızı ve öldürüp özgürlüğüme kavuşturmanızı istiyorum.”

Öğrencilerine bütün bunlar çok ani ve ağır gelmişti. Ağızları bir karış açık, gözleri kocaman açılmış halde ustalarına bakıyorlardı. Ustaları onları terk etmekle kalmayıp bir domuz olarak yeniden dünyaya gelecekti ve sanki bir gün için bu kadar kötü haber yetmezmiş gibi içlerinden biri guruyu öldürmek gibi kirli bir eylemde bulunmak zorunda kalacaktı. Gece bütün bunların hiçbirisinin gerçekleşmemesini umarak yataklarına gittiler. Ama bir hafta sonra guru tıpkı kehanetinde söylediği gibi aniden öldü.

Başka seçenekleri olmayan öğrenciler Pudah köyüne gittiler ve aynen gurunun kehanetindeki gibi en büyük çiftlikte o gece doğum yapmak üzere olan bir domuz olduğunu öğrendiler. Durumu açıklayınca çiftçi ustalarının doğumuna kadar orada kalmalarına izin verdi. Öğrenciler sıcak ahırda uzun bir süre doğumu bekledikten sonra teker teker uyuklamaya başladılar. Uyandıklarında domuz, çamurun içinde enerjik bir şekilde koşuran ve samanların arasında yuvarlanan dokuz tane yavru doğurmuştu bile. Birkaçı annelerini emiyor, diğerleri birbirleriyle oynayıp neşeli sesler çıkarıyorlardı. Öğrenciler paniğe kapıldılar. Doğum sırasına bakarak ustalarını tanıma fırsatını kaçırmışlardı. Ama sonra ustalarının onlara burnunun üzerinde olacak lekeden bahsettiğini

hatırladılar. Bütün domuzlar çamurda yuvarlanıyordu. Her birini yakalayıp yıkamak ve burnunu kontrol etmek uzun zaman almıştı. Sonunda aradıkları yavruyu buldular.

İçlerinden en kirlisiydi. Annesini emiyor, çamurda oynuyor ve samanların arasında yuvarlanıyordu. Onu yıkadıklarında gurunun bahsettiği leke ortaya çıkmıştı. En büyük öğrenci büyük bir ciddiyetle domuz yavrusunu öldürmeye hazırlanıyordu ki tam o sırada yavru cılız bir viyaklamayla –ki tuhaf bir şekilde gurunun sesini andırıyordu viyaklaması- öğrenciye yalvardı: “Lütfen beni öldürme. Bir domuz olmanın bu kadar eğlenceli olabileceğini bilmiyordum.”¹³

(Lieberman, Masal Terapi)

¹³ CDÖP’nda “C.10.9. Doğal unsurlardan yola çıkarak Türkiye’deki kır yerleşme tiplerinin çeşitliliğini örneklendirir” kazanımıyla barışçı olma değeri bağlamında ilişkilendirilmiştir.

EK.14. Hayat Üniversitesi Masalı

Ayşe, altı yaşındayken dünyadaki en akıllı adamın dedesi olduğuna inanıyordu. Dedesinin her şey için bir cevabı var gibiydi. Etraftaki köylerden bazen aralarında okul öğretmenleri ve muhtarların da bulunduğu pek çok kişinin zor meseleleri halledemediklerinde ona danışmaya gelmesinden gurur duyuyordu. Yaşı ilerledikçe, Ayşe bütün hayatını küçük bir Anadolu kasabasında geçirmiş olan yaşlı adamın aslında hayatta olan biten çoğu şeyden habersiz olduğunu fark etti. On yaşına geldiğinde Ayşe matematikte ondan daha iyiydi. Ortaokula geldiğinde artık ondan ödevleri için yardım istemiyordu ve liseye geçtiğinde herhangi bir konuda dedesine danışmaktan vazgeçmişti. Üniversite tatillerinde onu ziyarete geldiğinde bir çocuk olarak onda ne gördüğünü hatırlayamaz olmuştu. Bölgedeki onca insanın sorunları için dedesine başvurmasını şimdi neredeyse gülünç buluyordu. Sonuçta dedesi okuma yazma bilmiyordu ve köyün dışına hiç çıkmamıştı. Dedesi, bu ülkenin neden bir yere varamadığını gösteren en büyük örnek haline gelmişti onun için. İstanbul’da üniversite arkadaşlarıyla bu konuyu tartışırken, “Bu ülkenin eğitime, hem de çok sıkı bir eğitime ihtiyacı var. Belki ancak o zaman yeni çözümler hayal edebilir duruma geliriz. Okuma yazma bilmeyenlere saygı duyan bir ülkeden ne bekleyebiliriz ki?” diyerek fikirlerini savunuyordu.

Bu yaz tatilinde yine köye gitmişti. Evde doktora tezini bitirmek için uğraşıyor ama bir türlü toparlayamıyor, stresten saçını başını yoluyordu. Bunu gören yaşlı adam torununa yardım edip edemeyeceğini sordu. “Hayır dede, çok tatlısın ama sen hiç okula gitmemişken benim neler yaşadığımı nerden bilebilirsin ki?” dedi Ayşe.

“Ama ben okula gittim canım kızım. Aslında bütün hayatımı etrafım öğretmenlerle çevrili olarak geçirdim. O kadar çok öğretmen oldu ki hayatımda hepsini hatırlayamıyorum bile. Hayatımın her günü bana kendi dersiyle geldi. Mesela çocukken telgraf memuruna çıraklık etmiştim. Bana bu hayatta ağzından çıkan her sözün önemli olduğunu ve cümlelerini dikkatle seçmen gerektiğini öğretti. Sonra demir yollarında çalıştım. Orada da bir dakikalık gecikmenin bile hayatının büyük bir parçasını kaçırmaya sebep olabileceğini, bu yüzden hiçbir şeyi ertelememen; tembelliğin ve dağınıklığın hayat treniyle arana girmesine izin vermemen gerektiğini öğrendim. Sonra köyümüze telefon geldi. Burada söylediğinin ta orda duyulabildiğini fark ettim. Ve bugün seni fikirlerini kağıda dökmeye çalışırken izlediğimde, kendi teorilerimizin doğruluğunu kanıtlamak için fazla zaman harcadığımızda çevremizdeki bilgelige körleştüğimizi gördüm.”

Ayşe bilgisayardan başını kaldırdı. Bastonu ve kaşlarını örten eski siyah kasketiyle çocukken taptığı adam orada duruyordu. Nasıl beş yaşındaki haliyle o kadar net gördüğü bilgeliği göremeyecek kadar körleşebilmişti?

O yaz Ayşe tezine planladığı kadar fazla zaman ayırmadı. Onun yerine komşuların, ağaçların, elektrik tellerinin ve kaynayan tencerelerin kadrolu öğretmenler olduğu başka bir üniversitenin öğrencisi oldu.¹⁴

(Lieberman, Masal Terapi)

¹⁴ CDÖP’nda “C.10.9. Doğal unsurlardan yola çıkarak Türkiye’deki kır yerleşme tiplerinin çeşitliliğini örneklendirir” kazanımıyla saygı, hoşgörü, barışçı olma değerleri bağlamında ilişkilendirilmiştir.

EK.15. Okulda Ne Öğrendin? Masalı

Jess okuldan nefret ediyordu. Bütün bir hafta boyunca aynı yerde oturmak, konuşmadan dinlemek ve sonu gelmeyen ödevler canına tak etmişti. Annesine, “Bu daha ne kadar devam edecek?” diye sordu. Aldığı cevap üzücüydü, “Yıllarca” dedi annesi. “Öyleyse yeter, oraya geri dönmeyeceğim. Bana doğruyu söyle, ortaokuldayken hiç işine yarayan bir şey öğrendin mi?”

“Şey, elbette bir sürü yararlı konu vardı. Geriye dönüp bakınca, hayatımda gerçekten işe yaramış ve hiç unutmadığım iki ders olduğunu hatırlıyorum. İlki suydü; ikinci sınıftayken bir gün sınıfa girdiğimizde öğretmenimiz Bayan Carriere’nin ortadaki masaya üç büyük kase içinde su koymuş olduğunu gördük. Bizi masanın önünde sıraya dizdi. Sonra hepimiz sırayla sol elimizi içinde sıcak su bulunan soldaki kaseye ve sağ elimizi içinde soğuk su olan sağdaki kaseye daldırdık. Ellerimizi birkaç saniye kaselerin içlerinde tuttuktan sonra iki elimizi de ortadaki ılık su dolu kaseye sokmamızı söyledi. Öğretmenimiz her birimize ‘Ortadaki kasedeki su soğuk mu sıcak mı?’ diye sordu. Hepimiz doğru cevap vermekte zorlandık çünkü az önce sıcak suya soktuğumuz sol elimiz bize suyun soğuk olduğunu, soğuk sudan çıkan sağ elimiz de sıcak olduğunu söylüyordu. Bazılarımız, ‘hem soğuk hem sıcak’ dedi. Hepimiz kendi cevaplarımızı verdikten sonra sıralarımıza oturduk. Öğretmenimiz bize, ‘Unutmayın, tek bir doğru diye bir şey yoktur. Elleriniz bile farklı yerlerden geldiklerinde aynı konuda birbiriyle zıt düşebilir. Her şey görecelidir. Doğru dediğimiz şey genellikle kim olduğumuza, neler yapmaya alışık olduğumuza ve nereden geldiğimize göre değişir’ dedi.”

“Ya diğeri?”

“Diğeri dördüncü sınıfta verilen bir dersti. Bu sefer farklı bir öğretmen vardı. Bay Mount beyaz saçlı, biraz katı ama gözünde hep hınzır bir gülümseme olan bir adamdı. Sınıfa girdiğimizde kocaman boş cam bir vazonun yanında duruyordu. Vazonun içine dikkatle büyük taşlar yerleştirmeye başladı. Vazo artık daha fazla taş alamayacak hale geldiğinde bize sordu: ‘Çocuklar, vazo dolu mu?’ hepimiz ‘evet’ diye bağırдық. Sonra bir torba çakıl taşı çıkardı, vazoya dökmeye başladı. Küçük çakıl taşları büyük taşların arasından kayıp bir kez daha vazoyu doldurmaya başladı. İşini bitirdiğinde bize döndü ve tekrar vazonun dolu olup olmadığını sordu. ‘Şimdi dolu’ diye haykırdık. Ama bir torba kum çıkardı ve vazoya dökmeye başladı. Kum, vazonun dibinden yükselerek ağzına kadar geldi. Ve yine dolu olup olmadığını sordu. Bu kez sessizlik oldu... ve sonra küçük Matthew sordu. ‘Biraz

su ekleyebilir miyiz?’ Bay Mount’un yüzü sevinçle parladı ve vazoya bir şişe su döktü. Sonra sordu: ‘Vazoya önce su ve kum koysaydım büyük taşları ve çakıl taşlarını ekleyebilir miydin?’ Hep bir ağızdan, ‘hayır öğretmenim’ dedik. Sonra bize gözlüklerinin üstünden bakarak şu büyük sırrı verdi. Ses tonu o kadar ciddiydi ki hepimiz bir kelimesini bile kaçırmamak için öne eğilmiştik: ‘Unutmayın hayat bu vazo gibidir; önce büyük taşları koymanız gerekir. Sonra çakıl taşlarını ve sonra da kumu. Büyük taşlar sizin için her neyse; aile, öğrenmek, enstrüman çalmak, doğada vakit geçirmek, sağlığını... önce onları koyun. Sonra daha az önemli olanları ekleyin. Bundan sonra hayatın geri kalan boşlukları gündelik kum ve sularla dolduracağından emin olabilirsiniz. Önceliklerinizi belirlemezseniz onlar için asla yer bulamazsınız.’”

“Hımm” diye mırıldandı Joe, “Benim öğretmenlerim de böyle şeyler öğretirler mi?”

“Bunu bilmenin tek bir yolu var; okula git, dine ve neyin ilgini çektiğini gör. Ne zaman veya ne öğreneceğimizi asla bilemeyiz. Bu yüzden kalbimizi ve kulaklarımızı açık tutmalıyız. Yeter ki biz öğrenmeye açık olalım, büyük dersler genelde onları hiç beklemediğimiz anda gelir.”¹⁵

(Lieberman, Masal Terapi)

¹⁵ CDÖP’nda “B.10.1. Geçmişten günümüze nüfusla ilgili verilerin kullanım amaçlarındaki değişimin nedenlerini sorgulayarak nüfusun önemi hakkında çıkarımlarda bulunur” kazanımıyla hoşgörü, dürüstlük, sorumluluk değerleri bağlamında ilişkilendirilmiştir.

EK.16. Yine Sen Masalı

Sikar kentinin dışında Shekhawati denilen çorak bir bölgede bir aşram varmış.

Ve burada öğretmenlik yapan gurunun hikayeleri Hindistan'ın dört bir yanında anlatılır dururmuş. Derlermiş ki bilgisi sonsuzdur... Şevkati okyanustan bile engindir... Dudaklarından da ruhu besleyen bir bal dökülür... Ama en önemlisi bu guru her bir öğrencisine özel bir hediye vermesiyle bilinirmiş.

Öğrencilerini dikkatle izleyen usta, bir öğrencinin yeterli olgunluğa ulaştığını gördüğünde onu odasına çağırır ve büyük bir gizlilikli seçilmiş bir mantrayı, bir sözü ona hediye edermiş. Ama bunun sadece bir “söz” olduğunu düşünmeyin! Hayır, çok daha fazlasıymış. Bu özel söz öğrencinin hayatta sahip olduğu en değerli varlığı haline gelirmiş. Eğer öğrenci bu sözü her nefesinde tekrarlar ve her adımında tınlamasına, içine iyice işlemesine izin verirse maddi ve manevi dünyanın bütün kapıları ona açılmış. Hatta söylendiğine göre bu mantrayı tekrarlamaya kendini adayan bir öğrenci, mantrasını ölümleri hayata döndürmek için bile kullanabilirmiş. Gurunun öğrencilerine hediye ettiği mantraların ünü o kadar yayılmış ki zengin tüccarların oğulları, cesur savaşçılar ve saray danışmanları eğitim almaları için bu aşrama gönderilir olmuş, gurunun okulu ülkenin kuzeyinden, güneyinden, doğusundan ve batısından öğrenciler tarafından ziyaret edilmeye başlanmış.

Okulda kalan erkek çocuklar bütün gün çalışmış. Biri hariç: Jri. Diğer bütün çocuklardan farklıymış Jri, çünkü aşrama zengin ailesi tarafından gönderilmemiş; ailesi onu daha bebekken okulun önüne bırakıp gitmişmiş. Usta onu sonsuz alicenaplığıyla içeri almış, beslemiş ve aşrama hizmet etmek üzere yetiştirmiş. Okuldaki çocuklar uyandığında Jri kahvaltı hazırlar, onlar yerken bahçeyi süpürür, sabah yürüyüşü için dışarı çıktıklarında meditasyon odasını hazırlar, mumları yakar, yastıkları pat patlarmış. Ders sırasında hepsi hayranlıkla ustanın sözlerini dinlerken ne mi yaparmış Jri?

Eh, o zaman Jri de dinlermiş; bir perdenin arkasına gizlenir, o da kulak kesilirmiş.

Jri ustanın derslerini dinledikçe büyülenmiş gibi olur ve gizliden gizliye kalbinde bir dilek büyütürmüş: bir gün ustanın ona bir mantra vermesiymiş bu dileği! Geceleri yatağına yattığında hayal kurarmış. Ustanın onu odasına çağıracağını, aşrama bağlılığını ve parlak zekasını öveceğini, ona sadece kendisi için yaratılmış bir söz, bir mantra vereceğini hayal edermiş.

Jri'nin gerçeklerden kopuk bir hayalperest olduğunu sanmayın, hayır! Yerini bilirmiş. Bir hizmetli olduğunu, bir öğrenci olmadığını bilirmiş. Ancak guru derslerde öğrencilerine bu hayatta her birinin kendi gerçeğini yaşaması, bulunduğu yere göre görevlerini bağlılıkla yerine getirmesi gerektiğini söylüyormuş. Bu yüzden Jri –bir hizmetli olarak görevlerini en iyi şekilde gerçekleştirmek için elini geleni yaparsa, ustanın ona mantrasını vereceğine inanmış bir halde- dünyanın görüp göreceği en iyi hizmetli olmaya karar vermiş. O günden sonra aşramda verilen en iyi kahvaltılar hazırlamış; bahçeyi o kadar iyi süpürüyormuş ki yerdeki çakıl taşları bile pırıl pırıl parlıyormuş ve meditasyon odasında o kadar çok mum yakıyormuş ki öğrenciler kendilerini yıldızlı bir gökyüzünün altında ders yapıyor gibi hissediyorlarmış. Ama çok iyi bir hizmetli bir noktadan sonra görünmez olur. Çünkü ihtiyaçlarımız daha biz eksikliğini duymadan karşılanırsa aldığımız hizmetin değerini bilemeyiz. Bu yüzden usta Jri'nin bağlılığını fark etmeden zaman geçip gidiyormuş.

Ama bu onu yıldırmamış. Jri daha da fazla çabalamaya karar vermiş. O günden sonra bir şahin kesilip durmadan ustasını gözlemeye başlamış ve hiçbir ihtiyacının farkına bile varmasına izin vermemiş. Ustasının etrafında koşturup durmuş, getirip götürmüş, temizlemiş ve sunmuş. Her dakika etrafındaymış ve artık usta onu göz ardı edemez olmuş. Sonunda Jri'yi fark etmeye ve giderek de ondan rahatsız olmaya başlamış. Jri'nin sürekli ilgisi ve koşuşturması onu boğuyormuş. Tepesi atıyor, çileden çıkıyor, onu her dakika etrafında gördükçe asabı bozuluyormuş... Jri artık resmen sinirine dokunuyormuş!

Bir akşam yine sürekli onu gözleyen Jri, ustasının çok fazla erik yediğini görmüş. Ustanın eriğe hiç dayanamadığını, ne zaman erik olsa çok yediğini ve ne zaman çok erik yese... eh... çoğumuzun başına gelebileceği gibi... Bağırsaklarının bozulduğunu biliyormuş. Jri hemen bir plan yapmış.

O gece ustanın kapısında uyuyacak, ustanın bağırsakları bozulup da gece yarısı yardıma ihtiyacı olursa Jri hizmet etmek için hemen orda olacaktı! Böylece usta nihayet Jri'nin bağlılığını fark edecek ve şüphesiz onu uzun zamandır beklediği ve hak ettiği mantrayla ödüllendirecek diye hayal ediyormuş... O gece usta Jri'nin tahmin ettiği gibi birden bire korkunç karın ağrılarıyla uyanmış, yataktan sıçramış ve tuvalete doğru koşmaya başlamış ama yatak odasının kapısını açmasıyla beraber... Güm! Eşikte yatan Jri'ye takılmış. Titiz hizmetçisine kızgın bir şekilde "YİNE SEN!" diye bağırmış. Jri'yi dizlerinin üzerinde, gözlerinde mutluluk gözyaşlarıyla orada bırakarak tuvalete doğru koşturmuş.

İşte! İşte sonunda usta sonsuz bilgeliğiyle hizmetçisinin bağlılığını anladı. En alçak gönüllü öğrencisini fark etti ve onu bir mantrayla ödüllendirdi! Ne mantra ama; ne güzel bir mantra: “Yine Sen!” Jri’ye ilahi gücün her yerdeki varlığını hatırlatacak bir mesaj. Jri acaba ustanın tuvaletten dönmesini bekleyip ona teşekkür etsem mi diye düşünüp tereddütte kalmış. Teşekkür etmek için öğrencilerin uyanmasını da beklesem mi diye düşünmüş. Hayır, yapmasını gerekeni biliyormuş. Cebinden çakısını çıkarıp bahçenin ortasındaki ağaca gitmiş, kendine bir asa kesmiş ve güneşin doğmasını beklemeden yola koyulmuş. Şafağın ilk ışıklarını, günün ilk gölgelerini “yine sen” diyerek karşılamış. Yükselen güneşi, yol boyunca uzanan ağaçları “yine sen” diyerek selamlamış. Ayakkabısına giren çakıl taşlarına, saçını dağıtan rüzgara “yine sen” demiş. Yine sen ilahi güç, yine sen evrenin ışığı! Her nefesinde, her adımında bütün yaradılışı selamlamış. Yoluna çıkan insanların yüzlerini, saçını ıslatan yağmuru... her şeyi ama her şeyi “yine sen” diyerek karşılamış, selamlamış... günler günleri, haftalar haftaları, aylar ayları kovalamış... Jri ne yemiş ne de uyumuş; durmak dinlenmek bilmemiş, yürümüş. Zaman geçtikçe teni yoldaki tozun rengini almış, uzayan saçlarında kuşlar yuva yapmış, gözleri doğan güneşin ışığını yansıtmaya başlamış. Jri sürekli bir fısıltıya, bir nefese dönüşmüş: “Yine sen! Yolumun üzerinde her yerde seni görüyorum.”

Bir gün bir kasabadan geçiyormuş. Bu kasabada zengin bir tüccar varmış ve tüccarın kızı hastalıktan ölüm döşeğinde yatıyormuş. Seyyah bir dervişin kasabalarından geçtiğini duyan tüccar, kızına dua etmesi için onu çağırtmış. Jri kusura bakmamalarını söyleyerek, “Ben bir bilge değilim, özel bir bilgiye sahip değilim ama bilgeliği okyanuslar kadar engin ustam bana bir mantra hediye etti. İsterseniz bunu kızınızın başucunda tekrarlayabilirim” demiş. Ama tüccarın evine vardıklarında kızın çoktan öldüğünü görmüşler. Jri yine de kızın başucuna oturup yıllardır yaptığı gibi özüne kadar işlemiş olan sözleri tekrarlamaya başlamış. Acılı ailenin hıçkırıklarına karışan sözlerinin kulak okşayan melodisi bir ses bulutu, kutsal bir titreşim perdesi yaratmış. Bir süre sonra birisi kızın parmaklarının oynadığını, göz kapaklarının kırıştığını ve derken derken bembeyaz olmuş yanaklarına renk geldiğini fark etmiş. Bütün oda nefesini tutarak bir mucizeye tanık olmuş. Jri’nin mantra söyleyen kulak okşayıcı sesiyle kız yeniden hayata dönmüş. Kız tekrar nefes alıp vermeye başladığında tüccar Jri’nin önünde diz çökmüş: “Sen bana hayatımı geri verdin, ben sana ne verebilirim; dile benden ne dilersen!” demiş. Şaşırان Jri gevelemiş: “Ben bir şey yapmadım. Özel bir bilgiye sahip değilim. Ustam bana bu mantrayı verdi. Size yardım eden o. Bana vermek istediğiniz her ne ise onu ustamın aşramına götürün.”

O gün kasabalılar müzisyenlerle, çiçeklerle, sığır sürüleriyle, ipek rulolarıyla ve daha pek çok değerli hediyeyle bir alay hazırlayıp aşrama doru yola çıkmışlar. Bir alayın yaklaştığını gören usta pek şaşımamış. Ne de olsa okuluna gelen onca öğrenci arasında birinin mutlaka bir gün bir mucize gerçekleştireceğini, insanların da ona teşekkür etmek isteyebileceğini, tahmin ediyormuş. Bu yüzden kollarını açıp alçak gönüllü bir gülümsemeyle gelenleri kapıda karşılamış. “Lütfen söyler misiniz? Benim birçok öğrencim oldu. Bunlardan hangisi size zor zamanınızda yardım etti?” diye sormuş. Cevap vermişler. Guru Jri’nin adını duyduğunda bir dakika boyunca sessiz kalmış. Sonra cebinden çakısını çıkarıp bahçedeki ağaca gitmiş, kendine bir asa kesmiş ve hiçbir şey söylemeden yollara düşmüş, bir daha da onu gören kimse olmamış.¹⁶

(Lieberman, Masal Terapi)

¹⁶ CDÖP’nda “A.10.6. Bitki topluluklarını genel özelliklerine göre sınıflandırır” kazanımıyla sorumluluk değeri bağlamında ilişkilendirilmiştir.

EK.17. Çiftçi Ve Mısır Masalı

O sene yetiştirdiği mısır tarım festivalinde birinci seçilen bir çiftçi, tohumlarını ülkenin dört bir yanındaki çiftçilere dağıtarak herkesi şaşırttı. Ona neden böyle yaptığını sorduklarında, “Cömert bir davranış gibi görünebilir ama aslında epey bencilce davrandım. Doğada hiçbir şey birbirinden ayrı değildir. Tarlalarımızın sınırlarını biz görürüz ama rüzgar görmez. Bir tarladan bir poleni alıp diğer tarladaki mısıra taşır. Bu yüzden komşularımın benden daha düşük kalitede mısır yetiştirmesinden bende zarar görürüm. Ancak etrafımdaki herkesle birlikte olursa en iyi kalitede mısır yetiştirebilirim” diye açıkladı.¹⁷ (Lieberman, Masal Terapi)

¹⁷ CDÖP’nda “C.10.4. Haritalar ve kesit örnekleri kullanarak ülkemize ait karakteristik bitki tür ve topluluklarını sınıflandırır” kazanımıyla dürüstlük, dostluk/arkadaşlık, barışçı olma, hoşgörü değerleri bağlamında ilişkilendirilmiştir.

EK.18. İnsani Değerler Ölçeği Ergen Formu

Aşağıda insani değerlerle ilgili bir seri ifade bulacaksınız. Lütfen sizin düşüncenizi en iyi temsil eden ifadeyi, sağında yer alan derecelemeye göre işaretleyiniz. Örneğin birinci ifadeye tamamen katılıyorsanız maddenin sağında 5'i daire içine alınız. Toplam 42 madde bulunmaktadır. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyun ve düşünce veya inancınızı en iyi temsil eden ifadeyi daire içine alınız. Her Zaman 5'i Sık Sık 4'ü Arasına 3'ü Nadiren 2'yi Hiçbir Zaman 1'i daire içine alınız. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Arasına	Sık Sık	Her Zaman
1. Yaptıklarımın sorumluluğunu alırım.	1	2	3	4	5
2. Dostlarımla aramda güçlü bağlar vardır.	1	2	3	4	5
3. Yeryüzündeki bütün insanlarla barışık yaşamayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
4. İnsanlarla ilişkilerimde saygılıyım.	1	2	3	4	5
5. Sonuçları ne olursa olsun doğruları söylemekten kaçınmam.	1	2	3	4	5
6. Çevremdeki insanların "ufak tefek" hatalarını görmezden gelirim.	1	2	3	4	5
7. Okulda verilen görevleri zorunlu kalmadıkça almam.	1	2	3	4	5
8. Dostluğa çok önem veririm.	1	2	3	4	5
9. Sorunlarımı şiddetle değil güzel yollarla çözerim.	1	2	3	4	5
10. Dünyadaki her insanın eşit olduğuna inanıyorum.	1	2	3	4	5
11. Dostlarımla işim düştüğü zaman görüşürüm.	1	2	3	4	5
12. Arkadaşlarımla dertlerini dinlemekten kaçınmam.	1	2	3	4	5
13. Üstesinden geleceğime inandığım sorumluluklardan kaçınmam.	1	2	3	4	5
14. Kötü anlarımda arkadaşlarımla yanımda olmasını isterim.	1	2	3	4	5
15. İsteklerimi gerçekleştirirken toplumdaki insanları göz önünde bulundurmam.	1	2	3	4	5
16. Başkalarına saygılı olma açısından çevreme örnek olmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
17. İnsanlara yardım ederken karşılık beklemem.	1	2	3	4	5
18. Hatalı davranan arkadaşlarıma karşı anlayışlı davranmam.	1	2	3	4	5
19. Yapacağıma inandığım görevleri üstlenip zamanında yerine getirmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
20. Dostlarımla her zaman yanımda görmek isterim.	1	2	3	4	5
21. Şiddet içerikli programları izlemem.	1	2	3	4	5
22. Herkesin görüşünü kabul edebilirim.	1	2	3	4	5
23. Hak ederek kazandığım para beni mutlu eder.	1	2	3	4	5
24. İnsanlardan uzak durmanın gerekliliğine inanırım.	1	2	3	4	5
25. Okulda verilen görevleri gönüllü olarak alırım.	1	2	3	4	5
26. Karşılaştığım zorlukların üstesinden arkadaşlarımla sayesinde gelirim.	1	2	3	4	5
27. Tartışmaları konuşarak çözmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
28. Arkadaşlarımla yalan söylememeleri konusunda sürekli uyarırım.	1	2	3	4	5
29. Sonucun kötü olacağını bilsem doğruları söylemem. .	1	2	3	4	5
30. İnsanların dış görünüşlerine(asla)değer vermem.	1	2	3	4	5
31. Arkadaşlarımla sorumluluklarını yerine getirmeleri konusunda sürekli uyarırım	1	2	3	4	5
32. Arkadaşlarımla için yapamayacağım hiçbir şey yoktur.	1	2	3	4	5
33. Dünyada meydana gelen savaşlar beni huzursuz eder.	1	2	3	4	5
34. Çevremdeki insanlara, başkalarına saygı göstermenin önemli olduğunu söylerim.	1	2	3	4	5
35. Arkadaşlarımla ilişkilerimin bozulması pahasına bile dürüst davranmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
36. Bana karşı yapılan her yanlış affederim.	1	2	3	4	5
37. Okulda ve okul dışında sorumluluk alanıma giren işlerden kaçmam.	1	2	3	4	5
38. Dostlarımla için elimden gelen her şeyi yaparım.	1	2	3	4	5
39. İnsanlarla olan problemlerimi konuşarak halledebileceğime inanırım.	1	2	3	4	5
40. Hayatımda her zaman başkalarına saygıyı ön planda tutarım.	1	2	3	4	5
41. Her şeyi her yerde söylemek doğru değildir.	1	2	3	4	5
42. Arkadaşlarımla yapmış olduğu hataları hoş karşılamam.	1	2	3	4	5

EK.19. Araştırma izni

T.C.
GEREDE KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 25759767- 903.02/ 2019

11.../06/2014

Konu :Duygu GÖKNAR

ANADOLU ÖĞRETMEN LİSESİ MÜDÜRLÜĞÜNE
GEREDE

İLGİ : 09/06/2014 tarih ve 799/148 sayılı yazınız.

Okulunuz Coğrafya Öğretmeni Duygu GÖKNAR'ın “ İnsanı Değerler Ölçeği” anketini öğrencilerin gönüllü katılımını sağlamak ve derslerini aksatmamak kaydı ile uygulanmasının uygun görüldüğüne dair İlimiz Milli Eğitim Müdürlüğünün 11/06/2014 tarih ve 81622018/605/2380463 sayılı yazısı ekte gönderilmiştir.

Konunun ilgiliye tebliğ edilerek gerekli çalışmasının yapılmasında yardımcı olunması hususunda;

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Mustafa CAMCI
İlçe Milli Eğitim Müdürü

EKLER :

1- İl emri (1 adet)

Seviller. Mah.Sakarya Cad . Avni AKYOL Öğretmen Evi-14900 GEREDİ
Tel: (0 374) 311 49 97 Fax (0 374) 311 49 96 e-posta: gerede14@meb.gov.tr

EK.20. Valilik Oluru

HAZ-2014 12:48 From:BOLU İL MİLLİ EĞİTİM 03742154485

To:3114996

Page: 1/1

T.C.
BOLU VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 81622018/605/2380463

11/06/2014

Konu: İzin.

GEREDE KAYMAKAMLIĞINA
(İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü)

- İlgi: a. MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07/03/2012 tarih ve B.08.0.YET.00.20.00.0/3616 (2012/13) sayılı genelge
b. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünün 26/05/2014 tarih ve 2710 sayılı yazısı.
c. Gerede Kaymakamlığının 09/06/2014 tarih ve 1988 sayılı yazısı.

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünün Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi ve aynı zamanda ilçemiz Gerede Anadolu Öğretmen Lisesi coğrafya öğretmeni Duygu GÖKÇİNAR'ın, "İnsani Değerler Ölçeği" anketini okulundaki öğrencilere uygulayabilmesine ilişkin ilgili (b) ve (c) yazılardaki talep müdürlüğümüzce değerlendirilmiş olup söz konusu anketin ilgi (a) genelge kapsamında öğrencilerin gönüllü katılımını sağlamak ve dersleri aksatmamak kaydı ile uygulanması valiliğimizce uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Ömer ERU
Vali a.
Vali Yardımcısı

EKLER :

- Ek-1 Yazı. (2 sayfa)
Ek-2 Dilekçe (1 sayfa)
Ek-3 Tez önerisi (13 sayfa)
Ek-4 İnsani Değerler Ölçeği Ergen Formu (1 sayfa)

11 Haziran 2014
Afet YILMAZ
Bolu M.E.M. Destek Hizmetleri

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. Evrak teyidi <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden a00b-49e8-3d91-a06e-4d4e kodu ile yapılabilir.

Tabaklar Mah. Cumhuriyet Cad. Anadolu Sok. No.4/BOLU
Elektronik Ağ <http://bolu.meb.gov.tr>
e-posta: ortaoğretim14@meb.gov.tr

Tel (0 374) 215 11 06
Faks (0 374) 215 44 85

EK.21. Doç. Dr. Bülent Dilmaç'tan İnsani Değerler Ölçeği Ergen Formu'nun Kullanımı İçin Alınan İzinle İlgili E-Posta Görüntüsü

